

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R55: 1974

TEKNISKA HÖGSKOLAN I LUND
SEKTIONEN FÖR VÄG- OCH VATTEN
BIBLIOTEKET

**En studie av översiktlig
planering i Uppsala
kommun 1951-1972**

Donald Ericsson

Peter Söderbaum

Byggforskningen

En studie av översiktlig planering i Uppsala kommun 1951-1972

Donald Ericsson & Peter Söderbaum

Byggnadsforskningen Sammanfattningar

R55:1974

Rapporten utgör en delstudie i ett projekt vid Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, som behandlar samhällsplanering i Uppsala kommun. Studien är deskriptiv och kan karaktäriseras som en historisk uppföljning av översiktlig planering i kommunen med tonvikt lagd på lokalisering av nyttillkommande bebyggelse. Såväl planarbetet som de färdiga planerna beskrivs. Både när det gäller planeringsprocessens förlopp och planerna sker beskrivningen mot bakgrund av en teoretisk referensram. Denna konkretiseras i ett analyschema.

Studien ger en bild av ett kommunalhistoriskt skeende, t ex när det gäller sätt att se på urbanisering, befolkningstillväxt och ekologiska förhållanden. Historiska beskrivningar kan också vara till nytta som en form av uppföljning av tidigare fattade beslut. Man kan med andra ord se dem som en del i beslutsunderlaget för fortsatt beslutsfattande och planering. I vad mån kan ur olika synvinklar brister lokaliseras när det gäller planeringsprocessens förlopp?

Den teoretiska referensram som används bygger på ett tidigare arbete av P. Söderbaum, "Positionsanalys vid beslutsfattande och planering" (Esselte Studium 1973). Referensramen kan karaktäriseras som en beslutsmodell där miljöförutsättningar, beslutsfattarförutsättningar, mål, alternativ och konsekvenser är centrala begrepp. Mål och konsekvenser behandlas i monetära och icke-monetära dimensioner med tonvikt på de senare. I detta avseende är referensramen tvärvetenskaplig till sin karaktär.

Analys

För varje planeringsperiod beskrivs bl a hur planarbetet var organiserat, vem som var planförfattare, geografisk omfattning för planområdet. Mot denna bakgrund behandlas sedan de övergripande mål – medeldiskussioner som förts under planarbetets gång, övervägda handlingsalternativ samt förändringar över tiden i alternativsituationer, alternativens specificitet, dvs i vilken grad alternativen preciserats och blivit föremål för utredningar.

Nyckelord:

samhällsplanering, översiktlig planering, Uppsala kommun, kommunalhistoria

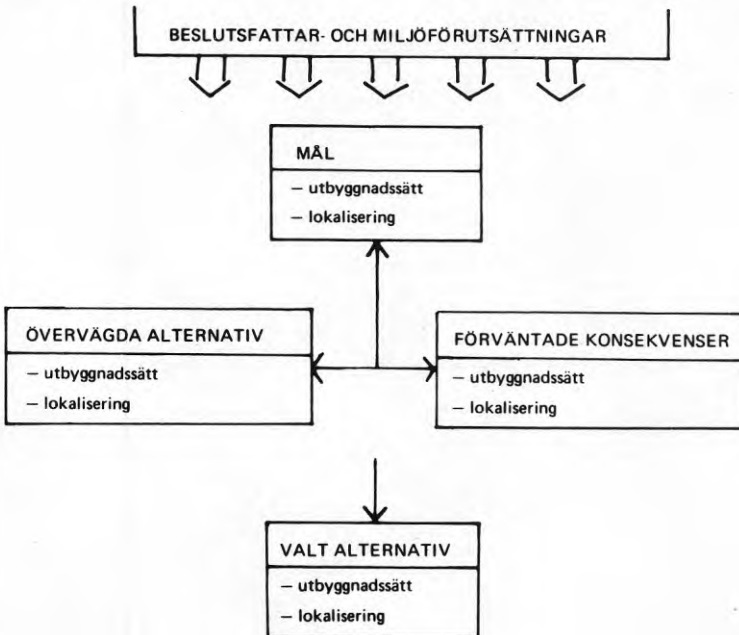

FIG. Modell för beslutssituationer avseende utbyggnadsätt och lokalisering.

Rapport R55:1974 hänför sig till forskningsanslag Bs 931 från Statens råd för byggnadsforskning till Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.

UDK 711.27
SfB A
ISBN 91-540-2378-5

Sammanfattning av:

Ericsson, D & Söderbaum, P, 1974. *En studie av översiktlig planering i Uppsala kommun 1951-1972*. (Statens institut för byggnadsforskning) Stockholm. Rapport R55:1974, 204 s., ill. 31 kr.

Rapporten är skriven på svenska med svensk och engelsk sammanfattning.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, 111 84 Stockholm
Telefon 08/24 28 60
Grupp: samhällsplanering

När det gäller beskrivning av den studerade planen behandlas först bostadsförsörjningen med avseende på dimensionerande faktorer av typ befolkningens storlek, ålderssammansättning, könsfördelning, hushållsbildning, rumsenheter per boende, exploateringsgrad samt fördelning mellan enfamiljs- och flerfamiljshus. Såväl utgångsläge som förväntade förhållanden vid planerings-tidpunkten anges.

För varje redovisad plan studeras också val av huvudsakligt utbyggnadssätt, dvs de mål som har formulerats på denna övergripande nivå, och beaktade alternativ (t ex koncentrisk utbyggnad, ny stad, bandstad). Valet inom ramen för ett givet sådant utbyggnadssätt behandlas slutligen i analys-schemats sista del med avseende på lokalisering-alternativ och alternativens konsekvenser. Särskilt konsekvenser av olika slag studeras ingående. Olika frågor ställs sålunda under delrubriker för fysisk-tekniska, monetära, sociala, geografiska, geologisk-ekologiska, juridiska, fysiologiska och historiska förhållanden (se vidstående uppställning).

Resultat

Endast skriftliga källor studeras, dvs protokoll och genomförda utredningar när det gäller planarbetet samt redovisade planbeskrivningar med bilagda handlingar när det gäller de färdiga planerna. Under den studerade perioden 1951–1972 har ett i det närmaste kontinuerligt översiktligt planarbete pågått, vilket resulterat i fyra färdigställda översiktliga planer. Den studerade perioden kännetecknas av en synnerligen stark befolkningsutveckling i Uppsala kommun. En rad olika utbyggnadsfilosofier har övervägts, t ex koncentrisk utbyggnad och bandstad Uppsala – Stockholm. Utredningar har också genomförts med sikte på möjligheten att förlägga större delen av expansionen till en ny stad. Något ifrågasättande av den starka befolkningstillväxten har knappast skett att döma av studerade handlingar.

En jämförelse av de framlagda planerna ger vid handen att planbeskrivningarna blivit alltmer utförliga och att tekniken i vissa avseenden förfinats. Detta gäller t ex beräkning av bostads-

- Var skall, enligt planen, olika aktivitetsområden (boende, service, arbetsplatser) lokaliseras?
- Hur har olika aktivitetsområden relaterats till varandra med avseende på förflyttningsmöjligheter?
- Behandlas storleken av de kommunala investeringar som erfordras för att utbyggnaden skall kunna genomföras?
- Behandlas storleken av kommunens framtida skatteintäkter?
- Behandlas investeringarnas förväntade inverkan på den kommunala utdebiteringen av skatt?
- Hur lokaliseras den föreslagna bebyggelsen med avseende på olika hustyper?
- Behandlas de olika områdenas exploateringsgrad?
- Hur behandlas konsekvenser med avseende på interkommunala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnadssätt och lokalisering?
- Hur behandlas konsekvenser med avseende på interregionala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnadssätt och lokalisering?
- På vilket sätt beaktas terrängens beskaffenhet i utbyggnadsområdet?
- På vilket sätt beaktas grundens bärlighet i utbyggnadsområdet?
- I vad mån beaktas ianspråktagande av jordbruksmark eller mark som bedöms vara av intresse ur naturvårdssynpunkt?
- Har luftföroreningskällor, såsom industriområden och större trafikleder, beaktats vid bostadsområdets lokalisering?
- Har bullerkällor, såsom industriområden och större trafikleder, beaktats vid bostadsområdets lokalisering?
- Hur behandlas ägandeförhållandena av marken i utbyggnadsområdet?
- På vilket sätt har kulturhistoriskt värdefulla miljöer beaktats vid lokalisering av bebyggelse?

Del av analyschema för beskrivning av konsekvenser av olika utbyggnadssätt.

behov. När det gäller beaktandet av olika typer av konsekvenser har t ex sociala effekter av alternativa utformningar av bostadsbebyggelsen blivit föremål för uppmärksamhet först i ett sent skede. Föroreningar och likartade miljöhänsyn liksom frågan om att ta åkerbruksmark i anspråk har blivit föremål för en något ökad uppmärksamhet men har knappast spelat en central roll i planeringen.

Av studien kan delvis utläsas hur planeringsarbetet dominerats av enskilda personer, speciellt planförfattarna. Vid byte av planförfattare sker i flera fall väsentliga förskjutningar i planeringsfilosofi, inställning till olika transportlösningar etc.

A study of planning in Uppsala Municipality from 1951 to 1972

Donald Ericsson & Peter Söderbaum

This report forms part of project at the Institute of Business Studies, Uppsala University, which deals with town planning in Uppsala Municipality. The study is descriptive and may be characterised as a historical follow-up of comprehensive development planning in the Municipality, with the emphasis on the location of new building development. Both the planning process and the finished plans are described. With regard to both of these, the description is related to a theoretical frame of reference. This is specified in an analytical schedule.

The study gives a picture of events in municipal history, for instance in relation to the method of approach to urbanisation, population growth and ecological conditions. Historical descriptions can also be of use as a form of following up previous decisions. In other words, they can be regarded as part of the decision base in further decision making and planning. To what extent is it possible to localise shortcomings from different points of view in relation to the planning process? The theoretical

frame of reference employed is based on previous work by P. Söderbaum, "Positional analysis in decision making and planning" (Esselte Studium 1973). The frame of reference can be characterised as a decision model in which the central concepts are environmental conditions, decision making conditions, goals, alternatives and consequences. Goals and consequences are dealt with in monetary and non-monetary dimensions, with the emphasis on the latter. In this respect, the frame of reference has an interdisciplinary character.

Analysis

For each planning period, a description is given of e.g. the way in which work on the plan was organised, the person who was in charge of planning, the geographical extent of the planning area. In the light of the above, an analysis is then made of the overall means—end discussions which took place in the course of drawing up the plan, the alternative actions which were considered, and changes over a period of time in alternatives considered, the spe-

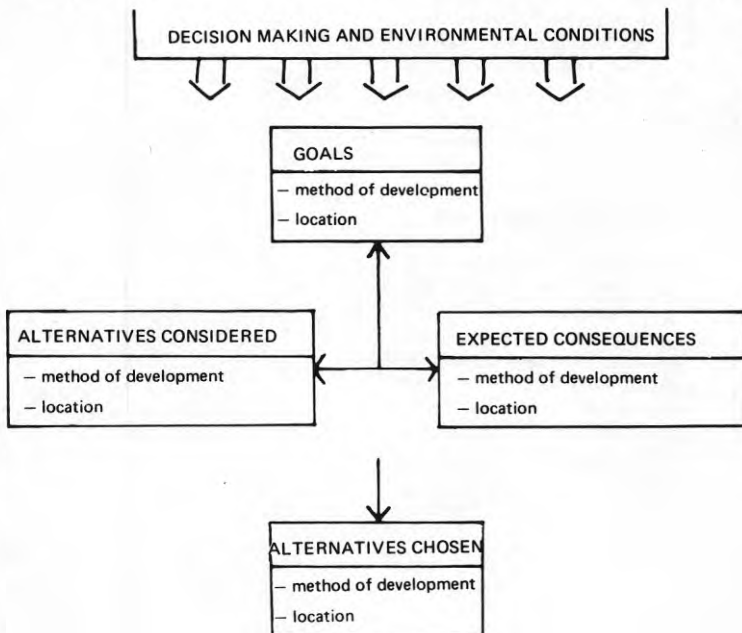

FIG. Model for decision situations concerning method of development and location.

National Swedish Building Research Summaries

R55:1974

Key words:

town planning, comprehensive development planning, Uppsala Municipality, municipal history

Report R55:1974 refers to Research Grant Bs 931 from the Swedish Council for Building Research to the institute of business economics, University of Uppsala.

UDC 711.27
SfB A
ISBN 91-540-2378-5

Summary of:

Ericsson, D & Söderbaum, P, 1974. *En studie av översiktlig planering i Uppsala kommun 1951-1972*. A study of comprehensive development planning in Uppsala Municipality from 1951 to 1972. (Statens institut för byggnadsforskning) Stockholm. Report R55:1974, 204 p., ill. Sw. Cr. 31.

The report is in Swedish with Swedish and English summaries.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, S-111 84 Stockholm
Sweden

cificity of the alternatives, i.e. the extent to which the alternatives were specified in detail and were subjected to examination.

With regard to description of the plans studied, provision of housing is dealt with first of all with regard to design factors of the type population size, age composition, sex distribution, household formation, room units per inhabitant, development density, the respective distribution into single-family houses and blocks of flats. Both the initial position and the conditions which were expected at the time the plans were drawn up, are described.

A study is also made for each of the plans described of the choice development method, i.e. the goals which were formulated at this main stage, and of the alternatives which were considered (e.g. concentric expansion, new town, linear town). The choice made within the framework of a given development method of such nature is finally dealt with in the last part of the analytical schedule with respect to location alternatives and the consequences of these alternatives. Consequences of different kinds are given particular study. Different questions are thus posed under subheadings in relation to physical-technical, monetary, social, geographical, geological-ecological, legal, physiological and historical conditions (see the schedule in the box).

Results

Only written sources were studied, i.e. minutes and surveys relating to the plan preparation period, and plan descriptions together with the appended documents relating to the finished plans. During the period 1951–1972 to which the study refers outline planning work was carried out almost continuously, resulting in four complete outline plans. The period studied is characterised by a particularly sharp rise in population in Uppsala Municipality. A number of distinct development philosophies such as concentric expansion and a linear town from Uppsala to Stockholm, were considered. Surveys were also carried out in order to see whether most of the expansion could be located in a new town. To judge from the documents studied, there was hardly any questioning of the population increase as such.

A comparison of the plans prepared at different times shows that the plan descriptions became more detailed and the techniques employed more sophisticated in certain respects. This is the

- Where, according to the plans, are the different activity areas (housing, service, workplaces) to be located?
- In what way have the different activity areas been related to one another with respect to movement facilities?
- Is there a discussion of the size of municipal investment required in order that the expansion may be carried out?
- Is there a discussion of the future taxation revenue of the municipality?
- Is there a discussion of the effect which this investment is likely to have on the rate of municipal tax?
- How is the proposed development located with regard to different building types?
- Is there a discussion of the development densities of the different areas?
- In what way are the consequences of the proposed combination of development method and location considered with regard to inter-municipal relations?
- In what way are the consequences of the proposed combination of development method and location considered with regard to inter-regional relations?
- In what way is the nature of the country in the development area considered?
- In what way is the loadbearing, capacity of the ground in the development area considered?
- To what extent is utilisation of agricultural land or land which is considered to be of interest from the nature conservancy point of view, considered?
- Have the sources of air pollution, such as industrial areas and major traffic routes, been considered in locating the housing areas?
- Have sources of noise, such as industrial areas and major traffic routes, been considered in locating the housing areas?
- In what way is land ownership in the development area considered?
- In what way have environments which are of value from the point of view of cultural history been considered in locating the development?

Part of the analytical schedule used for the description of the consequences of different development methods.

case, for instance, in the calculation of housing requirements. As regards consideration of different types of consequences, it is only at a late stage that the social consequences of alternative housing development designs received attention. Matters of pollution and similar environmental considerations, and also the question of whether agricultural land should be made use of received somewhat more attention, but cannot be said to have had a central role in planning.

It is to some extent apparent from the study how the plan presented were dominated by individual people, and particularly the person in charge of planning. When there is a change of the person in charge, there are in many cases considerable alterations in planning philosophy, the attitude to different methods of solving transport problems, etc.

Rapport R55:1974

EN STUDIE AV ÖVERSIKTLIG PLANERING
I UPPSALA KOMMUN 1951 - 1972

av Donald Ericsson & Peter Söderbaum

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag Bs 931 från
Statens råd för byggnadsforskning till Företagsekonomiska
institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.

Statens institut för byggnadsforskning, Stockholm
ISBN 91-540-2378-5

LiberTryck Stockholm 1974

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
KAPITEL 1	
INLEDNING	7
Problemområdet	7
Översiktlig planering, innebörd	11
Syfte och begränsningar	12
Uppsala kommun som studieobjekt	15
Metod	17
Använda källor	19
KAPITEL 2	
REFERENSRAM FÖR BESKRIVNING AV PLANERINGS- VERKSAMHET OCH PLANER	22
Föreställningar om planerandets innebörd	23
Referensramens utformning	28
Sammanfattning av referensramen	45
Om beskrivningsinstrumentets möjligheter och brister	48
KAPITEL 3	
RESULTATREDOVISNING 1951 - 1962	50
Bakgrund till studium av planarbetet under 1951 - 1962	50
Beskrivning av planarbetet under 1951 - 1962	52
Beskrivning av Generalplan 1958	53
Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer	53
Valt huvudsakligt utbyggnadssätt	55
Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt	56
KAPITEL 4	
RESULTATREDOVISNING 1962 - 1964	63
Bakgrund till studium av planarbetet under 1962 - 1964	63
Beskrivning av planarbetet under 1962 - 1964	65
KAPITEL 5	
RESULTATREDOVISNING 1964 - 1967	71
Bakgrund till studium av planarbetet under 1964 - 1967	71
Beskrivning av planarbetet under 1964 - 1967	74

Beskrivning av Generalplan 1967	88
Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer	88
Valt huvudsakligt utbyggnadssätt	89
Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt (kortsikts programmet)	92
Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt (långsikts programmet)	100
 KAPITEL 6	
RESULTATREDOVISNING 1967 - 1971	108
Bakgrund till studium av planarbetet under 1967 -1971	108
Beskrivning av planarbetet under 1967 - 1971	110
Beskrivning av Generalplan 69	122
Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer	122
Valt huvudsakligt utbyggnadssätt	130
Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt	133
 KAPITEL 7	
RESULTATREDOVISNING 1965 - 1972	150
Bakgrund till studium av planarbetet under 1965 - 1972	150
Beskrivning av planarbetet under 1965 - 1972	152
Beskrivning av Utvecklingsplan 72	153
Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer	153
Valt huvudsakligt utbyggnadssätt	159
Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt	163
 KAPITEL 8	
SLUTSATSER, PROBLEM OCH FORSKNINGSUPPGIFTER	186
Planeringsverksamhetens bedrivande	187
Dominerande planeringsfilosofier	190
Planernas utformning	193
Översiktlig planering - en tvärvetenskaplig arbetsuppgift	195
Behov av ekologisk planering	197
Några möjligheter till fortsatt forskning	200
 LITTERATUR	202

FÖRORD

Föreliggande rapport ingår som en delstudie i ett projekt vid Företagsekonomiska institutionen, Uppsala Universitet. Projektet behandlar samhällsplanering i Uppsala kommun. Studien är deskriptiv till sin karaktär och kan karaktäriseras som en historisk uppföljning av översiktlig planering i kommunen med tonvikt lagd på lokalisering av nytillkommande bebyggelse.

Bland andra delstudier inom ramen för projektet kan två mindre deskriptiva studier, vilka behandlar trafikplanering för en stadsdel, Sävja, (Christoffersson 1972) samt beslutsprocesser vid utformning av bostadsbyggandet för samma stadsdel (Wallerstedt 1972) nämnas. På den normativa sidan, d v s när det gäller utformning av beslutsunderlag, kan en studie (Andén och Axelsson 1973) av en övervägd trafikled i Uppsala, Kungsängsleden, anföras.

Vid utarbetandet av denna studie har P. Söderbaum fungerat som forskningshandledare åt D. Ericsson. Detta innebär att riktlinjerna för studien har utarbetats gemensamt, och att Ericsson är huvudförfattare. Denne har bland annat svarat för all materialinsamling.

Kapitel 2 har utarbetats och skrivits gemensamt. Söderbaum har skrivit delar av kapitel 1, 2 och 8. Övriga delar av dessa samt resterande kapitel har skrivits av Ericsson.

Arbetet med studien har väsentligt underlättats av det intresse, med vilket vi har bemötts av tjänstemän från Uppsala kommun. Ett särskilt tack vill vi rikta till aktuarie Hans-Olof Hansson, planarkitekt Hakon Södergren och fastighetsjurist Bertil Åkerfeldt.

Ett tack riktas också till Gerd Ryman och Inger Lexén för hjälp med utskrift samt till Eva Bromander som har ritat kartorna till kapitel 3-5.

Denna studie har möjliggjorts genom stöd från Statens Råd för Byggnadsforskning.

Uppsala kommun har bekostat mångfaldigandet av den inledande institutionsupplagan.

Uppsala juni 1973

Donald Ericsson

Peter Söderbaum

KAPITEL 1

INLEDNING

PROBLEMMOMRÅDET

När en tätort utformas på visst sätt bestäms därmed grundläggande förutsättningar för människors liv. Beslut fattas om bostadsbebyggelsens utformning t ex i fråga om exploateringsgrad, hustyper, närhet till grönområden, arbetsplatsers lokalisering, transportvägar.

Sådana beslut innebär att människors miljö ges en bestämd utformning. Olika utformningar av människors miljö kan väntas ge olika konsekvenser när det gäller fysisk och psykisk hälsa, sociala relationer etc. Påståenden om att en viss miljö ger konsekvenser av visst slag för angivna grupper av människor kan bygga på tro, erfarenhet och vetenskapliga undersökningar i varierande blandningar.

Mellan det studerade bebyggelseområdet och den övriga tätorten liksom mellan tätorten som helhet och dess omgivning sker interaktioner av olika slag. Såväl bebyggelseområdet som tätorten kan ses som öppna system vilka mottar vissa inputs från omgivningen och levererar vissa outputs. (jfr Detwylers m fl 1972 sid 9-24) Vad som överförs mellan systemet och dess omgivning eller tvärtom kan beskrivas på olika sätt. Man kan t ex välja att studera förflyttningar av människor, flöden av materia i olika former t ex såsom varor¹ och föroreningar, flöden av energi i olika former, flöden av information.

- 1) Urskiljandet av varor som en speciell grupp av organiserad materia kan knytas till att denna materia är avsedd för försäljning via olika marknader. Att något karaktäriseras som varor innebär ej att det är fritt från föroreningar.

Konsekvenser av den ena eller andra utformningen av en tätort eller ett bebyggelseområde kan studeras ur olika intressenters synvinkel. De krav som ställs på utformningen blir givetvis beroende av vilka intressenter som identifieras och beaktas. (Söderbaum 1973 sid 44-48 och 108-113)

I FIG 1:1 har en grov uppdelning gjorts i individer inom studerat system IS_1 , individer utanför studerat system, IS_2 , samt andra biologiska system än de som innefattar människor t ex djur och växter, BS.

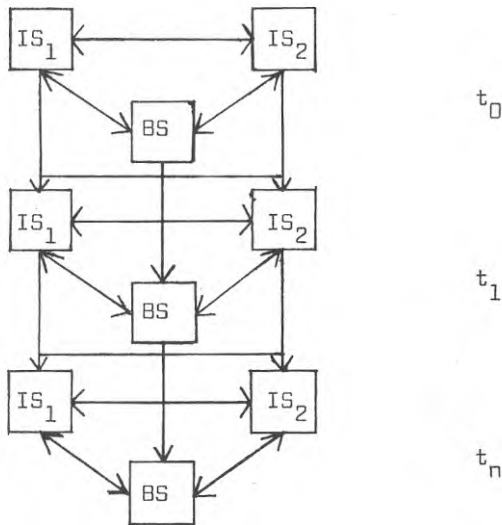

FIG 1:1 Beskrivning av interaktioner mellan tre intressentsystem över tiden.

Uppsättningen individer inom studerat område förändras över tiden, t ex mellan t_0 och t_1 . Eftersom bostads- eller serviceområden normalt består en längre tid, bör konsekvenserna ej enbart bedömas ur de först inflyttades synvinkel. Bedömningar bör göras om de aktuella miljöerna kan tillfredsställa också framtida generationer av boende inom området mot bakgrund av vad som är tänkbara och troliga önskemål ur deras synvinkel (jfr Ingelstam 1972 sid 33-34). I vad mån kan modifieringar genomföras, t ex i den fysiska utform-

ningen, som möjliggör ett tillfredsställande av andra värderingar och önskemål än de vid beslutstillfället förhärskande. I vad mån kan området en gång - om man ej längre önskar använda det för boendeändamål - återställas för ursprunglig användning t ex för jordbruk, skogsbruk.

Om bebyggelseområdet fungerar väl med avseende på människornas psykiska och fysiska hälsa, kan detta inverka positivt på barn och andra nytillkommande individer inom området. Om luften, vattnet och marken inom området är relativt fri från föroreningar förbättras förutsättningarna för efterkommande. I motsatt fall kan psykiskt och socialt negativt värderade förhållanden, liksom fysiska konsekvenser av negativ art (t ex via genetiska effekter) drabba efterkommande generationer.

Interaktionen med individer utanför studerat system, d v s med IS_2 liksom med biosystem, kan ske i olika former. Utbyggnaden av en tätort kan påverka utflyttningen från andra orter och t ex livsförutsättningarna för de kvarvarande i dessa områden.

Ett visst bebyggelseområde mottar föroreningar från och sprider föroreningar till omgivningen. Föroreningar kan spridas till andra individer (IS_2) eller till biosystem (BS) och kan inverka på dessas livssituation en kortare eller längre tid. I vad mån är t ex bebyggelseområdet utformat så att föroreningseffekter på andra intressentsystem är så små som möjligt? Är den föreslagna bebyggelseformen förenlig med ett ekologiskt synsätt, innebärande t ex att individsystem och ekosystem utsätts för påverkan som med god marginal kan klaras utan bestående negativa effekter?

Det problemkomplex som här har skisserats utgör en bakgrund för den aktuella studien. Urbaniseringen som fenomen har alltmer kommit att studeras och debatteras. Vilka krav bör ställas på människors livsmiljöer? Vilka krav bör ställas ur ekologisk synvinkel? Är storstäder av viss typ eller andra

tätortsformer förenliga med ställda ekologiska krav?

Det är frågor av dessa slag som väckt vårt intresse för tätortsplanering (jfr t ex Ward och Dubos 1972 sid 109-136, Arthur m fl 1972). Några delfrågor i detta problemkomplex är följande: Vilka krav ställs d v s vilka mål formuleras vid samhällsplanering inom en kommun och hur beaktas dessa krav i formulerade planer? Hur ser den övergripande planeringen ut i våra kommuner?

ÖVERSIKTLIG PLANERING, INNEBÖRD

Nuvarande byggnadslagstiftning behandlar fyra olika former av planering: regionplan, generalplan, stadsplan och byggnadsplan. Dessa bildar en hierarki av planer med dels olika geografisk omfattning och detaljeringsgrad samt dels olikheter i tidshorisont. De först nämnda planerna, region- och generalplaner, benämns översiktliga planer och kan behandla utvecklingen under en längre period med en tidshorisont på upp till 40 år. (jfr Törnqvist (red) 1970 sid 71-101)

Regionplan avser ett område innefattande flera kommuner medan generalplan avser en enskild kommun. Såväl regionplaner som generalplaner anger huvuddrag i markanvändningen för olika framtida tidsskeden. Generalplan skall enligt 1947 års byggnadslag "upprättas i den mån så erfordras, till ledning för närmare planläggning beträffande stadens ordnande och bebyggande. Planen skall ange grunddragen för markens användning till olika ändamål, såsom till tätbebyggelse, viktigare trafikleder och allmänna platser." (BL 9 §)

De tidigare nämnda övriga plantyperna, stads- och byggnadsplan, detaljreglerar markutnyttjande och bebyggelseutformning inom tätortsområden. Till skillnad från de översiktliga plantyperna är detaljplanerna juridiskt bindande med civilrättslig verkan. (Österlin i Törnqvist (red) 1970 sid 103-108) De karaktäriseras sålunda av högre grad av bindning och slutgiltighet.¹

1) För en utförlig behandling av hur samhällsplanering på kommunal och regional nivå förhåller sig till samhällsplanering på riksnivå, se Törnqvist (red) 1970.

SYFTE OCH BEGRÄNSNINGAR

Studiens syfte är att historiskt beskriva den översiktliga planeringen i en enskild kommun. Två delsyften kan urskiljas:

1. Att i vissa avseenden beskriva planernas tillkomst.
2. Att i vissa avseenden beskriva de presenterade planerna.

Såväl när det gäller planeringsprocessens förlopp som planerna, sker beskrivningen mot bakgrund av en teoretisk referensram. Denna referensram konkretiseras i ett analyschema (jfr kapitel 2).

En historisk beskrivning av här antytt slag kan vara av intresse i sig. Den kan ge en viss bild av ett kommunalhistoriskt skeende i en enskild kommun. Den period som beskrivs 1951-1972 kan skilja sig från föregående och efterföljande perioder i olika avseenden, t ex när det gäller tro på urbanisering och ekonomisk tillväxt i vissa former. Framlagda planer återspeglar vissa bilder av människans relationer till naturen, till kulturhistoriska minnesmärken, till individuella och kollektiva trafikmedel etc.

Historiska beskrivningar kan också vara till nytta som en form av uppföljning av tidigare fattade beslut. Man kan med andra ord se dem som en del i beslutsunderlaget vid fortsatt beslutsfattande och planering. I vad mån kan ur olika synvinklar brister lokaliseras när det gäller planeringsprocessens förlopp?

Historiska studier av översiktlig planering har tidigare utförts bland annat av Christiansson (1969) vars huvudsakliga syfte var att jämföra generalplaners överensstämmelse med faktiskt utfall i två kommuner. Vårt syfte är ej primärt inriktat på en uppföljning i denna mening. Självfallet ger ändå den historiska beskrivningen en viss uppfattning om vilka planeringsidéer och handlingsalternativ som genomförts.

Det kan noteras att Christiansson menar att studier av planeringsprocessens förlopp är (jfr delsyfte 1 ovan) ett viktigt komplement till den av honom genomförda studien. "Det hade i detta sammanhang varit av stort intresse att kunna belysa själva processen kring planens tillkomst, vilka överväganden man gjorde och vilka alternativa planlösningar som diskuterades innan det slutliga förslaget lades fram." (a a sid 12)

Till de anförda skälen skall läggas ytterligare ett. Författarnas utgångsposition när det gäller kunskap inom samhällsplaneringens område gjorde en deskriptiv studie av det aktuella slaget lämplig. Som förberedelse till studier av planeringen av enskilda stadsdelar, enskilda trafikleder etc ansåg vi att en helhetsbild av kommunal planering var angelägen.

En rad begränsningar kan anges för den föreliggande studien. Studien utförs som ett praktikfall eller, om man vill, som en serie praktikfall avseende en enskild kommun. Syftet är därmed begränsat på sätt som brukar gälla för praktikfall. Vi önskar genomföra en tämligen långtgående studie av Uppsala kommun, men vi gör ej anspråk på att utsäga något om vad som gäller andra kommuner. Uppsala kommun har valts eftersom denna kommun är den bäst kända och mest närliggande ur författarnas synvinkel, ej för att den representerar något slags genomsnittskommun i landet. Om likartade studier utförs på andra håll, kan självfallet vissa jämförelser göras.

Den utarbetade teoretiska referensramen och speciellt analys-schemat innebär givetvis att ett urval har gjorts bland alla de frågor som skulle kunna ställas om planeringsprocess och planer. Om man i likhet med Tobé (1972 sid 19-45) t ex skiljer mellan: 1) befolkning och bostadsförsörjning, 2) näringsliv, 3) service, 4) trafik och 5) rekreation som olika områden för samhällsplanering så gäller att studien har inriktats något mer på det förstnämnda området än på de övriga.

Även om mångsidighet eftersträvas behandlas sålunda vissa områden mer än andra.

Som framgår av metodavsnittet gäller slutligen också att endast en delmängd av de möjliga informationskällorna har utnyttjats. Även detta förhållande påverkar givetvis de redovisade resultaten.

UPPSALA KOMMUN SOM STUDIEOBJEKT

Förutsättningarna för översiktlig planering torde i väsentliga avseenden skilja sig åt mellan olika kommuner. Några förhållanden som gör Uppsala kommun till ett enligt vår mening intressant studieobjekt är följande.

1. Uppsala har varit en av de kommuner i landet som under studerad period vuxit snabbast.
2. Närheten till Stockholm liksom relationer till andra orter inom Mälars- Hjälmarsregionen kan väntas ha inverkat på kommunens planering.
3. Kommunen nådde under 1960-talet en sådan storleksordning att trafikplaneringen blev ett svårlöst problem.
4. Kommunen är rik på kulturminnesmärken och innefattar flera naturskyddsområden.
5. En av landets första utvecklingsplaner har utarbetats för Uppsala kommun.
6. Kommunen har i sin tjänst haft planförfattare med bestämde idéer om vad som är god stadsplanering.

Framlagda översiktliga planer samt huvudansvariga tjänstemän framgår av FIG 1:2

Resultatredovisningen sker i kronologisk ordning. Beträffande perioden 1962-1967 sker en uppdelning i två delperioder trots att verksamheten under denna period endast resulterade i en plan. Särredovisningen motiveras av att arbetet i väsentlig grad skiftade karaktär när P-O Lefvert år 1964 efter 2 års tjänstledighet återinträdde som stadsarkitekt.

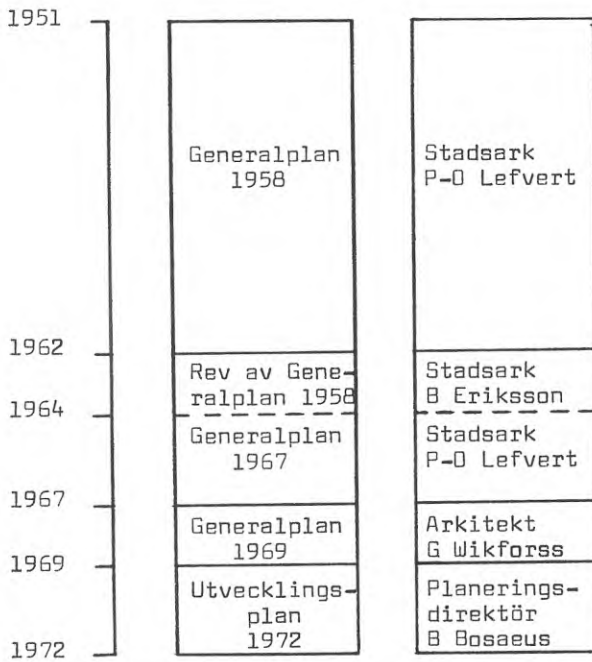

FIG 1:2 Framlagda översiktliga planer samt huvudansvariga tjänstemän i Uppsala 1951-1972.

METOD

En förutsättning för att meningsfulla jämförelser skall kunna göras mellan olika planeringsperioder och planer är att en teoretisk referensram utarbetas vilken sedan används som verktyg eller styrinstrument vid beskrivningen. Även om redan från början vissa uppfattningar förelåg om vad som vore intressant att studera har referensramen slutligt utformats på ett relativt sent stadium i arbetet. Detta innebär att referensramen ej utformats mot bakgrund av en förutsättningslös bedömning av vad översiktliga planer bör innehålla utan snarare efter ett ingående studium av primärmaterial i form av protokoll, framlagda planer och utredningar. Valet av en sådan undersökningsstrategi är till en del betingat av författarnas vid projektets påbörjande begränsade kännedom om den översiktliga planeringens drivande.

Mot bakgrund av det sagda kan man tala om ett trestegsförfarande vid studiens utarbetande.

1. Inledande litteraturstudier samt kontakter med tjänstemän inom kommunen. Förberedande genomgång av materialet samt referatbetonad redovisning av detsamma.
2. Utformning av teoretisk referensram (analysschema).
3. Genomförande av studien genom förnyad genomgång av materialet.

I det skede då analysschemat utarbetades gjordes en del intervjuer med tjänstemän som kunde förväntas vara välinformerade om planarbetets drivande. Dessa intervjuer var av explorativ natur och innebar en möjlighet att diskutera relevansen för det analysschema som utarbetats. Vidare erhöles värdefulla uppgifter om informationskällor, hur protokoll hade förts i olika tidsskeden etc.

Det analysschema som utarbetades användes uteslutande för studium av skriftligt material. När det gäller planeringsprocessens förlopp studerades speciellt protokoll, redovisas

utredningar och dylikt medan planbeskrivningen naturligt nog utgick från de skriftligt redovisade översiktliga planerna.

Det är uppenbart att fler intervjuer med tjänstemän och politiker som deltagit i planarbetet under olika perioder hade kunnat genomföras. En fylligare bild hade på så sätt kunnat erhållas. Ett sådant förfarande hade emellertid också inneburit vissa svårigheter. De intervjuades bild av hur planarbetet bedrevs för t ex 10 år sedan liksom deras erinringar om intentioner bakom framlagda planer kan ha förändrats i olika avseenden. Efterrationaliseringar och förträngningar mot bakgrund av ett senare skeende är tänkbara. Det hade sannolikt vidare varit svårt att genomföra likvärdiga intervjuer för varje planeringsperiod och plan.

Som framgår av nedanstående redovisning av informationskällor är emellertid inte heller de skriftliga dokumenten likvärdiga för olika perioder. Sålunda kan använda protokoll i sin redovisning av olika sammanträden vara mer eller mindre fullständiga. Detta förhållande innebär en viss risk för snedvridning vid jämförelser mellan olika perioder.¹

1) Regler vid användande av historiskt källmaterial behandlas bland annat i Torstendahl, 1971.

ANVÄNDA KÄLLOR

Under perioden 1951-62 utarbetades Uppsalas i egentlig mening första översiktliga plan, Generalplan 1958. Generalplanen består dels av en karta, utvisande befintlig och planerad bebyggelse, och dels av en verbal beskrivning. Denna beskrivning omfattar cirka 30 sidor och inrymmer prognoser samt förtydliganden till generalplanekartan.

Det under perioden utförda planarbetet finns dokumenterat i protokoll från generalplanekommitténs sammanträden. Dessa protokoll innehåller både diskussionsredogörelser och redovisning av fattade beslut. Varje protokoll är justerat av två kommittéledarmöter. Till protokollen har även bilagts de utredningar som ligger till grund för diskussioner och gjorda ärendeframställningar. Vid hänvisning till dessa protokoll används formuleringen "kommitténs protokoll". Både generalplanekommittén och andra kommunala instanser har till stadsfullmäktige lämnat olika förslag angående generalplanarbetet med hemställan om beslut. Förslagen finns dokumenterade i stadsfullmäktigetrycket serie A, som här förkortas SF A, och besluten återfinns i stadsfullmäktigetrycket serie B, förkortat SF B.

Under perioden 1962-64 utarbetas ingen översiktlig plan. En ny generalplanekommitté hade dock tillsatts, vilken arbetade på samma sätt som den föregående med den skillnaden att protokollen uteslutande är "beslutsprotokoll". Dessa protokoll innehåller oftast en kort beskrivning av ett ärende samt kommitténs beslut i frågan. Generalplanekommittén bildade ett arbetsutskott, vars främsta uppgift var att förbereda kommitténs sammanträden. Även arbetsutskottets sammanträden protokollfördes och justerades. Vid hänvisningar till dessa protokoll används formuleringen "utskottets protokoll". Liksom tidigare biläggs utredningar och dylikt till både kommitténs och utskottets protokoll. De diskussioner som förekommit inom kommittén och utskottet har inte återgivits i några protokoll, varav endast framgår att "ingående överläggningar följde".

I vissa fall har ett mycket kort referat gjorts. Sekreteraren, vilken hade till uppgift att föra protokoll över kommitténs och utskottets samtliga sammanträden, har dock fört anteckningar som ger en mer fullständig bild av dessa diskussionssammanträden. Denne har använt sig av stenografering varigenom diskussionen återgivits tämligen ordagrant. I några fall har dessa diskussioner varit av stor betydelse för beskrivningen av planarbetet, varför även sekreterarens memorialanteckningar har utnyttjats som källmaterial. Även från denna period har vissa uppgifter hämtats från stadsfullmäktigetrycket.

Under perioden 1964-67 utarbetades Generalplan 1967 och ett intensivt arbete förekom i generalplanekommittén. Generalplanen består dels av en karta, utvisande befintlig och planerad bebyggelse, samt dels av en beskrivning. Den senare omfattar cirka 25 sidor och inrymmer olika prognoser för t ex befolkningsutvecklingen samt förklaringar till kartan. Vid beskrivning av planarbetet har följande källor använts: kommitténs och utskottets protokoll med bilagor, stadsfullmäktigetrycket serie A och B samt sekreterarens memorialanteckningar.

Under perioden 1967-71 fortsatte kommitténs aktiva arbete, vilket resulterade i att Generalplan 69 kunde framläggas. Generalplanen består av fyra kartor utvisande planerad bebyggelse vid olika tidpunkter fram till år 2000, samt en planbeskrivning i fem delar. Del 1 omfattar cirka 125 sidor och inrymmer prognoser, förtydliganden till kartorna samt ett flertal specialkartor utvisande t ex områden för friluftsliv, antalet rumsenheter/boende i olika stadsdelar. Övriga delar ses i detta sammanhang enbart som supplement till del 1. Vid beskrivning av planarbetet har följande källor använts: kommitténs protokoll med bilagor samt stadsfullmäktigetrycket.

Under perioden 1965-72 utarbetades av nuvarande Uppsala kommuns planeringskontor Utvecklingsplan 72. Planarbetet har utförts av kommunala tjänstemän och har inte dokumenterats på annat sätt än genom den färdiga planbeskrivningen. Utvecklingsplanen består av en beskrivning vilken omfattar cirka 200 sidor och innehåller ett flertal kartor, prognoser o s v.

KAPITEL 2

REFERENSRAM FÖR BESKRIVNING AV PLANERINGSVERKSAMHET OCH PLANER

För beskrivning av planverksamhet och planer har en referensram utarbetats. Denna bygger på vissa föreställningar om planerandets innebörd vilka skall redovisas i detta kapitel. Referensramen återges även sammanfattad i ett särskilt avsnitt i slutet av kapitlet.

De beskrivningar som redovisas såsom undersökningens resultat bör givetvis ses mot bakgrund av den valda referensramen. Det är därför angeläget att ett försök görs att explicit ange det beskrivningsinstrument som använts, hur det tillkommit samt instrumentets möjligheter och brister vid beskrivningens genomförande.

FÖRESTÄLLNINGAR OM PLANERANDETS INNEBÖRD

I FIG 2:1 återges en enkel beslutsmodell. En distinktion görs mellan förhållanden som är att hänföra till beslutsfattaren (beslutsfattarna) och sådana som avser beslutsfattarens (-fattarnas) miljö. Mot bakgrund av dessa beslutsfattar- och miljöförutsättningar aktualiseras kognitivt hos beslutsfattaren vissa mål, vissa handlingsalternativ och vissa förväntade konsekvenser.¹ De kognitiva uppfattningarna om mål, alternativ och konsekvenser antas vara ömsesidigt beroende (jfr FIG 2:1). Inom ramen för aktualiserade mål och förväntade konsekvenser för enskilda alternativ sker ett val av visst alternativ. Beslutssituationerna kan avse alternativa ageranden inom ramen för planarbetet (t ex beslut om utförande av viss utredning) eller val av viss planlösning.

Med hänsyn till studiens inriktning på kommunalt beslutsfattande i samband med utbyggnad av nya bostadsområden har en distinktion gjorts mellan beslutssituationer som avser utbyggnadssättet i stora drag och beslutssituationer som avser lokalisering av bostadsbyggandet inom ramen för visst utbyggnadssätt.

Med "utbyggnadssätt i stora drag" avses den stadsbyggnadsfilosofi som man väljer att tillämpa. Flera möjligheter är tänkbara t ex :

- Koncentrisk utbyggnad d v s man utgår från redan byggda områden och låter staden expandera utan inskränkningar med avseende på inriktning.
- Bandstad d v s utbyggnad sker längs ett band t ex en befintlig transportled. Arbets- och bostadsområden varvas längs bandet.
- Flerkärnig stad d v s utbyggnaden förläggs till ett större eller mindre antal orter utanför tidigare byggda områden. Arbetsplatserna behålls i huvudsak

1) För en utförligare behandling av beslutsmodellen t ex begreppen beslutsfattar- och miljöförutsättningar, se Söderbaum 1973, kapitel 4.

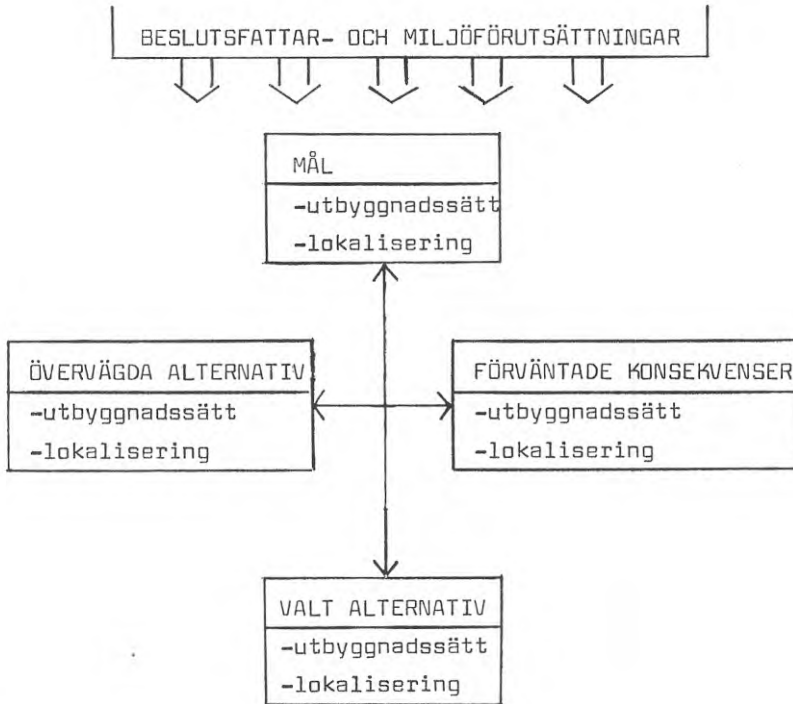

FIG 2:1 Modell för beslutssituationer avseende utbyggnadssätt och lokalisering.

- i de centrala delarna varför pendling förutsättes.
- Ny stad d v s utbyggnaden koncentreras till en större ort utanför tidigare bebyggda områden. Den nya staden görs i hög grad självförsörjande med avseende på arbetstillfällen och service.

Andra utbyggnadsfilosofier är tänkbara t ex sådana som karaktäriseras av utlokalisering såväl av arbetsplatser som boende till flera basorter. Man kan också tänka sig filosofier som innebär vidmakthållande av tidigare stadsutformning och undvikande av ytterligare utbyggnad.

Enskilda utbyggnadsfilosofier av antytt slag kan väljas i tämligen renodlad form. Olika modifieringar av en enskild filosofi eller kombinationer mellan flera filosofier är givetvis också tänkbara. Vid ett givet utbyggnadssätt (renodlat, modifierat eller kombination) återstår fortfarande en rad alternativ när det gäller bostadsbyggandets förläggande och utformning. Exempelvis vid val av flerkärnig stad som överordnad filosofi kan man välja mellan flera tänkbara externa orter och olika grad av utbyggnad (antal boende, exploateringsgrad, servicenivå etc) för varje ort.

De båda angivna beslutssituationerna hänger givetvis nära samman. Båda valen sker inom ramen för rådande miljöförutsättningar t ex när det gäller tidigare byggnation, transportleder, geologiska förhållanden inom ännu ej utbyggda markområden etc.

Författarnas föreställningsram kan vidare karaktäriseras som tvärvetenskaplig. Härmed avses att beskrivningen av mål, alternativ och konsekvenser ej begränsas till enskild typ av dimension t ex monetär, geografisk eller fysisk/teknisk. Avsikten är i stället att försöka åstadkomma en mångsidig belysning av planarbete och föreliggande planbeskrivningar. Som medel för att öka mångsidigheten har en check-list med olika tänkbara typer av dimensioner använts vid utarbetandet av referensramen, speciellt den del som behandlar be-

skrivning av de olika planerna. Tänkbara dimensionsgrupper enligt nämnda check-list är psykologiska, sociala, etiska, juridiska, estetiska, fysiologiska, biologiska, kemiska, ekologiska, fysisk/tekniska, rumsliga, historiska, monetära, sådana som avser information eller kunskap med flera (Söderbaum 1973 sid 65).

När det gäller dynamiken i beslutsfattandet d v s relationer mellan beslutssituationer över tiden bygger studien på en grundläggande föreställning om hur beslut i ett tidsskede påverkar efterföljande beslutssituationer. Även när det gäller denna dynamiska aspekt kan FIG 2:1 tjäna som utgångspunkt. Beslut i ett tidsskede påverkar ingångsvärdena t ex i form av beslutsfattar- och miljöförutsättningar vid efterföljande tidpunkter och därmed ramen för formulering av mål och handlingsalternativ samt aktualisering av förväntade konsekvenser (jfr a a kapitel 4, speciellt figur 4:1).

Besluten kan bland annat medföra att bindningar hänförliga till olika typer av dimensioner och komponenter tillkommer eller bortfaller. I historisk belysning kan de beslut som successivt fattas och som leder till ett visst slutrésultat ses som ett antal låsningar vilka alltmer binder utvecklingen. Detta förhållande har refererats till som "de successiva bindningarnas princip". (a a sid 255-260)

En tänkbar hierarki för olika bindningars tillkomst och därvid för en ökad grad av låsning t ex avseende en bestämd planlösning är följande (a a sid 248) :

- enbart kognitiva bindningar
- kognitiva plus sociala bindningar
- kognitiva plus sociala plus juridiska bindningar
- kognitiva plus sociala plus juridiska plus fysisk-tekniska bindningar.

Nära sammanhängande med tillkomst och bortfallande av olika låsningar under planarbetets bedrivande är förändringar i alternativsituationen över tiden (jfr FIG 2:2). Beskrivningar-

na bygger härvid på distinktioner av Ramström (1967 sid 156, 1969 sid 23-25) mellan begränsningar, utvidgningar och förskjutningar avseende de övervägda alternativen. En begränsning innebär att antalet övervägda alternativ reduceras mellan två tidpunkter, en utvidgning att antalet övervägda alternativ utökas mellan två tidpunkter och en förskjutning att alternativ såväl tillkommer som bortfaller. Ytterligare distinktioner kan göras (se Söderbaum 1973 sid 164-165) t ex med avseende på om de mellan två tidpunkter tillkommande alternativen tidigare under besluts- eller planeringsprocessen varit föremål för övervägande eller ej.

I samband med ett visst planarbete finns alltså skäl att uppmärksamma hur olika bindningar tillkommer och hur olika intressenter agerar för att öka sannolikheten för tillkomst av av dem önskade bindningar.

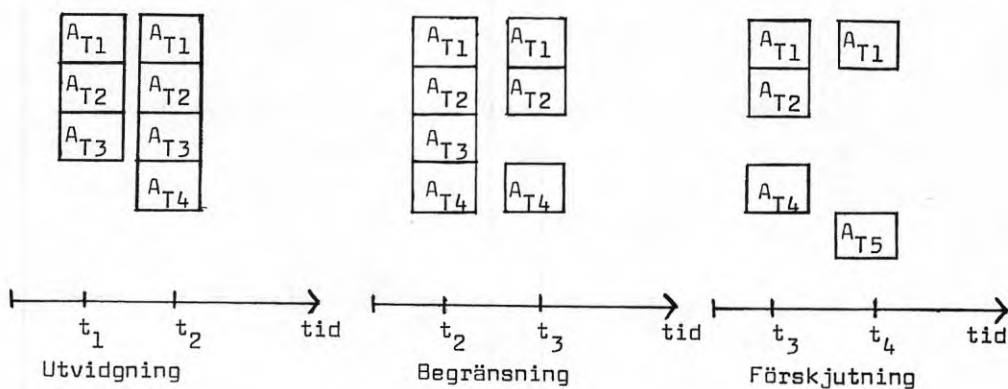

FIG 2:2 Exempel på förändringar i alternativsituationen mellan två tidpunkter.

REFERENSRAMENS UTFORMNING

För varje plan sker beskrivningen i tre steg:

- I Bakgrund till planarbetet under den studerade perioden
- II Beskrivning av planarbetet
- III Beskrivning av planen

Under den förstnämnda rubriken anges några grundläggande fakta om planens tillkomst. Följande frågor ställs:

- A. Vad initierade utarbetandet av den översiktliga planen?
- B. Hur har planarbetet organiserats?
- C. Vem var planförfattare?
- D. Vilken geografisk omfattning har planområdet?

Sålunda görs enligt A ett försök att på grundval av studerat källmaterial ange vad som initierade utarbetandet av en översiktlig plan. Vilka skäl har anförts och vilka har varit förslagsställare? Förändringar i den lagstiftningen som reglerar utarbetandet av generalplaner liksom brister i aktualiteten för tidigare planer är härvid tänkbara skäl.

Enligt B studeras den organisatoriska formen för planarbetet. Har arbetet skett under ledning av en generalplanekommitté med politiskt valda representanter eller som en ren tjänstemannautredning?

Enligt C studeras vem som var planförfattare under respektive period.

Slutligen anges enligt D eventuella kommunsammanläggningar vilka förändrat kommungränserna och därmed planområdet.

Beskrivningen av planarbetets bedrivande enligt II ovan bygger på den tidigare anförda beslutsmodellen, föreställningar om successiva lösningar över tiden etc. Beskrivningen sker i kronologisk ordning och avser främst:

- övergripande mål- medeldiskussioner
- övervägda alternativ och förändringar över tiden i alternativsituationer
- alternativens specificitet d v s i vilken grad alternativen preciserats och blivit föremål för utredningar.

De övergripande frågorna kan t ex avse utbyggnadsfilosofit ex bandstad kontra koncentrisk utbyggnad, trafikledningssystem, relationer mellan arbetsplatsområden och bostadsområden. Enligt den andra punkten behandlas de delbeslut som leder till begränsningar eller utvidgningar i alternativsituationen och som därmed banar väg för en viss planlösning. Nära sammanhängande med förändringar i alternativsituationen är frågan om alternativens specificitet (Le Breton och Henning 1961 sid 36-39, Ramström 1967 sid 114-125). Vilken grad av precisering gäller för de olika vid viss tidpunkt övervägda alternativen? Har försök gjorts att precisera alternativen och bedöma deras konsekvenser genom speciella utredningar? Utreds flera alternativ parallellt i visst tidsskede eller endast ett alternativ?

När det gäller del III är beskrivningen uppspaltad på sätt som framgår av FIG 2:3.

III Beskrivning av planen

- A Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer
 - B Valt huvudsakligt utbyggnadssätt
 - B:1 Formulerade mål
 - B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser
- C Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt
 - C:1 Redovisade lokaliseringsalternativ
 - C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser
 - C:3 Valt alternativ (lokalisering)

FIG 2:3 Referensram för beskrivning av översiktliga planer.

För denna del har referensramen utformats som ett analys-schema d v s som ett antal frågor som ställs om varje plan. Inledningsvis behandlas förhållanden som bestämmer utbyggnadens omfattning, så kallade dimensionerande faktorer. Följande frågor ställs:

- A:1 Hur stor var befolkningen och hur stor förväntades den att bli?
- A:2 Vilken var ålderssammansättningen och könsfördelningen i utgångsläget och hur stor förväntades den att bli?
- A:3 Hur stor var hushållsbildningen och i vad mån förväntades förändringar i densamma?
- A:4 Hur stort var antalet rumsenheter per boende i utgångsläget och vilka förändringar förväntades?
- A:5 Vilken grad av exploatering föreslogs och förväntades några förändringar i framtida efterfrågad grad av exploatering?
- A:6 Vilken fördelning föreslogs mellan enfamiljs- och flerfamiljshus samt förväntades några förändringar i framtida efterfrågan av hustyp?
- A:7 Hur stor utbyggnad föreslogs i planen?

När det gäller denna del följer framställningen Tobé 1972, kapitel 2. Tobé påpekar nödvändigheten i att vid samhällsbyggande klargöra vilka de dimensionerande faktorerna är samt konstaterar att flertalet av dessa förändras över tiden. Enligt Tobé utgör befolkningsförhållandena den naturliga utgångspunkten för flertalet av de bedömningar som aktualiseras vid samhällsplanering (a a sid 19-20). En sådan grundläggande bedömning avser behovet av bostäder och därmed sammanhängande arealbehov vid olika framtida tidpunkter. Sådana efterfrågebedömningar bygger givetvis på data om befolkningens storlek och sammansättning (åldersfördelning, könsfördelning) i utgångsläget och beräknade förändringar i dessa förhållanden vid olika framtida tidpunkter.

Uppgifter om totalbefolkningen och dess karaktäristika är dock ej tillräckliga för beräkningar av arealbehov för bostäder. Planeraren måste "försöka få ett grepp om storleken av de bostäder (lägenheter) som han planerar för och hur många personer i genomsnitt som kan beräknas bo i lägenheterna. Lika viktigt är det att avgöra frågan om bebyggelsens art." (a a sid 21) Ur detta citat kan flera faktorer härledas: För att ange hur många personer som i genomsnitt beräknas bo i tillgängliga lägenheter brukar måttet hushållsbildning, d v s antalet personer per hushåll, användas. Denna faktor har visat en sjunkande tendens och bedöms av Bostadsstyrelsen fortsätta att minska (a a sid 74).

Vad gäller storleken på bostäder brukar detta hänföras till begreppet utrymmesstandard. Därvid skiljs på utrymmesstandard dels i lägenheten dels i området. Den förra brukar anges i antalet rumsenheter per boende (re/boende). Den senare brukar uttryckas med exploateringsstalet, vilket avser kvoten mellan den totala lägenhetsytan och områdets (kvarterets eller stadsdelens) areal. Båda dessa typer av efterfrågad yta har visat en stigande tendens. (a a sid 21)

Med bebyggelsens art avses vilken typ av bostäder, flerfamiljshus respektive enfamiljshus som efterfrågas. Under se-

nare år har efterfrågan på enfamiljshus stigit kraftigt (se t ex Walldén 1972).

Hur bostadsefterfrågan i antal rumsenheter samt arealbehov kan beräknas antyds av följande exempel (jfr Tobé 1972 sid 74-75). I Uppsala kommuns bostadsbyggnadsprogram för 1971-1975 har antalet personer per hushåll för år 1965 beräknats till 2,69 och antas sjunka till 2,46 år 1980. Folkmängden var 1965 cirka 114 000 invånare och beräknas stiga med 50 000 till år 1980. Vidare beräknas antalet rumsenheter (re) öka från 3,52 re/hushåll år 1965 till 3,65 re/hushåll år 1980 eller annorlunda från 1,31 re/boende år 1965 till 1,48 re/boende år 1980. Om dessa bedömningar är riktiga kommer antalet rumsenheter att öka med cirka 93 000 re ($164\ 000 \times 1,48 - 114\ 000 \times 1,31$). Av denna ökning kan cirka 27 000 re hänföras till standardökningen ($164\ 000 \times 1,48 - 164\ 000 \times 1,31$). Om vidare den genomsnittliga rumsytan är $21\ m^2$ och exploateringsstalet $0,33\ d\ v\ s\ 3\ m^2$ mark per m^2 bostadsyta åtgår cirka 170 hektar mark ($27\ 000 \times 21 \times 3$) enbart för att tillfredsställa den ökning i efterfrågan som hänger samman med att hushållsbildningen minskat och antalet re/boende ökat. Skulle därvid även exploateringsstalet sjunka kommer efterfrågan på mark att stiga snabbare än på bostäder. Av exemplet framgår även betydelsen av att känna till nuläget.

När det gäller referensramens del III B, d v s valt huvudsakligt utbyggnadssätt, utgörs utgångspunkten av de tidigare berörda distinktionerna mellan olika stadsplaneringsfilosofier d v s koncentrisk utbyggnad, ny stad med flera. De distinktioner som görs i resultatredovisningen mellan B:1 "Formulerade mål" och B:2 "Redovisade alternativ och dessas konsekvenser" bygger i huvudsak på den tidigare i FIG 2:1 redovisade beslutsmodellen. De frågor som ställs inom detta område återfinns i sammanfattningen av referensramen i slutet av kapitlet.

Även redovisningen av del III C, d v s valet av lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt, följer beslutsmodellen

i FIG 2:1. Den utbyggnadsfilosofi som valts enligt III B kan ses som en utgångspunkt och om man vill som ett mål för valet av lokalisering enligt III C. De distinktioner som görs avser C:1 "Redovisade lokaliseringalternativ", C:2 "Karakterisering av alternativens konsekvenser", C:3 "Valt alternativ (lokalisering)". Det är främst utformningen av referensramen enligt C:2 som här ytterligare skall kommenteras.

Studiet av alternativens konsekvenser sker med hjälp av ett frågeschema. Den tidigare återgivna listan över tänkbara typer av dimensioner har här utgjort en utgångspunkt. Följande dimensionsgrupper har speciellt uppmärksamats:

- fysisk/teknisk dimension
- monetär dimension
- social dimension
- geografisk dimension
- geologisk/ekologisk dimension
- juridisk dimension
- fysiologisk dimension
- historisk dimension

Det är uppenbart att en oändlig mängd frågor i princip kan ställas om hur en generalplan eller annan översiktlig plan är utformad. Ett försök bör därför göras att motivera det urval av frågor som gjorts.

På en generell nivå kan man härvid peka på författarnas ambition att mångsidigt belysa planerna. För detta ändamål har nämnda check-list med olika typer av tänkbara dimensioner använts. När frågorna i det följande redovisas med dessa dimensionsgrupper som delrubriker bör detta närmast ses som en upplysning om hur författarna har letat sig fram i sitt försök att mångsidigt belysa varje plan. Redovisnings-sättet innebär ej att enskilda frågor alltid på ett entydigt sätt kan hänföras till respektive delrubrik. I många fall torde det t ex vara rimligt att se enskilda frågor som hänförliga till kombinationer av dimensioner t ex fysisk/teknisk och geografisk (jfr t ex fråga C:2.1).

Ett annat syfte har varit att ställa sådana frågor som ger möjlighet att belysa förändringar över tiden i de olika planernas utformning. Den i metodavsnittet till kapitel 1 berörda preliminära genomgången av de olika planerna gav härvidlag en del uppslag. Förändringar i samhällsdebatten t ex avseende sociala problems möjliga samband med bostadsområdenas utformning eller de miljöproblem som kan uppstå som en följd av arbetsområdets eller trafikleders lokalisering är exempel på förhållanden som kan ge uppslag till hypoteser om över tiden skedda förändringar i de översiktliga planernas utformning.

Mellan det tidsskede då den första generalplanen utarbetades och dagsläget har givetvis förändringar skett även när det gäller kunskap om olika typer av konsekvenser vid bestämda ågeranden. Som exempel kan nämnas effekter av buller på människan eller olika föroreningars effekter på bestämda ekosystem. Den biologiska och ekologiska medvetenheten som i dag alltmer börjar växa fram synes vara ett exempel på mer genomgripande förändringar i kunskapsposition. Det bör tilläggas att frågornas inriktning givetvis inte är opåverkade av författarnas utbildningsmässiga bakgrund och personliga värderingar.¹

- 1) En referensram för diskussion av hur ett forskningsprojekt influeras av värderingar och kunskaper hos forskaren och hos individer i dennes miljö återfinns i Söderbaum 1973, kapitel 1, speciellt figur 1:1.

Fysisk/teknisk dimension

Följande frågor ställs:

C:2.1 Var skall enligt planen olika aktivitetsområden (boende, service, arbetsplatser) lokaliseras?

C:2.2 Hur har olika aktivitetsområden relaterats till varandra med avseende på förflyttningsmöjligheter?

Enligt byggnadslagen 9 § skall en generalplan ange huvud dragen för markens användning till olika ändamål. Marken kan härvid bland annat indelas i områden för boende, arbete och service. Vid översiktlig planering brukar också förflyttningsvägar mellan olika delar av planeringsområdet t ex sådana som förbinder bostads- och arbetsplatsområden uppmärksammas.

Bostads- och arbetsplatslokaliseringen bör självfallet samplaneras med olika typer av infrastruktur såsom vattenförsörjning, avlopp och reningssystem, värmeförsörjning, gator, vägar etc.

Beroende på i ett visst tidsskede förefintlig infrastruktur kan utbyggnadskostnaderna variera avsevärt mellan alternativa lokaliseringar för nytillkommande bostads- och arbetsplatsområden. Möjligheterna att utnyttja ledig kapacitet i redan förefintliga anläggningar kan variera etc.

Olika filosofier är tänkbara även på denna nivå. Man kan sträva efter koncentration av arbetsplatserna till ett fåtal områden eller till förhållandevis korta avstånd mellan bostäder och arbetsplatser. Ett så litet trafikarbete som möjligt mellan bostäder, arbete och service är härvid ett tänkbart mål.

Monetär dimension

Följande frågor ställs:

C:2.3 Behandlas storleken av de kommunala investeringar som
erfordras för att utbyggnaden skall kunna genomföras?

C:2.4 Behandlas storleken av kommunens framtida skatteintäk-
ter?

C:2.5 Behandlas investeringarnas förväntade inverkan på den
kommunala utdebiteringen av skatt (skattesatsen)?

Olika lösningar inom ramen för den fysisk/tekniska och geo-
grafiska planeringen kan antas ge olika monetära konsekvenser
t ex i fråga om de kommunala investeringarnas storlek. På vil-
ket sätt behandlas sådana konsekvenser i de översiktliga pla-
nerna?

En kommuns finansiella manöverutrymme bestäms främst av stor-
leken av de skatteintäkter man kan påräkna för olika år. Kom-
munen kan därjämte finansiera vissa tjänster genom avgifter,
erhålla statsbidrag för vissa typer av verksamhet samt uppta
lån.

Av intresse i föreliggande sammanhang är bland annat att en
snabb befolkningsmässig expansion i en kommun kan medföra fi-
nansiella påfrestningar. Tidsförskjutningen mellan investe-
ringar och de skatteintäkter som genereras av dessa är här-
vid en viktig faktor. I de fall då kommunen köper mark för
att tillgodose framtida efterfrågan på mark för samhällsut-
byggnad sker detta ofta lång tid innan någon byggnation kan
påbörjas. Innan byggnationen kan igångsättas inom planerade
områden måste kommunen bygga ut gator, vatten- och avlopps-
ledning till området. Innan ett område är inflyttnings-
klart måste vidare vissa serviceanläggningar tillföras t ex
skolor, barndaghem etc.

I Uppsala kommun härrör omkring 2/3 (ca 1 800 personer) av den totala befolkningstillväxten under senare år (1966-70) från inflyttningsöverskottet (Uppsala kommun, planeringskontoret 1971 sid 51). Från och med det att inflyttning har skett är kommunen skyldig att betala de bidrag (barnbidrag, bostadsbidrag o s v) som de inflyttade är berättigade till. Efter i genomsnitt 7 månader från inflyttningen räknat tillhör de inflyttade skatteunderlaget i kommunen d v s de betalar skatt i kommunen. Detta hänger samman med taxeringsförfattningens bestämmelser om att som hemortskommun räknas den kommun där den skattskyldige var mantalsskriven den 1 november året före beskattningsåret. Detta innebär dock ej att kommunen kommer i åtnjutande av "nya" skattemedel vid denna tidpunkt. En ytterligare fördröjning på ca 10 månader sker genom att alla skatter inbetalas till staten innan de blir tillgängliga för respektive kommun. Detta innebär att cirka 1½ år förflyter mellan det att en "ny" invånare flyttar till kommunen och att kommunen får del av dessa nya skattemedel.

Nämnda förhållanden är av grundläggande betydelse vid prognostisering av en kommuns skatteunderlag för olika tidsperioder. De totala skatteintäkterna är beroende dels av skattesatsen, dels av skatteunderlaget där det senare bestäms av antalet skatteobjekt och skattekraften hos varje objekt.

Social dimension

Följande frågor ställs:

C:2.6 Hur lokaliseras den föreslagna bebyggelsen med avseende på olika hustyper?

C:2.7 Behandlas de olika områdenas exploateringsgrad?

Vid beskrivning av översiktliga planer torde den bild av människan, hennes relationer till andra människor och till den fysiska miljön som återspeglas i planen vara av speciellt intresse. Vilka sociala konsekvenser förväntas vid viss utformning av den fysisk/tekniska och geografiska strukturen i visst bostadsområde? I vad mån görs försök att förutsäga en viss plans konsekvenser när det t ex gäller integration mellan individer ur olika inkomst- och åldersgrupper? I vad mån kan man bygga ett bostadsområde så att så få sociala problem som möjligt uppkommer?

När det gäller förutsättningarna för integration mellan olika kategorier har vi valt att studera om ett varierat utbud av boendeformer, t ex såväl enfamiljs- som flerfamiljshus, planeras för visst område och hur dessa olika hustyper lokaliseras inom området. Vidare studeras om planerna anger att bostadsområdena skall byggas ut successivt eller om de skall utbyggas i ett sammanhang. Den förra lösningen antas möjliggöra en mer differentierad åldersstruktur.

Någon säker kunskap om vilka bebyggelsestrukturer som ger mer av sociala problem föreligger kanske ej. Ändå kan man tala om ganska utbredda föreställningar om att problemen blir större ju större antalet boende är på en given yta. Man kan i så fall tala om ett slags trängseleffekter som uppträder när boendetätheten överstiger vissa nivåer. Exploateringstallet för enskilda områden kan tänkas ge en viss bild av förutsättningarna för uppkomst av icke önskade sociala konsekvenser av typ ungdomsbrottslighet, narkomani och dylikt.

Geografisk dimension

Följande frågor ställs:

C:2.8 Hur behandlas konsekvenser med avseende på interkommunala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnadssätt och lokalisering?

C:2.9 Hur behandlas konsekvenser med avseende på interregionala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnadssätt och lokalisering?

Vilka konsekvenser får valet av utbyggnadssätt och lokalisering för bostadsbyggande inom andra områden? Vid besvarandet av den frågan sker en uppdelning på interkommunala och interregionala relationer. De förra avser främst de landskommuner som tidigare gränsade till Uppsala stad och efter kommunsammansläggningen 1971 ingår i Uppsala kommun. De interregionala relationerna avser främst interaktionen med närliggande regioner såsom de norra delarna av Uppland, Stockholms- och Mälardistrikten.

Geologisk/ekologisk dimension

Följande frågor ställs:

C:2.10 På vilket sätt beaktas terrängens beskaffenhet i utbyggnadsområdet?

C:2.11 På vilket sätt beaktas grundens bärighet i utbyggnadsområdet?

C:2.12 I vad mån beaktas ianspråktagande av jordbruksmark eller mark som bedöms vara av intresse ur naturvårdssynpunkt?

Terrängens beskaffenhet och grundens bärighet torde inverka vid val av områden för bostadsbyggande. När det gäller terrängens beskaffenhet kan kuperad terräng vara att föredraga framför plan mark, men denna ger å andra sidan ofta högre anläggningskostnader. Sydsluttningar kan föredras framför nordsluttningar. Grundens bärighet kan vara väsentlig för valet av hustyp o s v.

Av intresse när det gäller översiktlig planering i Uppsala är inte minst hur man i olika tidsskeden sett på valet mellan att exploatera skogs- och jordbruksmark. I vad mån, och i så fall med vilka motiveringar, har man varit återhållsam när det gällt att exploatera Upplandsslätten för bostads- och industriändamål?

Juridisk dimension

Följande fråga ställs:

C:2.13 Hur behandlas ägandeförhållanden för marken i utbyggnadsområdet?

Förutsättningen för att få uppföra bebyggelse är att man har eller kan få tillgång till mark som har eller kan förväntas få byggnadsrätt. Det är därför helt förståeligt att den så kallade markfrågan anses utgöra en av de centrala frågorna vid diskussion om byggande. (Nuder 1971 sid 34)

Ur genomförandesynpunkt innebär detta att om områden föreslagna för bebyggelse ägs av kommunala eller andra husbyggnadsintressenter underlättas uppförandet av föreslagen bebyggelse. Ägs marken däremot av personer med primärt andra intressen, jordbruk, skogsbruk o s v, måste en överlåtelse ske om någon bebyggelse skall uppföras. Det är således av betydelse vem som äger marken för att byggnation skall komma till stånd.

Kommunen kan ofta klara markfrågan genom förhandlingar, men priserna blir ofta höga om det är känt att ett område skall exploateras. Om markägaren vägrar sälja kan kommunen överväga att expropriera området. Såväl förhandlingar som exproprieringsförfarande kan ta lång tid i anspråk.

Fysiologisk dimension

Följande frågor ställs:

C:2.14 Har luftföroreningskällor såsom industriområden och större trafikleder beaktats vid bostadsområdenas lokalisering?

C:2.15 Har bullerkällor såsom industriområden och större trafikleder beaktats vid bostadsområdenas lokalisering?

Kunskaper om hur föroreningar och buller från olika källor inverkar på människan (jfr SOU 1967:43) har förbättrats under senare år. Miljödebatten har blivit allt intensivare. I vad mån kan detta avläsas i de översiktliga planernas utformning och i presenterade beskrivningar?

Historisk dimension

Följande fråga ställs:

C:2.16 På vilket sätt har kulturhistoriskt värdefulla miljöer beaktats?

Inom Uppsala kommun ryms åtskilliga landskap, bebyggelseområden samt enskilda kulturminnesmärken. Närheten till ett universitet torde ha bidragit till att dessa förhållanden blivit relativt väl kartlagda. Hur har denna kulturhistoriska aspekt beaktats vid planeringen i olika tidsskeden?

I de fall då alternativa lokaliseringar har beaktats kommenteras i referensramens sista del det slutliga valet av lokalisering.

Följande frågor ställs:

C:3.1 Vilken av de alternativa lokaliseringarna har valts?

C:3.2 Hur har valet motiverats?

I vissa fall följer inte planeringsprocessen den här skisserade. Ibland formuleras enbart övergripande mål, ibland beskrivs enbart den färdiga planen o s v. Vid dessa tillfällen används naturligtvis referensramen endast i tillämpliga delar.

SAMMANFATTNING AV REFERENSRAMEN

I BAKGRUND TILL PLANARBETET UNDER DEN STUDERADE PERIODEN

- A Vad initierade utarbetandet av den översiktliga planen?
- B Hur har planarbetet organiserats?
- C Vem var planförfattare?
- D Vilken geografisk omfattning har planområdet?

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER PERIODEN

Vid beskrivningen betonas:

- övergripande mål och medeldiskussioner
- övervägda alternativ och förändringar över tiden i alternativsituationer
- alternativens specificitet d v s i vilken grad alternativ har preciserats och blivit föremål för utredningar.

III BESKRIVNING AV DEN STUDERADE PLANEN

A Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer

- A:1 Hur stor var befolkningen och hur stor förväntades den att bli?
- A:2 Vilken var ålderssammansättningen och könsfördelningen i utgångsläget och hur stor förväntades den att bli?
- A:3 Hur stor var hushållsbildningen och i vad mån förväntades förändringar i densamma?
- A:4 Hur stort var antalet rumsenheter per boende i utgångsläget och vilka förändringar förväntades?
- A:5 Vilken grad av exploatering föreslogs och förväntades några förändringar i framtida efterfrågad grad av exploatering?
- A:6 Vilken fördelning föreslogs mellan enfamiljs- och flerfamiljshus samt förväntades några förändringar i framtida efterfrågan av hustyp?
- A:7 Hur stor utbyggnad föreslogs i planen?

B Valt huvudsakligt utbyggnadssätt

B:1 Formulerade mål

B:1.1 Vilken/vilka övergripande målsättningar har planförfattaren aktualiserat?

B:1.2 Har mål även formulerats för de dimensionerande faktorerna?

B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser

B:2.1 Vilka alternativ har valts och vilka övriga har aktualiserats med utgångspunkt från angiven målsättning?

B:2.2 Vilka argument har planförfattaren redovisat till förmån och/eller till nackdel för aktualiserade utbyggnadssätt?

C Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt

C:1 Redovisade lokaliseringalternativ

C:1.1 Vilka alternativa lokaliseringar, som är förenliga med enligt ovan valt utbyggnadssätt, har aktualiserats?

C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser

Fysisk/teknisk dimension

C:2.1 Var skall, enligt planen, olika aktivitetsområden (boende, service, arbetsplatser) lokaliseras?

C:2.2 Hur har olika aktivitetsområden relaterats till varandra med avseende på förflyttningsmöjligheter?

Monetär dimension

C:2.3 Behandlas storleken av de kommunala investeringar som erfordras för att utbyggnaden skall kunna genomföras?

C:2.4 Behandlas storleken av kommunens framtida skatteintäkter?

C:2.5 Behandlas investeringarnas förväntade inverkan på den kommunala utdebiteringen av skatt?

Social dimension

C:2.6 Hur lokaliseras den föreslagna bebyggelsen med avseende på olika hustyper?

C:2.7 Behandlas de olika områdenas exploateringsgrad?

Geografisk dimension

- C:2.8 Hur behandlas konsekvenser med avseende på interkommunala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnads sätt och lokalisering?
- C:2.9 Hur behandlas konsekvenser med avseende på interregionala relationer vid föreslagen kombination av utbyggnads sätt och lokalisering?

Geologisk/ekologisk dimension

- C:2.10 På vilket sätt beaktas terrängens beskaffenhet i utbyggnadsområdet?
- C:2.11 På vilket sätt beaktas grundens bärighet i utbyggnadsområdet?
- C:2.12 I vad mån beaktas ianspråktagande av jordbruksmark eller mark som bedöms vara av intresse ur naturvårdssynpunkt?

Juridisk dimension

- C:2.13 Hur behandlas ägandeförhållandena av marken i utbyggnadsområdet?

Fysiologisk dimension

- C:2.14 Har luftföroreningskällor, såsom industriområden och större trafikleder, beaktats vid bostadsområdets lokalisering?
- C:2.15 Har bullerkällor, såsom industriområden och större trafikleder, beaktats vid bostadsområdets lokalisering?

Historisk dimension

- C:2.16 På vilket sätt har kulturhistoriskt värdefulla miljöer beaktats vid lokalisering av bebyggelse?

C:3 Valt alternativ (lokalisering)

- C:3.1 Vilken av de alternativa lokaliseringarna har valts?
- C:3.2 Hur har det slutliga valet motiverats?

OM BESKRIVNINGSPROCEDUREN OCH SVARSTYPEN

Det skriftliga material som studeras kan karaktäriseras som komplext. Även om beskrivningsinstrumentet har utformats mot bakgrund av föremålet för beskrivningen är därför användandet av instrumentet ej problemfritt.

Man kan t ex fråga sig i vad mån en annan undersökare som använder samma instrument och studerar samma protokoll, planer osv skulle komma till samma eller likartade resultat. En del frågor i analys-schemat torde karaktäriseras av hög reliabilitet i denna mening. Detta gäller t ex frågorna I C och I D (planförfattare, geografisk omfattning för redovisad plan) samt flera frågor under III A (avseende dimensionerande faktorer).

När det gäller andra delar av analys-schemat t ex del II samt del III B är mätinstrumentet inte lika precist och delvis avvikande resultat för en annan undersökare fullt tänkbara. Vad skall t ex redovisas under rubriken "övergripande mål och medeldiskussioner"? Var går gränsen mellan "huvudsakligt utbyggnadssätt" och "lokalisering inom ramen för huvudsakligt utbyggnadssätt"? Det är troligt att olika undersökare under dessa rubriker skulle redovisa delvis olika resultat trots försöken att genom förklaringar till varje fråga ange vad som avses. Betydelsen av detta förhållande bör dock ej överdrivas. Undersökningen syftar till att ge en god helhetsbild av planeringen under enskilda perioder och av enskilda planer. Om en viss del av det studerade materialet ej entydigt kan klassificeras såsom svarande mot den ena eller andra formulerade frågan är detta ej nödvändigt något problem. Helhetsbilden kan med andra ord bli ungefär densamma oberoende av vilket av alternativa redovisningsställena för viss information som väljs.

Eftersom samma person har studerat de olika planeringsperioderna och planerna torde möjligheterna till jämförelser mellan olika planer vara goda. Även när det gäller denna typ av

av jämförelser bör dock skillnader mellan de olika frågorna när det gäller operationaliserbarhet ihågkommas.

KAPITEL 3

RESULTATREDOVISNING 1951 - 1962

I BAKGRUND TILL STUDIUM AV PLANARBETET UNDER 1951 - 1962

- A Genom 1947 års byggnadslag kunde krav ställas på städer att låta upprätta översiktliga planer för grunddragen i marks användning, generalplanering. Även för Uppsalas del, som under 1940-talet hade ökat sin folkmängd med cirka 1/3, ansågs ett stort behov föreligga av en mer övergripande planering än i de tidigare stadsplanerna. I juni 1950 restes en motion vari det föreslogs att en kommitté skulle tillsättas med uppgift att framlägga förslag till arbetet med Uppsala stads generalplan (SF A 1951 sid 339-342).
- B Stadsfullmäktige beslöt i april 1951 att "för ombesörjande av arbetet med upprättande av en generalplan för Uppsala stad tillsätta en generalplanekommitté bestående av ledamöterna av byggnadsnämnden och drätselkammarens arbetsutskott" (SF B 1951 § 27).
- C Stadsarkitekt P-O Lefvert svarade för utarbetandet av generalplan 1958.
- D Uppsalas geografiska omfattning hade genom de påbörjade kommunsammanslagningarna förändrats kraftigt under de närmast föregående åren. Sålunda inkorporerades år 1947 del av Gamla Uppsala kommun och Bondkyrka kommun med Uppsala stad, varvid dess areal ökade med cirka 60 km². Vidare överflyttades vid storkommunreformen år 1952 en mindre del av den då bildade Vaksala kommun till Uppsala stad (Uppsala kommuns planeringskontor 1971 sid 20). Dessa sammanslagningar åskådliggöres i FIG 3:1.

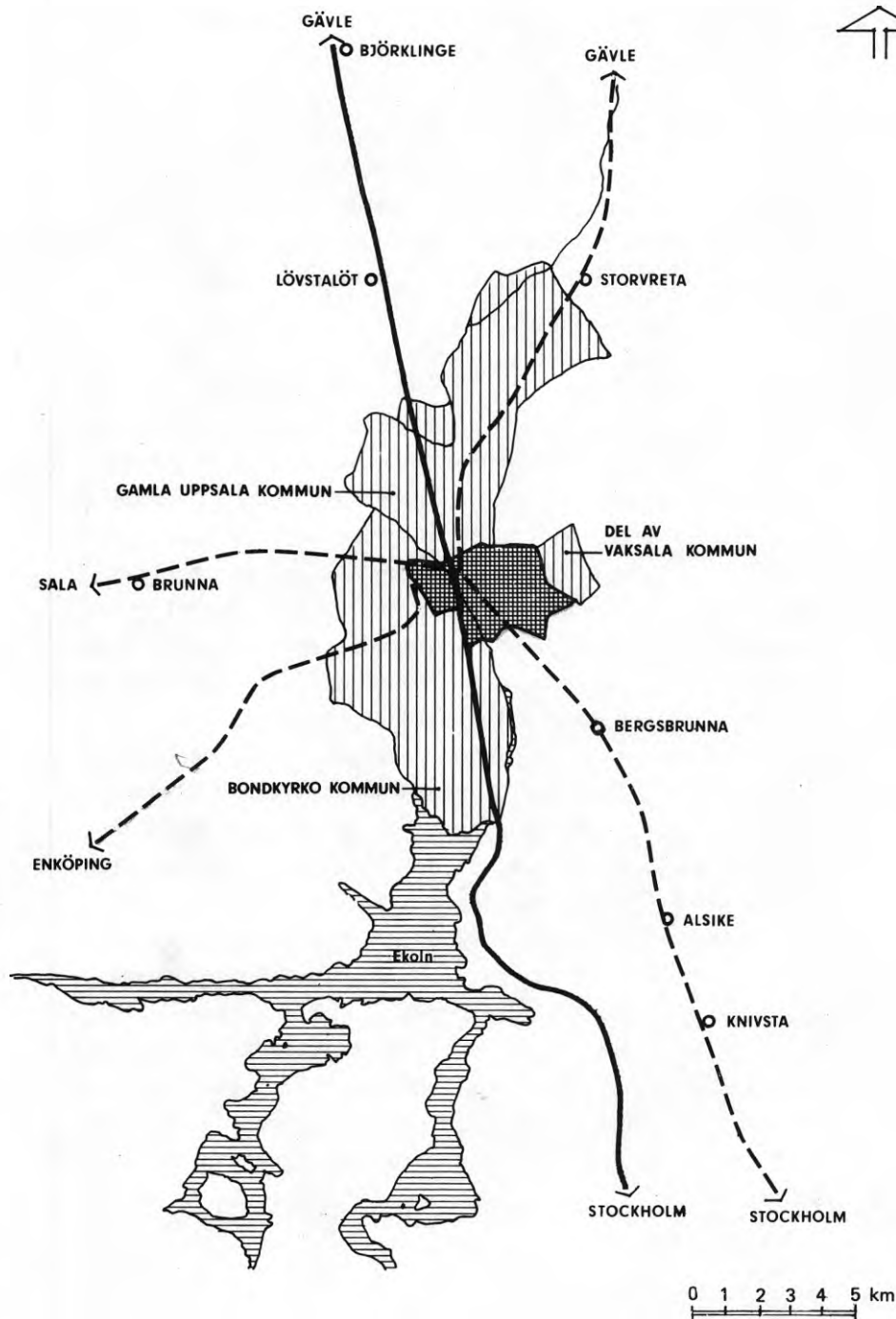

FIG 3:1 Uppsalas geografiska omfattning år 1958

Källa: Karta upprättad å Uppsala stadsingenjörskontor år 1970

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER 1951 - 1962

Den genom stadsfullmäktiges beslut utsedda generalplane-kommittén påbörjade sitt arbete under 1951. Vid en genomgång av kommitténs protokoll visar det sig att mycket av arbetet avsåg diskussioner och överväganden av "icke generalplanekaraktär", såsom gatusträckningar, byggnadshöjder o s v. Från den delen av arbetet bortses i denna framställning.

Under 1955 utsåg generalplanekommittén ett särskilt arbetsutskott för utarbetandet av generalplanen. Arbetsutskottet anlät därvid en rad utomstående experter för genomförandet av de utredningar som ansågs erforderliga. Exempel på dylika utredningar är: befolkningsutveckling, trafikprognoser, trafikledsplan, inventering av kulturhistoriskt värdefulla miljöer o s v. Dessa utredningar har utgjort grunden till generalplanen och finns även återgivna i densamma. Utredningarna kommer därför inte att återges i detta avsnitt. Under 1956 färdigställde arbetsutskottet sitt arbete och entledigades från uppdraget. Efter färdigställandet utsattes planen för generalplanekommitténs granskning. De förändringar som föranleddes av denna granskning var dock endast av marginell betydelse. I juni 1958 utställdes generalplanen för allmänhetens granskning. Den sändes därvid även på remiss till Kungl Byggnadsstyrelsen. KBS hade inte några direkta erinringar mot planens bärande principer utan enbart påpekanden vad gällde vissa detaljfrågor (SF A 1961 sid 851-859). Stadsfullmäktige beslöt i juni 1961 att "godkänna det framlagda förslaget till generalplan för Uppsala att såsom ett arbetsinstrument ligga till grund för det fortsatta stadsplanearbetet" (SF B 1961 § 282).

III BESKRIVNING AV GENERALPLAN 1958

Befolkning och bostadsförsörjning -
dimensionerande faktorer

A:1 Av generalplanen framgår att enligt de befolkningsutredningar och prognoser som hade utförts "skulle den mantalsskrivna folkmängden i staden år 1980 under olika antaganden vara högst 115 000 och lägst 96 000 personer (tillkommer ca 6 000 icke mantalsskrivna studenter i framtiden)". (Generalplan 1958 sid 12) Av planen framgår inte vilken folkmängd staden hade vid prognostillfället, d v s med hur många invånare Uppsala stad skulle öka under perioden till år 1980. Befolkningsprognoserna utarbetades 1954-56 varför år 1954 har tagits som utgångspunkt för dessa. Av befolkningsstatistik framgår att Uppsala stads folkmängd den 31 december 1954 var cirka 73 000 personer (Planeringskontoret 1971 sid 32).

I FIG 3:2 redovisas prognoserna för Uppsalas befolkningsutveckling för år 1955 - 1980.

- A:2 Generalplanen behandlar inte populationens ålderssammansättning eller könsfördelning.
- A:3 Generalplanen behandlar inte frågan om förväntade förändringar i antalet boende per hushåll.
- A:4 Av generalplanen framgår inte huruvida några förändringar av hushållens efterfrågade bostadsutrymme förväntas.
- A:5 Generalplanen föreslår ett exploateringsstal omkring 0,5 för hyreshusbebyggelse samt 0,2 - 0,3 för enfamiljsbebyggelse (Generalplan 1958, sid 13-14).
- A:6 Generalplanen tar ingen ståndpunkt i frågan om hur stor del av bostadsproduktionen som skall bestå av

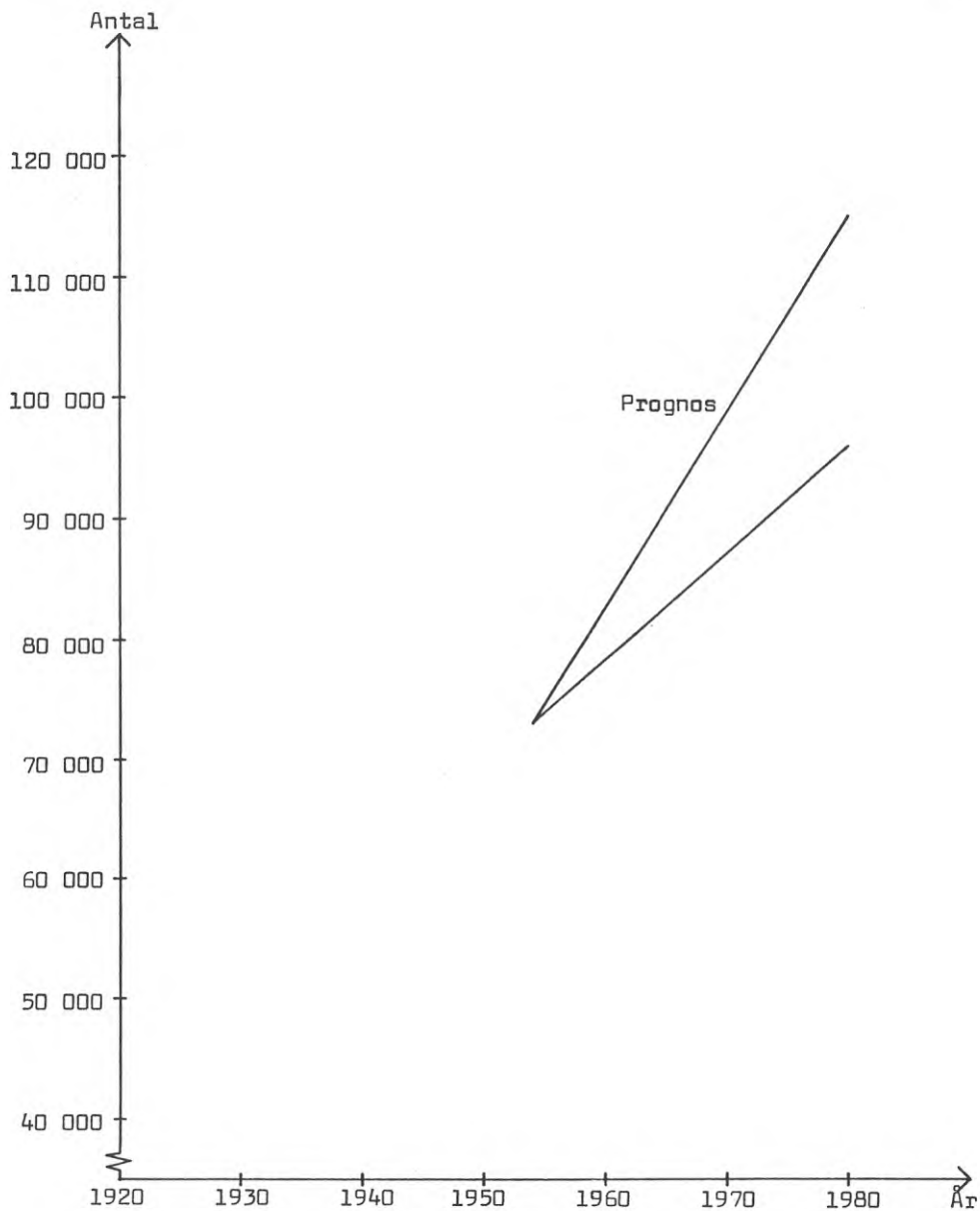

FIG 3:2 Prognos för den mantalsskrivna befolkningen, i Uppsala stad under perioden 1955 - 1980

Källa: Generalplan 1958 sid 12

flerfamiljshus respektive enfamiljshus. Planförfattaren visar dock vilka områden som kommer att bebyggas med respektive hustyp under antagande att produktionen till år 1980 skulle utgöras av 75% flerfamiljshus och av 25% enfamiljshus (a a sid 15).

- A:7 Vid en utbyggnad av de områden som generalplanen föreslår skulle bostäder beredas för 62 500 personer (a a sid 15).

Valt huvudsakligt utbyggnadssätt

B:1 Formulerade mål

- B:1.1 I inledningen till planen sägs: "Denna medgiver en utbyggnad i etapper, varigenom den kan bli till ledning för goda tekniska, ekonomiska och sociala lösningar under de skilda betingelser som framtiden kan medföra.

För att möjliggöra dessa utbyggnadsetapper föreslås i planen en indelning av staden i stadsdelar omfattande bostadsområden med centralskolorna och butikstorgen som centrum." (a a sid 1)

Generalplanen föreslår således en utbyggnad i etapper i periferin av staden, d v s en koncentrisk utbyggnad. Några andra målsättningar för utbyggnad av bostadsområden eller trafikleder redovisas inte.

- B:1.2 I anslutning till de prognoser för befolkningsutvecklingen som har redovisats framhålls: "Generalplanen bör sålunda uppta bostadsområden för en befolkning på minst 100 000 personer om man räknar med att den skall kunna vara aktuell i 25 år. I detta avseende är det ingen större olägenhet att överdimensionera planen om man samtidigt är medveten om att utbyggnaden bör ske i etapper och stadsdels-

vis på lämpligt sätt med tanke på att utnyttja gemensamhetsanläggningarna." (a a sid 12)

I anledning av den föreslagna utbyggnaden för 62 500 personer konstaterar planförfattaren att "Planen rymmer sålunda betydligt mer än de 30 000 - 40 000 personer som enligt befolkningsprognosen skulle tillkomma under 'generalplaneperioden'. I vilken takt dessa stadsdelar kommer att utbyggas är beroende av dels relationen hyreshus - småhus i den framtida produktionen, dels i vilken takt förnyelse av redan bebyggda centralare stadsdelar kan bedrivas." (a a sid 15) Man önskar sålunda tillse att flera framtida utvecklingar blir möjliga, d v s flexibilitet kan ses som en speciell form av mål vid planeringen.

B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser

B:2.1 Några andra alternativ än den föreslagna utbyggnaden av stadsdelar i stadens periferi har inte redovisats.

B:2.2 Jämför B:2.1

Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt

C:1 Redovisade lokaliseringalternativ

C:1.1 Inom ramen för det valda huvudsakliga utbyggnadssättet, koncentrisk utbyggnad, kan vissa alternativa utbyggnadsmöjligheter föreligga, till exempel att variera turordningen mellan de föreslagna områdena. Någon dylik alternativdiskussion förekommer dock ej i generalplanebeskrivningen.

C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser

Fysisk/teknisk dimension

C:2.1 Av FIG 3:3 framgår den planerade bostadsbebyggelsens lokalisering i förhållande till den befintliga, samt befintliga och planerade områden för service och arbete.

I beskrivningen till planen sägs bland annat "Så t ex bör bostäderna grupperas och dimensioneras kring en skola så att barnen får korta och lämpliga vägar till denna. ... I generalplanen föreslås sålunda en indelning av staden i stadsdelar med bostadsområden grupperade kring en centralskola." (a a sid 13)

C:2.2 Civilingenjör S Nordqvist har anlåtats för utarbetande av den trafikledsplan som återges i FIG 3:3. Planen syftar till att genom anläggande av en del nya leder skapa en yttre och inre ring för tvärförbindelser mellan de till stadens centrum radiellt riktade infartsgatorna. (a a sid 26-31)

Monetär dimension

C:2.3 Generalplanen behandlar inte den föreslagna utbyggnadens konsekvenser för de kommunala investeringarna.

C:2.4 Någon diskussion om kommunens framtida skatteintäkter har inte redovisats.

C:2.5 Den föreslagna utbyggnadens inverkan på den kommunala skattesatsen har inte diskuterats i generalplanen.

Social dimension

C:2.6 Av FIG 3:3 framgår även var olika hustyper avses bli lokaliserade. Det kan därvid konstateras att den föreslagna utbyggnaden för olika områden föredragesvis är homogen till sitt innehåll med avseende

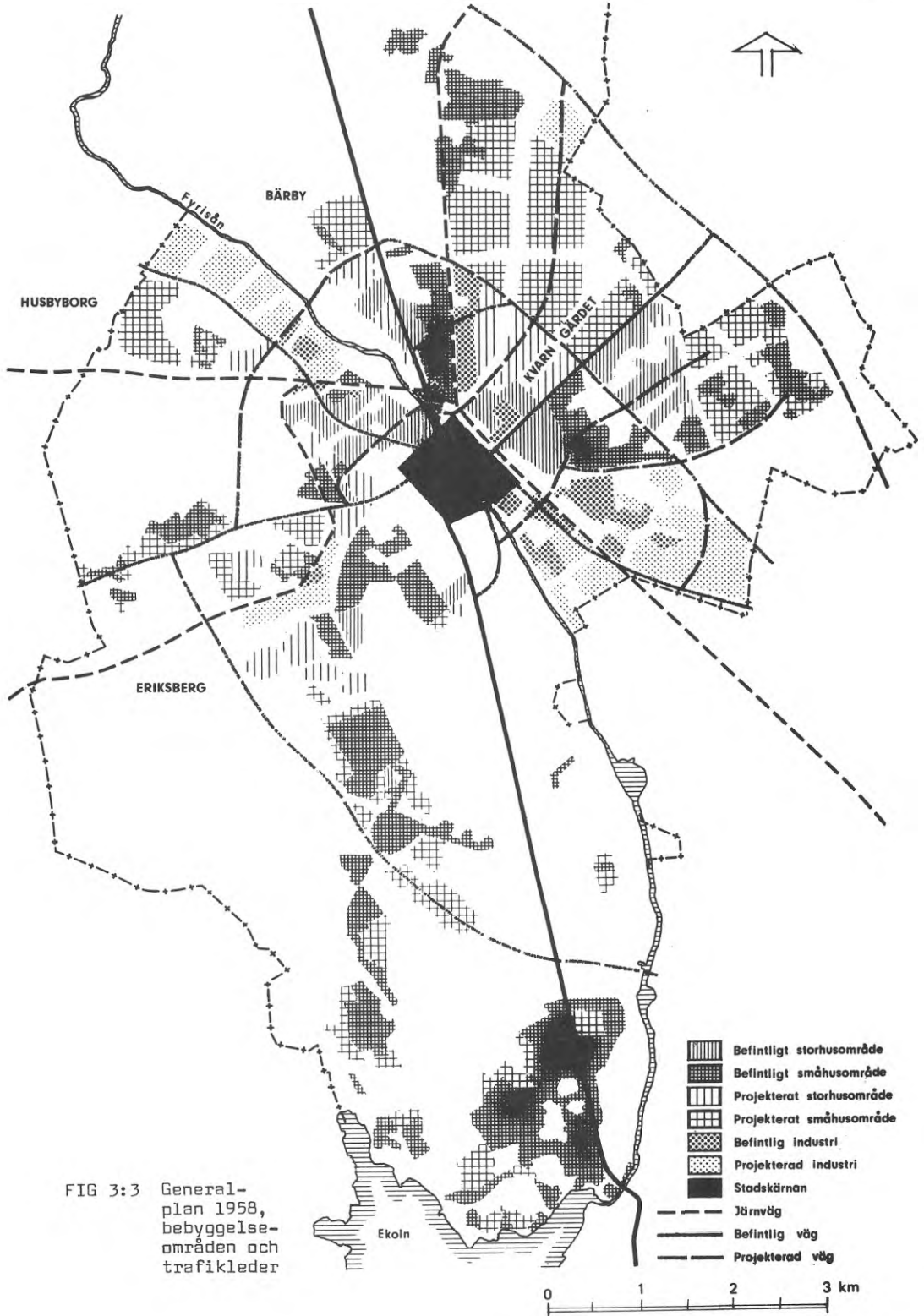

FIG 3:3 Generalplan 1958, bebyggelseområden och trafikleder

på hustyp, d v s större områden innehåller enbart enfamiljshus och andra enbart flerfamiljshus.

- C:2.7 Av beskrivningen till planen framgår att för såväl Eriksberg som Kvarngärdet föreslås ett exploaterings-tal av cirka 0,5. För de områden som finns utanför den täta stadsbebyggelsen föreslås ett exploaterings-tal mellan 0,2 och 0,3. (a a sid 13-14)

Geografisk dimension

- C:2.8 Någon diskussion om förslagets konsekvenser för de interkommunala relationerna redovisas inte i generalplanen. Byggnadsstyrelsen påpekar däremot i sitt remissvar: "Ett något vidsträcktare regionalt samband förefinns emellertid otvivelaktigt ... exempelvis när det gäller stadens utbyggnad av småhusområden i förhållande till samma slags utbyggnad i grannkommunernas 'satellitorter' såsom Bergsbrunna, Brunna, Björklinge och Storvreta. Med tanke på den rätt knappa tillgången på välbelägen och ur andra synpunkter lämplig tomtmark för småhusbebyggelse inom stadens gränser hade en närmare belysning av detta regionala samband varit önskvärd." (SF A 1961 sid 852)
- C:2.9 Någon diskussion om förslagets konsekvenser för de interregionala relationerna redovisas inte i generalplanen. Byggnadsstyrelsen påpekar i sitt remissvar: "Uppsalas geografiska läge ungefär mitt i Uppland ... ger staden en del obestridiga fördelar när det gäller förutsättningarna för dess fortsatta utveckling. Förutom ett vidsträckt naturligt omland kan staden också dra nytta av sitt läge vid randen av huvudstadsregionens influensskrets. Detta tar sig uttryck inte blott på så sätt, att en växande del av stadens befolkning har sitt arbete i Stockholmsregionen utan även tendensen till lokalisering av företag med behov av stockholmskontakter till Uppsalaområdet." (a a sid 852)

Geologisk/ekologisk dimension

- C:2.10 Terrängens beskaffenhet behandlas inte på annat sätt än vad som indirekt framgår av nedanstående, C:2.11.
- C:2.11 Av den studie över djupet till fast botten (lerlagrets tjocklek) som har gjorts framgår att stadsdelarna öster om Fyrisån, bland annat Kvarngärdet, ligger på mark som till övervägande del har mellan 15 och 20 meter till fast botten. Stadsdelarna väster om ån, bland annat Eriksberg, ligger på litet avstånd till fast botten eller till stora delar på berg. "Av de nya bostadsområden som föreslås är det endast Norra Kvarngärdet som har mycket stort djup till fast botten, d v s mer än 20 m ... Trots vetenskapen om detta har dessa delar föreslagits för bebyggelse då de på grund av sitt läge äro lämpade därför." (Generalplan 1958 sid 26-27)
- C:2.12 Huruvida den föreslagna utbyggnaden överensstämmer eller strider mot naturvårds- och jordbruksintressen framgår inte av generalplanen.

Juridisk dimension

- C:2.13 "Nybebyggelse under de närmaste årtiondena bör föregås av marköverlåtelse från Universitetet på Norra Kvarngärdet och från Arméförvaltningen i Eriksberg. Förhandlingar ha redan underhand förts av staden som ställts i utsikt att genom någon form av överlåtelse komma i besittning av dessa för staden så viktiga marker." (a a sid 25)

Fysiologisk dimension

- C:2.14 I generalplanen diskuteras inte om några luftföroreningskällor har påverkat bostadsområdenas lokalisering.
- C:2.15 I generalplanen diskuteras inte om några bullerkällor

har påverkat bostadsområdenas lokalisering. Byggnadsstyrelsen påpekar i sitt remissvar: "Med hänsyn till risken för bullerstörningar från det militära flygfältet kan dock lämpligheten av vissa nya områden - Bärby- och Husbyborgsområdena /se FIG 3:3/¹ - starkt ifrågasättas. Något utbyggande av dessa stadsdelar torde inte vara aktuellt för närvarande; mest lämpligt synes vara att en utbyggnad här ställs på framtiden." (SF A 1961 sid 858)

Historisk dimension

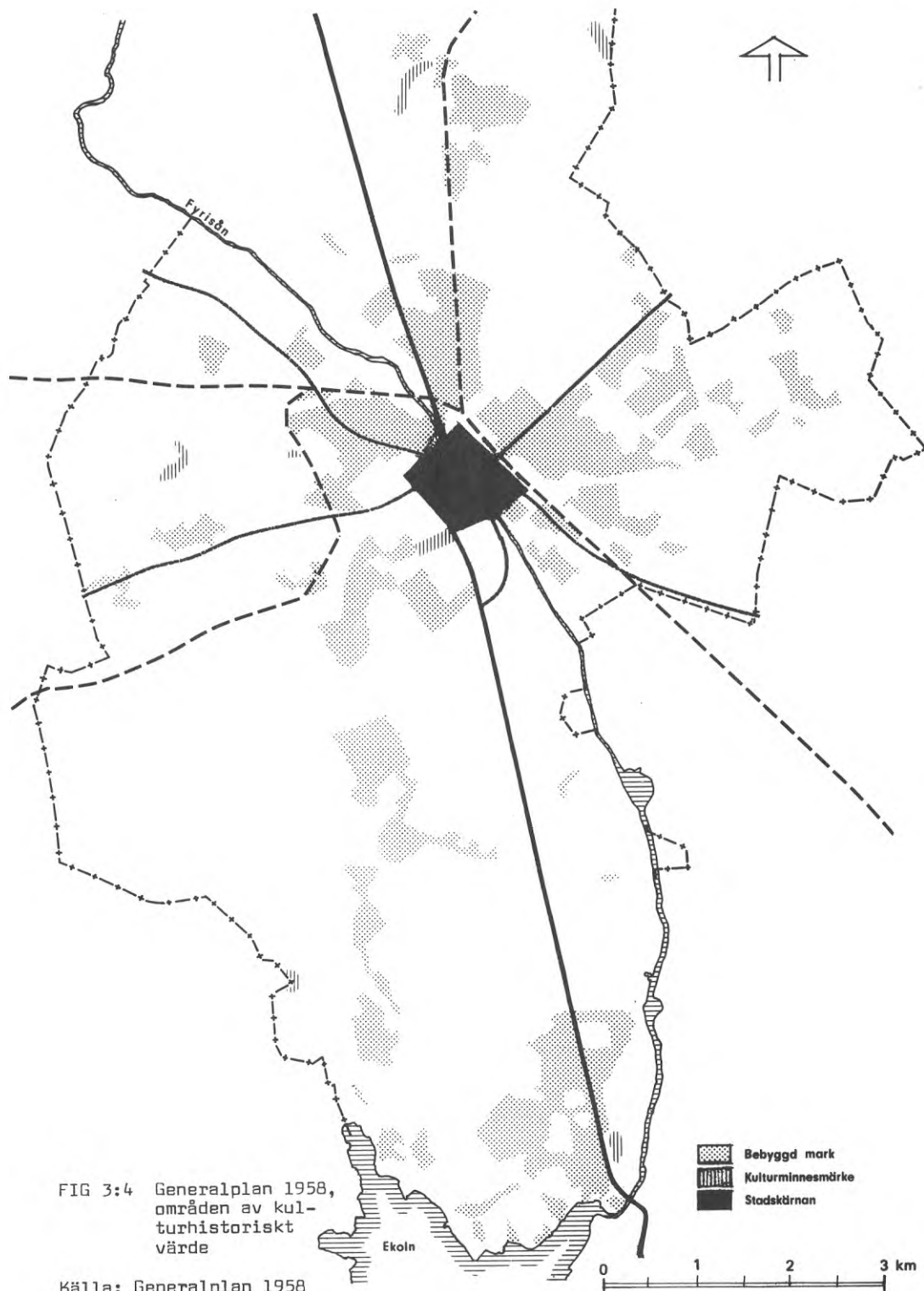
C:2.16 Kulturminnesmärken såsom byggnader, miljöer av byggnader eller fornminnen finns utmärkta på generalplanekartan med en gemensam beteckning, se FIG 3:4. Någon ytterligare diskussion av skyddsvärdet för olika kulturminnesmärken eller förväntade ingrepp vid föreslagen utbyggnad förekommer ej.

C:3 Valt alternativ (lokalisering)

C:3.1 Det framgår ej av planen om några alternativ beträffande utbyggnadsriktning och turordning för utbyggnad behandlats. Det är därför oklart om något reellt val i dessa avseenden ägt rum.

C:3.2 Se C:3.1

1) Författarnas anmärkning

KAPITEL 4

RESULTATREDOVISNING 1962 - 1964

- I BAKGRUND TILL STUDIUM AV PLANARBETET UNDER 1962 - 1964
- A Bostadsnämnden avlämnade i juni 1962 en skrivelse till drätselkammaren där man redogör för det planerade byggandet under budgetåret 1963/64. Därav framgår även att nämnden "... vid sin genomgång av befintliga marktillgångar ansett sig kunna konstatera att dessa ej är tillräckligt stora för att på lång sikt möjliggöra ett bostadsbyggande av den omfattning, varom nu blivit fråga. Ytterligare markområden bör av staden förvärvas." (SF A 1963 sid 129) "De utredningar som legat till grund för generalplanarbetet, har emellertid till större delen utförts under 1950-talet. Under de senaste åren har utvecklingen gått i hastigare takt än vad som tidigare beräknats. Bostadsnämndens arbetsutskott vill därför ifrågasätta om icke tiden redan nu är mogen för en översyn av generalplanen." (a a sid 130)
- B Efter byggnadsnämndens hörande beslöt stadsfullmäktige i februari 1963 att "tillsätta en kommitté om nio ledamöter - där byggnadsnämnden skall vara representerad - för revidering av stadens generalplan" (SF B 1963 § 93).
- C Under maj månad 1963 konstituterade sig generalplane-kommittén och utsåg ett arbetsutskott där bland annat t f stadsarkitekt B Eriksson ingick med uppgift att fungera som planförfattare. Denna redovisningsperiod omfattar endast de två år då arkitekt P-O Lefvert hade tjänstledigt och arkitekt B Eriksson upprätthöll dennes tjänst. Under perioden utarbetades ingen generalplan eller liknande men diskussioner fördes om grundläggande riktlinjer för Uppsalas utbyggnad. Redovisningen innehåller således inte någon beskrivning av en plan utan

enbart en beskrivning av planarbetet under perioden,
d v s det arbete som ägde rum i generalplanekommittén
och dess utskott.

- D Någon förändring av planområdets geografiska omfattning
har inte förekommit efter år 1952. Omfattningen framgår
av kapitel 3, I D.

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER 1962 - 1964

Vid det konstituerande sammanträdet i maj 1963 uppdrogs åt arbetsutskottet att upprätta ett förslag till arbetsprogram för generalplanekommittén (kommitténs protokoll § 5).

Av protokollet från arbetsutskottets första sammanträde, maj 1963, framgår att ingående överläggningar angående principerna för ett arbetsprogram har ägt rum samt att utskottet "upptrar åt t.f. stadsark. Eriksson att upprätta en PM med redogörelse för de principer för kommitténs fortsatta arbete som diskuterats under sammanträdet." (utskottets protokoll § 2)

Vid arbetsutskottets sammanträde i oktober 1963 redovisade arkitekt B Eriksson den av honom utarbetade promemorian av vilken bland annat följande framgår: Inom stadsgränsen finns det endast begränsade områden som är lämpliga för tätbebyggelse. De stora militära anläggningarna och stadens vattentäcker förhindrar tätbebyggelse på stora områden, företrädesvis i stadens norra delar. Inom det södra stadsområdet finns dock möjligheter att förtäta bebyggelsen inom områden som avsatts för småhus och rekreation. "Då vatten, avlopp, kommunikationer m.m. ställer sig ekonomiskt fördelaktigare vid ett fåtal samlade bebyggelseområden synes det riktigast att söka efter områden som kan givas ordentliga dimensioner.

Som följd synes det riktigast att 'hänga upp' områden längs stråk såsom 'satelliter'. Utbyggnad i periferiska cirklar, i direkt kontakt med nuvarande bebyggelse är mindre lämplig." (a a § 3 bil)

I promemorian redovisas vidare tre alternativa utbyggnadsmöjligheter. För det första diskuteras en framtida utflyttning av Signalregementet bland annat med hänsyn till önskemålet att ge plats åt Akademiska sjukhusets expansion. En sådan förflyttning fordrar dels förläggingsområden och dels i förhållande till dessa och staden lämpligt belägna

bostadsområden. "Mycket talar för att trakten av Brunna vore lämplig /se FIG 4:1/. Universitetets framtida utveckling torde också ske västerut, varför även för detta bostadsområden borde vara lämpligt förlagda i riktning mot Brunna." Brunnaområdet torde vidare vara tämligen lätt att förhandlingsmässigt behandla med avseende på marköverlåtelse och liknande. Mot detta alternativ talar att den trafik som skall in till staden måste passera genom områden på den västra åstranden, områden vilka är svåra att på ett tillfredsställande sätt passera. (a a § 3 bil)

Vid utvecklandet av det andra alternativet dras paralleller med den utveckling som förekommit i områden norr om Stockholm. De samhällsbildningar som där växt upp synes attraheras till både motorväg och järnväg, varför dessa lägen torde ha en viss fördel, kanske främst för industrin med nära anslutning till en transportled. Sålunda föreslås en utbyggnad mot sydost inom områdena Bergsbrunna, Danmark och Jälla med nära anslutning till planerad motorväg Uppsala-Stockholm (se FIG 4:1). Mot detta alternativ talar förhandlingsmässiga svårigheter vad gäller marköverlåtelse. (a a § 3 bil)

Som ett tredje alternativ sägs att det är möjligt att man skall arbeta med en utveckling i två riktningar, dels västerut och dels åt sydost. (a a § 3 bil)

Efter denna föredragning uppdrog arbetsutskottet åt arkitekt Eriksson att vidarebearbeta den föreliggande promemorian. (a a § 3)

Frågan om tätbebyggelsens lokalisering behandlades därefter inte förrän vid arbetsutskottets sammanträde den 18 februari 1964. Av protokollet framgår "Laboratorn Nordquist och t.f. stadsarkitekten Börje Eriksson lämnar en redogörelse för alternativa förslag avseende en utbyggnad av Uppsala i olika riktningar. Beslut: Arbetsutskottet föreslår generalplanekommittén att förordna en utbyggnad av Uppsala i sydlig

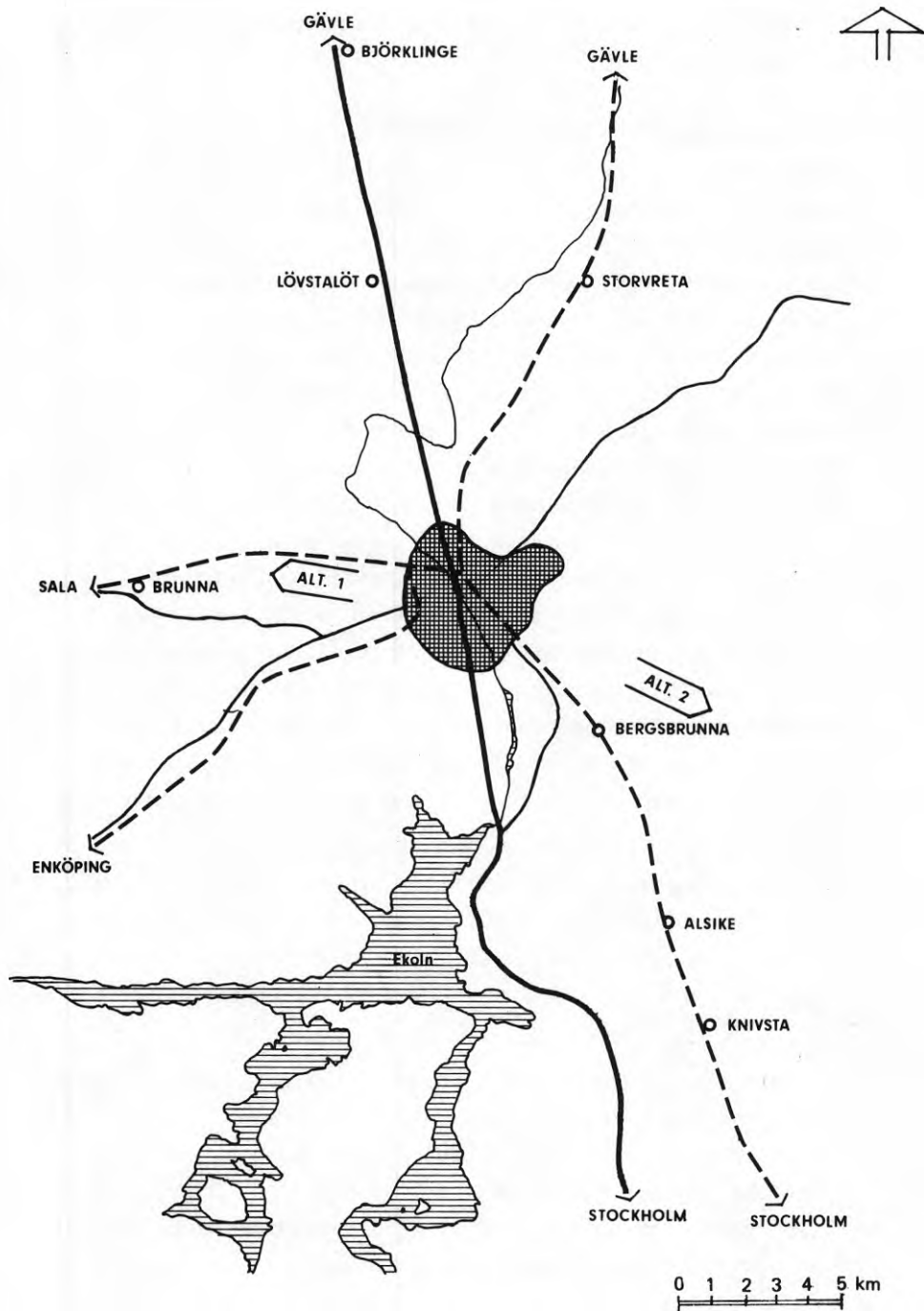

FIG 4:1 Föreslagna utbyggnadsriktningar i relation till befintlig bebyggelse.

riktning med centrum vid nuvarande Bergsbrunna järnvägsstation." (a a § 19)

Protokollstexten är här knapphändig med tanke på beslutets omfattning. Jag har därför gått tillbaka till sekreterarens memorialanteckningar för att erhålla ytterligare upplysningar. Det är enligt denna källa främst två andra alternativ som nämns, dels Kvarnbo, väster om Uppsala efter Enköpingsvägen, dels Rosendalsområdet mellan Stadsskogen och Ulleråkers sjukhus (se FIG 4:2). "Skälet att välja Bergsbrunna var att arkitekt Eriksson ansåg att en utbyggnad mot Stockholm var naturlig med tanke på att många hade sina arbetsplatser där. Ett ur många synvinklar praktiskt transportmedel är järnvägen och det är lämpligt att lägga en tätbebyggelse efter järnvägen mot Stockholm. Arkitekt Eriksson drog vidare paralleller med den utveckling som sker norr om Stockholm efter järnvägen mot Uppsala, där liknande stationssamhällen växt upp t.ex. Jakobsberg, Tureberg o.s.v. 'Likt pärlor på ett radband' skulle tätbebyggelsen växa upp efter järnvägen Stockholm - Uppsala. Vidare är läget centralt även ur vägsynpunkt mitt emellan gamla och nya sträckningen av E 4, den senare motorväg till Stockholm.

Skälen till att Kvarnbo var underlägset Bergsbrunna finns främst att hämta i olika trafikförutsättningar för orterna. Kvarnbo kunde troligen inte få någon egen järnvägsstation. Vidare måste all biltrafik in i centrum för att komma söderut.

Rosendalsområdet i sin tur ligger relativt centralt och har bra vägförbindelser söderut genom den gamla Stockholmsvägen /nuvarande Dag Hammarskjölds väg/. Detta område kan dock inte disponeras förrän de militära myndigheterna vid Polacksbacken har flyttat eller inte har någon användning för detsamma som övningsområde." (Sekreterarens anteckningar från arbetsutskottets sammanträde 18/2 1964)

Den 21 april 1964 höll generalplanekommittén ett sammanträde där bland annat representanter från bostadsstyrelsen var inbjudna. I protokollet står endast att ingående över-

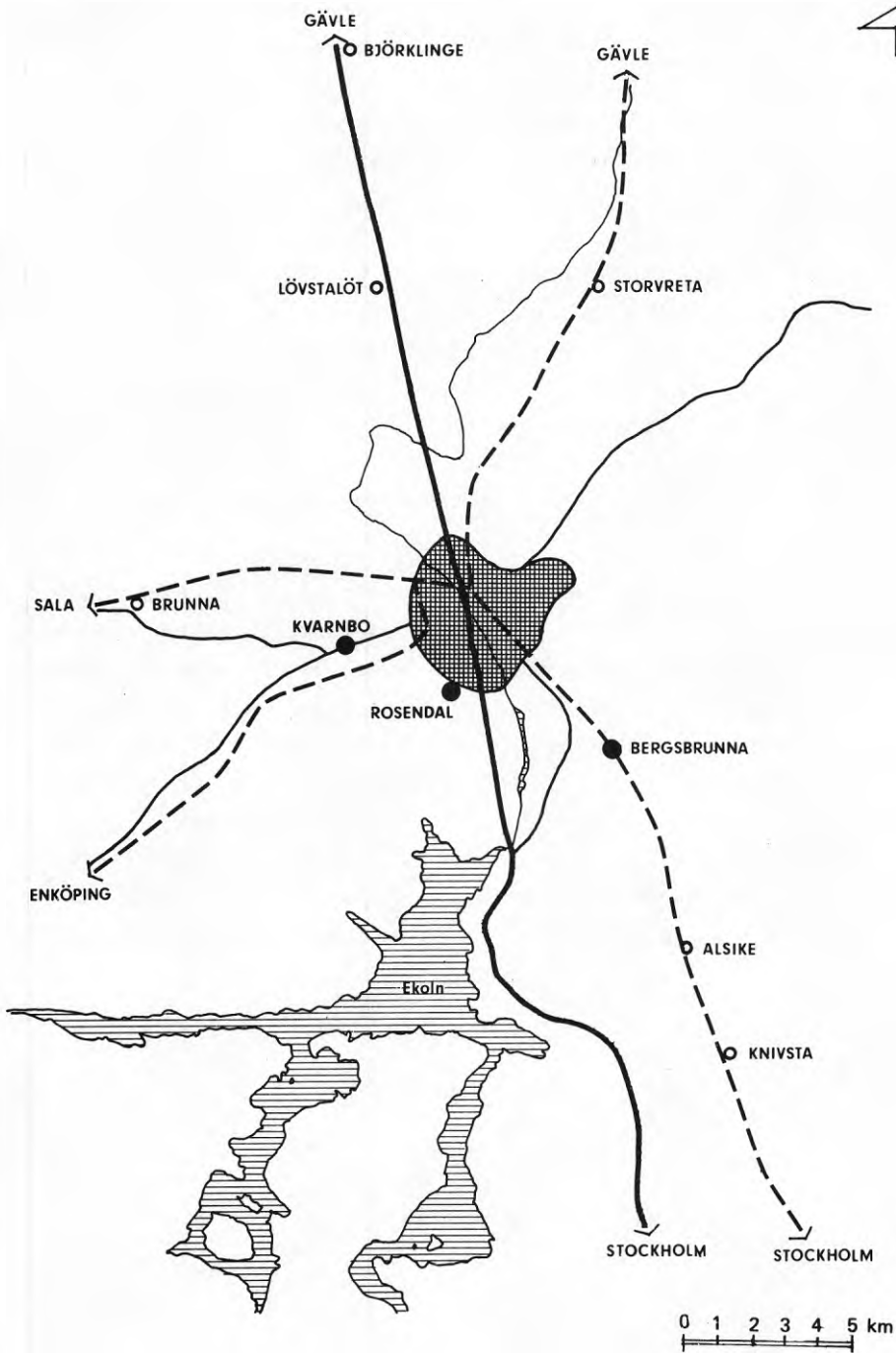

FIG 4:2. Föreslagna utbyggnadsområden i relation till befintlig bebyggelse.

läggningar följde. Denna protokollteknik använde sig sekreteraren ofta av när sammanträdena var av allmän karaktär och några beslut inte fattades. I dennes anteckningar finns dock huvuddragen i deltagarnas anföranden antecknade, bland annat preciseras idéerna kring Uppsalas sydliga utbyggnad ytterligare.

"Ordförande Lundin inledde med en redogörelse över den framtida befolkningsutvecklingen och framhåller att en ökning med 20 000 - 40 000 personer under 10 år är trolig. Vidare att det finns vissa funderingar på att koncentrera en stor del av utbyggnaden till en söderut belägen enskild stadsdel för cirka 50 000 - 60 000 invånare, med ett mycket fint läge intill Mälaren, E 4 och järnvägen Stockholm-Uppsala.

Arkitekt Eriksson menar att man måste satsa på en enskild stadsdel så stor att den kan ta upp konkurrens med nuvarande centrum och vara självförsörjande. Det framhålls också att stadskärnan inte tål någon större trafikökning, och att små satelliter runt Uppsala enbart kommer att leda till ett ökat trafiktryck på centrum. Förtroendemän och tjänstemän från Uppsala var alla ense om att bebyggelsen bör koncentreras till en ny stadsdel, så stor att den kan ge likvärdig service som det gamla Uppsala." (Sekreterarens anteckningar från generalplanekommitténs sammanträde den 21/4 1964)

KAPITEL 5

RESULTATREDOVISNING 1964 - 1967

I BAKGRUND TILL STUDIUM AV PLANARBETET UNDER 1964 - 1967

- A Incitamentet till utarbetandet av en ny översiktlig plan, efter generalplan 1958, har beskrivits i föregående redovisningsperiod, kapitel 4.
- B Planarbetet har, enligt beslut från år 1963, bedrivits genom en generalplanekommitté, se kapitel 4.
- C Stadsarkitekt P-O Lefvert har efterträtt arkitekt B Eriksson som planförfattare.
- D Genom riksdagsbeslut under vårsessionen 1962 antogs en proposition om ordning för ny kommunindelning. Enligt beslutet skulle länen indelas i kommunblock bestående av en eller flera kommuner. Sammanläggning av kommuner skulle framledes endast kunna ske inom kommunblock. Under år 1963 och 1964 fastställde Kungl Maj:t en blockindelning. Resultatet blev 282 kommunblock. Syftet med en sådan kommunblocksindelning var att ge kommunerna större förutsättningar att handha sina nuvarande och framtida uppgifter. (Tobé 1972 sid 79-80) Av FIG 5:1 framgår Uppsalablockets framtida omfattning.

Bland de orsaker som av planförfattaren anges som skäl för en revidering av generalplan 1958 framhålls "kommunindelningsreformen, som innebär att planerandet nu utvidgas att omfatta icke endast Uppsalas gränser utan hela den region eller det block för vilket Uppsala utgör centralorten för den mera utvecklade urbana servicen." (Generalplan 1967 sid 5) Sammanläggningen av kommuner inom Uppsala kommunblock hade påbörjats i och med att Södra Hagunda och Vaksala kommuner (FIG 5:2) den 1 januari 1967 sammanlades med Uppsala stad. Denna sammanläggning medförde att stadens areal ökade med cirka 300 km² (Planeringskontoret 1971 sid 22).

Karta över
UPPSALABLOCKET
 Upprättad å Uppsala stadsingenjörskontor år 1970.
 Kompletterad / november 1970.

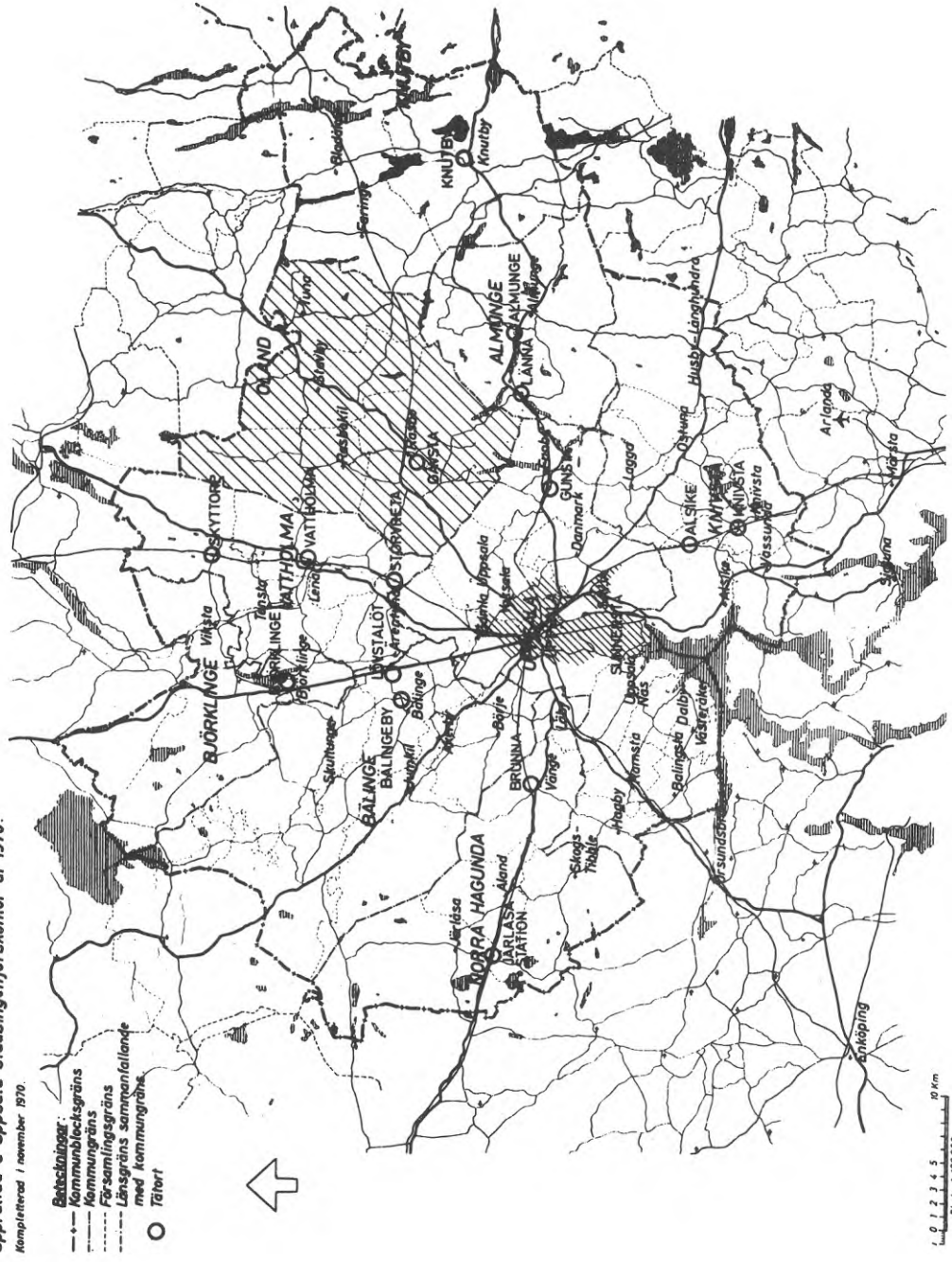

FIG 5:1 Karta över Uppsala Kommuns omfattning efter 1/1 1974

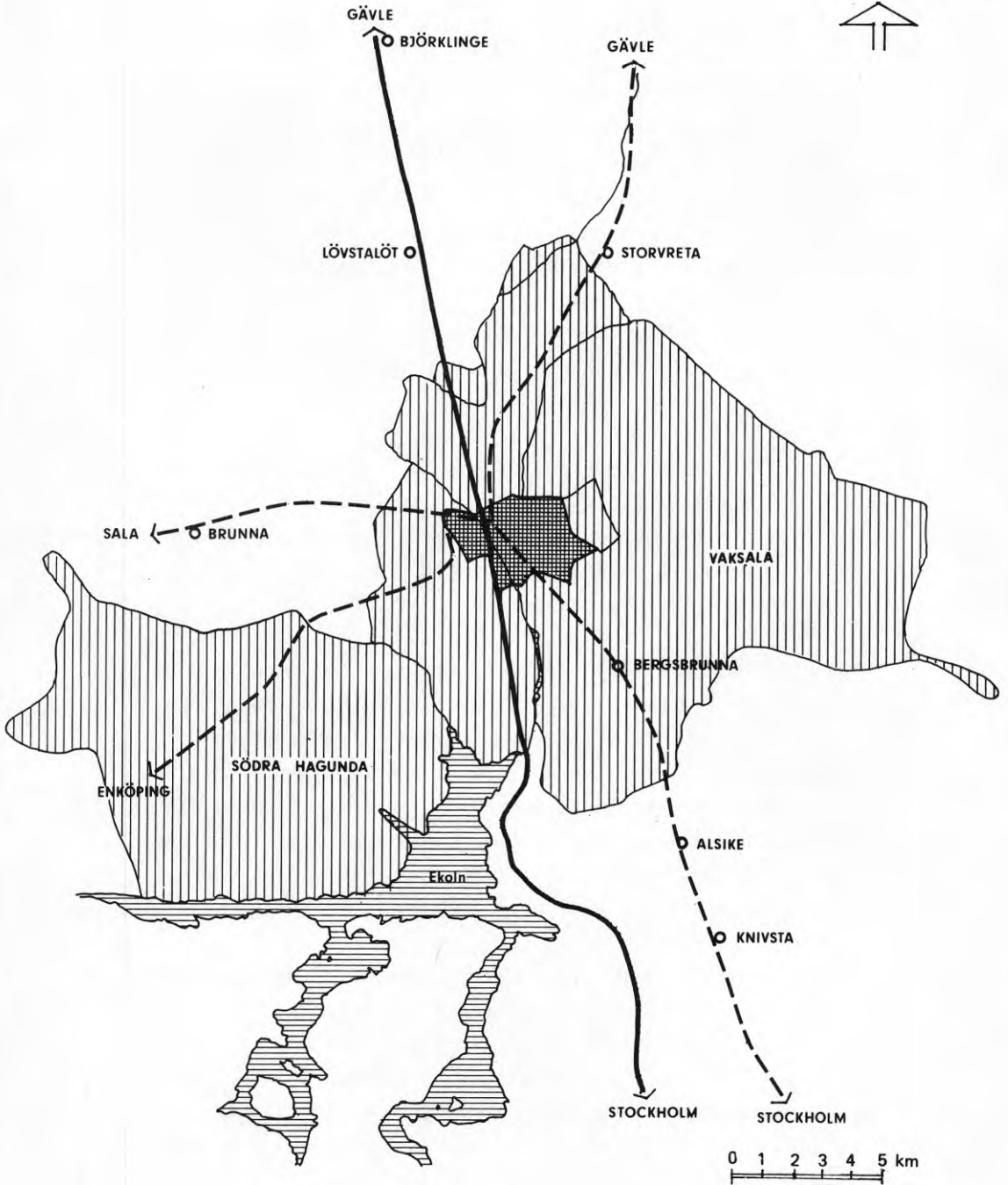

FIG 5:2 Uppsalas geografiska omfattning år 1967

Källa: Karta upprättad av Uppsala stadsingenjörskontor år 1970

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER 1964 - 1967

Under denna period har ett flertal alternativ utretts och diskuterats inom generalplanekommittén. Ett förslag till generalplan presenterades den 20 oktober 1967, vilket förkortat benämns Generalplan 1967. Kommitténs arbete med planen har på ett ingående sätt dokumenterats, vilket medger en beskrivning av planarbetet under perioden.

Utgångspunkten för arkitekt Lefverts fortsatta arbete var de tankegångar som utvecklats av arkitekt Eriksson vilka redovisats i kapitel 4.

Efter framställan från länsarbetsnämnden och länsbostadsnämnden uppdrogs vid arbetsutskottets sammanträde i juni 1964 åt arkitekt Lefvert att "utreda förutsättningarna för en bygghuset av ca 15 000 lägenheter inom den närmaste 5-årsperioden". (utskottets protokoll § 33)

Av protokollet (§ 35) från generalplanekommitténs sammanträde den 31 augusti 1964 framgår: "Ärende: Angående utbyggnad av Uppsala utanför den nuvarande stadsgränsen. Stadsarkitekt Lefvert demonstrerar upprättat skissförslag avseende bygghuset i Lunsen. Beslut: Generalplanekommittén uppdrager härnäst åt stadsark. Lefvert att vidare bearbeta det av honom upprättade förslaget." Skogsområdet Lunsens belägenhet framgår av FIG 5:3.

Den 1 december redogjorde arkitekt Lefvert i arbetsutskottet "för av honom upprättade alternativa förslag till utbyggnad av Uppsala utanför den nuvarande stadsgränsen". (utskottets protokoll § 49) Samma föredragning gjordes senare i generalplanekommittén varför denna återfinns som bilaga till kommitténs protokoll. För den fortsatta utbyggnaden redovisas följande två huvudprinciper.

"Alternativ 1. Utbyggnaden sker i stadsdelar i olika riktningar kring staden med vardera cirka tiotusen innevånare kring sitt eget stadsdelscentrum. Dessa stadsdelar kommer

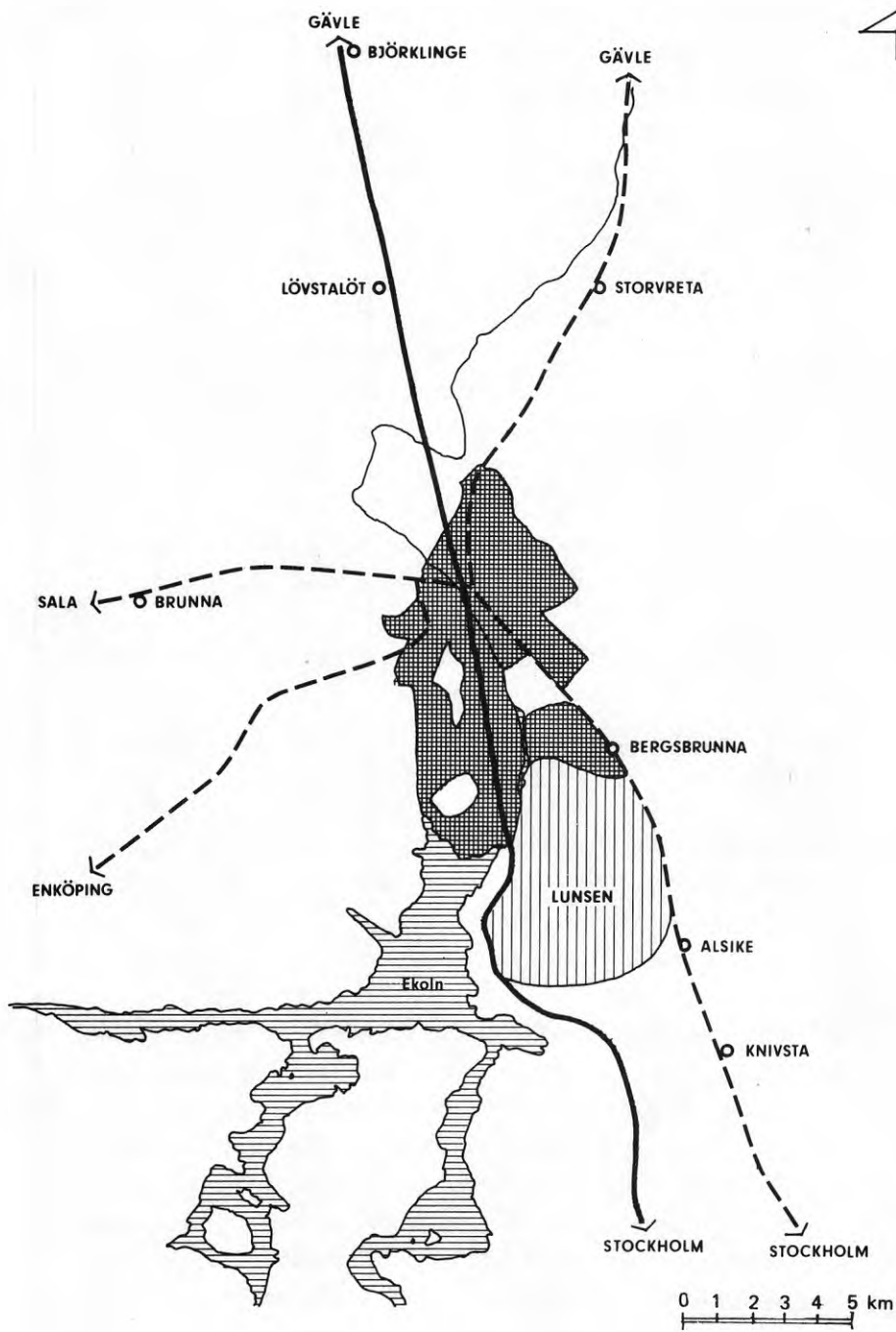

FIG 5:3 Skogsområdet Lunsens belägenhet i förhållande till Uppsala

då för del av sin handel och troligen även i stor utsträckning för arbete att bli beroende av Uppsala centrum ...

Uppsalas centrum kommer att trafikbelastas till den grad att nuvarande planer på sanering bli otillräckliga. Stora kostnader måste läggas ned i speciella trafiklösningar beroende på sättet för utbyggnaden. Man tvingar folk att röra sig i onödan och att använda bil mera än nödvändigt.

Alternativ 2. Utbyggnaden koncentreras kring ett nytt storcentrum med egna arbetsplatser och egen järnvägsstation.

Uppsalas nuvarande centrum blir icke belastat på sätt som i alternativ 1. En stor del av befolkningen (50 000) kan beredas bostäder inom gångavstånd från storcentrum ...

Även om man skulle till viss del misslyckas i sina intentioner att helt avlasta Uppsala centrum kan man aldrig få ett sämre resultat på lång sikt än att bygga ut enligt alternativ 1." (kommitténs protokoll § 44 bil A sid 1-2)

Vid en utbyggnad enligt alternativ 2 kan flera lokaliseringar vara möjliga.

"Val av plats för ett nytt storcentrum (en ny stad med ca 100 000 inv.)"

För att kunna bli en naturlig utbyggnad av det nuvarande Uppsala måste den nya staden kontakta periferien av den existerande. I annat fall, om man skulle välja ett läge på längre avstånd, torde det bli omöjligt för Uppsala att förhindra en utbyggnad enligt alternativ 1." (a a sid 2)

Arkitekt Lefvert redovisade tio områden där en utbyggnad enligt alternativ 2 skulle kunna förläggas (a a sid 2-3).

Av FIG 5:4 framgår de föreslagna lokaliseringarna. Det påpekades att lägena H, K och L endast kan bli aktuella vid en förflyttning av de militära flyganläggningarna från Uppsala. En sådan förflyttning bedömdes dock ej som realistisk eller önskvärd inom planerbar framtid (a a sid 4).

Planförfattarens beskrivning av de olika lokaliseringarna (a a sid 4-5) återges, delvis förkortad, nedan.

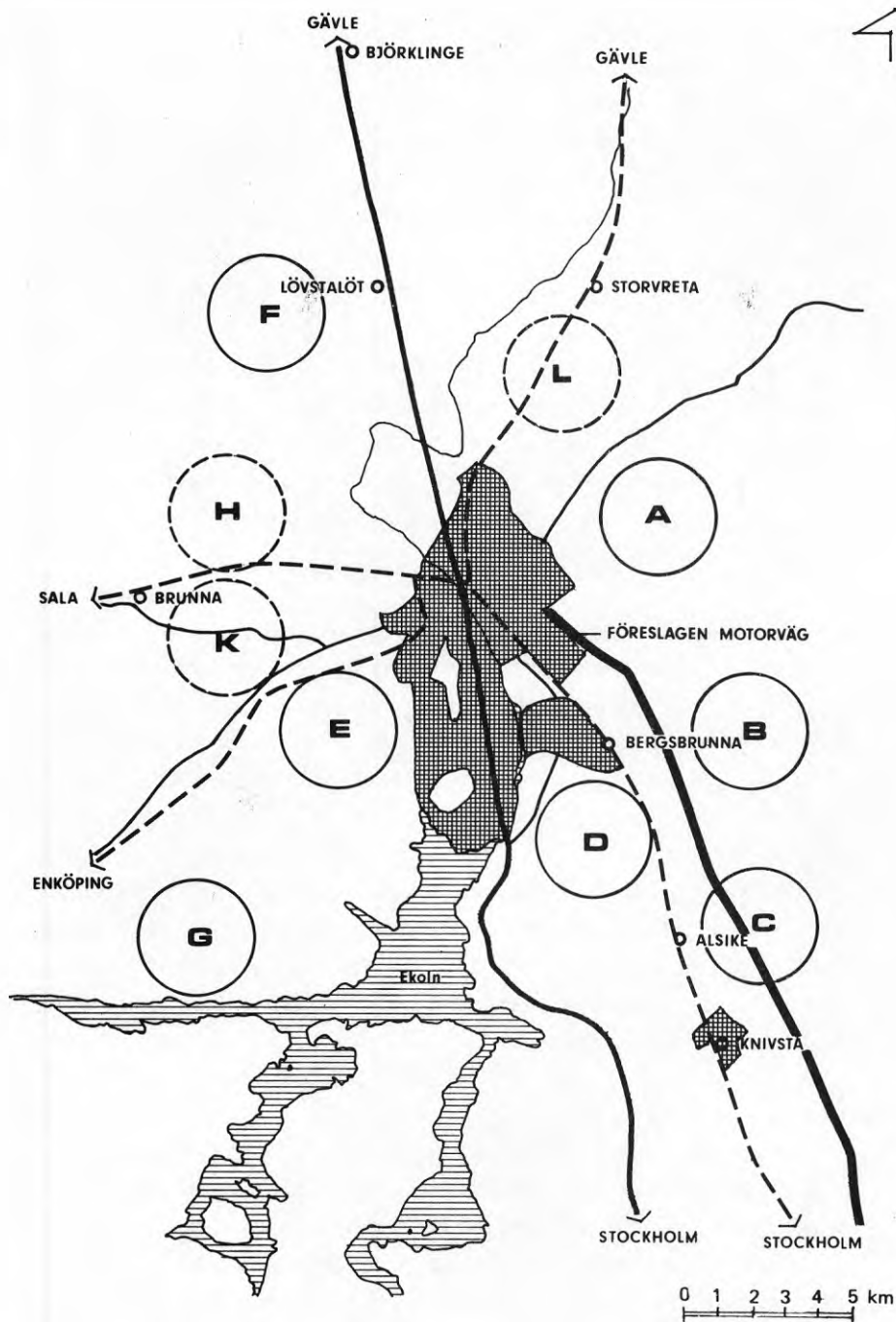

FIG 5:4 Alternativa lokaliseringar för en utbyggnad av Uppsala enligt alternativ 2

Läge A (Norrhällby)

"Har varierande struktur, hälften skogsområden, hälften slättland och relativt många småbyar att ta hänsyn till och det torde bli svårt att där ordna en rationell stadsplan ... Området kommer att bli beroende av Uppsalas järnvägsstation. ... Man måste korsa E 4 för trafik mot Uppsala."

Läge B (Danmark)

"Torde aldrig komma ifråga på grund av dåliga grundförhållanden. En stor del av området ägs dessutom av Lantbrukshögskolan för dess verksamhet." Bebyggelse förekommer vilket medför "att stora delar av området måste tas hänsyn till vid planeringen och kommer troligen att vara hinder för en rationell plan".

Läge C (Valloxen)

"Utgöres till största delen av skog och är tämligen obebyggt. Området genomkorsas dock av vägar ... Dessutom delas området av en kraftledning samt E 4, båda i nordsydlig riktning. Det finns möjlighet att få egen järnvägsstation."

Läge D (Lunsen)

"Utgöres helt av obebyggt skogsområde och ger de bästa möjligheterna till en rationell stadsplan. Har den bästa kontakten med Uppsalas trafiknät. Kan få egen järnvägsstation. Har en stor tillgång i närheten till Mälaren. Ligger väster om både E 4 och järnvägen."

Läge E (Nåsten)

"Till större delen obebyggda skogsområden." Ett flertal vägar genomkorsar området, i anslutning till dessa förekommer viss bebyggelse. "Trots detta torde man säkerligen kunna få en rationell stadsplan förutsatt att befintliga gårdar till större delen rives. Eftersom läget är väster om Uppsala måste man passera Uppsala järnvägsstation för att komma till Stockholm såvida inte nytt järnvägsspår utbygges ... Fördelen av att ligga nära Mälaren elimineras av att stranden är full av sommarstugor."

Läge F (Bålinge)

"Till större delen slättland men avbrutet av smärre skogsdungar och några större skogsområden." Viss bebyggelse finns inom området vilken "blir svår att ta hänsyn till om man skall få en rationell planering. Kan ej få egen järnvägsstation från befintligt spårnät. Trafik till Stockholm måste passera Uppsala."

Läge G (Wik)

"Hälften små skogsklädda bergknallar, hälften små slätter däremellan." Omfattande bebyggelse att ta hänsyn till. "Kan få egen järnvägsstation men har samma förutsättningar som E ... Ligger så pass långt från Uppsala att svårigheter kan uppstå att avlasta Uppsala. Läget är dock det naturskönaste och man skulle kunna tänka sig en stad uppbyggd utmed den långsträckt Lårstaviken söder därom, ett vackert läge för en stad."

"Lägena H, K och L erbjuder inga fördelar i jämförelse med de flesta andra."

I sammanfatningen uttrycker sig Lefvert på följande sätt: "Av vad sålunda anförts borde tydligt framgå att den fortsatta utbyggnaden av Uppsala sedan den nuvarande generalplanerayongen har tagits i anspråk bör ske i form av en koncentrerad ny stad av samma storleksanordning som Uppsala så att den kan bilda underlag för sitt eget storcentrum med handels-, arbets- och fritidslokaler på gångavstånd för sin egen befolkning varigenom den kan bidra att lätta trafiktrycket på Uppsala och därigenom förbilliga Uppsalas utbyggnad samtidigt som större hänsyn kan tagas till det bestående Uppsala. Den nya staden bör ligga nära Uppsala om den skall verka som ett alternativ till annan form av växande kring Uppsala och kunna bidra till lösandet av Uppsalas problem. Den bör dock ligga i ett gott förhållande till Uppsalas väg- och gatusystem eftersom trafik kommer att uppstå mellan de båda städerna. Den nya staden bör helst ligga mellan Uppsala och Stockholm i god anslutning till järnvägen och E 4 varigenom den kan verka attraktiv för per-

soner som har intresse av att samtidigt bo nära Stockholm. Av de undersökta lägena som kan komma ifråga finns det ett område som är överlägset alla de övriga ur samtliga synpunkter, i terräng och mark som är obesmittad av befintlig bebyggelse, vilket här även betyder enkla markägoförhållanden, varigenom möjlighet finnes att ordna en rationell planläggning. Ett högt och sunt beläget skogsområde med ringa värde för skogsbruket men med ett visst värde för urbanisering. Inga av Upplands bördiga slätter behöver tas i anspråk, slätter som man bör vara mån om att inte bebygga, då de är sällsynta i vårt skogrika land. Ett naturskönt beläget område med närheten till Mälaren. Det bäst belägna området för goda kontakter med Uppsala och Stockholm. Det finns endast ett område, G, som ur en viktig synpunkt är överlägset Lunsen. En stad i läge G skulle få en mycket vacker placering, men ur alla andra synpunkter är Lunsen överlägset och då Lunsen kan anses som ett nästan lika naturskönt läge så följer därav att allting pekar på att det är detta område som bör tagas i anspråk." (a a sid 5-6)

Arbetsutskottet beslutade efter arkitekt Lefverts föredragning att "föreslå generalplanekommittén att uttala sig för en utbyggnad av Uppsala i Lunsen-området." (utskottets protokoll § 49)

De alternativa förslagen till utbyggnad av Uppsala behandlades av generalplanekommittén den 15 januari 1965. Vidare redovisades en av konsult utförd utredning angående vatten- och avloppsfrågor vid utbyggnad av en ny stad i Lunsen. Av denna framgår att Mälaren bör utnyttjas som vattentäkt och avloppssystemet bör samordnas med motsvarande system för norra storstockholm (kommitténs protokoll § 44 bil B). Kommittén beslutade enligt följande: "Generalplanekommittén uppdrar åt stadsark. Lefvert att vidarebearbeta Lunsenalternativet." (a a § 44) (De alternativa lokalisering av en ny stad, ibland benämnd Nysala, som i olika tidsskeden varit aktuella sammanfattas schematiskt i FIG 5:13).

Till stadsfullmäktiges sammanträde den 21 juni 1965 hade bland annat en skrivelse från generalplanekommittén och en från bostadsnämnden inkommit. Skrivelsen från generalplanekommittén innehöll dels den ovan redovisade utredningen av arkitekt Lefvert och dels en "kortfattad översikt rörande befolkningsutvecklingen" utförd av professor Arpi. Den sistnämndes utredning sammanfattas i följande tre punkter:

1. Det förefaller rimligt att antaga, att Uppsala och dess närmaste omgivning liksom storstadsområdena i övrigt kommer att få sin folkmängd ökad med minst 50 procent under tiden fram till 1900-talets slut. ...
2. Det är inte otroligt, att Uppsala i fortsättningen förefaller vara ett bättre alternativ än storstockholms ytterområden just genom att man här har närmare till ett välutvecklat stadscentrum. Av denna anledning kan Uppsala-blockets folkmängd komma att växa raskare än storstockholms i procent.
3. Det synes orealistiskt att befara någon konkurrens om inflyttare mellan Uppsala och t ex Märsta, som redan nu är ett av landets snabbast ökande block. Svårigheten är inte att få tillräckligt många invånare i olika områden nära Stockholm utan att med tillräcklig snabbhet få fram planering, bostadsbyggande och lokal serviceapparat av hygglig kvalitet och i tillräckligt stora kvantiteter." (SF A 1965 sid 646)

Under åberopande av det framförda hemställde generalplanekommittén att stadsfullmäktige skulle besluta enligt följande:

att uppdraga åt generalplanekommittén att undersöka möjligheterna för stadens fortsatta utbyggnad kring ett nytt stadscentrum i enlighet med alternativ 2 i stadsarkitekten Lefverts utredning;

att hemställa hos kommunalfullmäktige i Vaksala och Knivsta kommuner att nämnda kommuner genom utsedda delegationer gemensamt med staden måtte upprätta ett förslag till utbyggnad av Uppsala söder om stadens nuvarande jurisdiktionsgräns; samt

att uppdraga åt generalplanekommittén att beträffande övriga

regionala planeringsfrågor samråda med Samarbetsnämnden för Uppsalablocket." (a a sid 642-643)

Bostadsnämnden redovisade i sin skrivelse utförda utredningar angående framtida bostadsbehov, förutsättningar för ett utökat bostadsbyggande samt dåvarande bostadsproduktion. Av dessa framgår att produktionen var cirka 7 000 rumsenheter per år men att det fanns både arbetskraft och mark lämpad för bebyggelse, tillgänglig för en produktion av cirka 9 000 rumsenheter per år. Efterfrågan bedömdes ändå komma att överstiga produktionen. "De följdinvesteringar, som en bostadsproduktion av här angiven omfattning nödvändiggör, uppgår enligt vad som framgår av denna undersökning till stora belopp, som till större delen måste upplånas på en i vart fall för närvarande hårt ansträngd kapitalmarknad. ... Av denna anledning hemställer bostadsnämnden, att drätselkammaren med beaktande av vad här anförts måtte ange en målsättning för bostadsbyggandets omfattning under återstoden av 1960-talet." (a a sid 630-639)

Stadsfullmäktige beslutade i enlighet med generalplane-kommitténs hemställan samt att "för återstoden av 1960-talet redovisa en årlig byggenskap å cirka 9 000 rumsenheter". (SF B 1965 § 219 respektive § 218)

Vid arbetsutskottets sammanträde den 11 oktober 1965 deltog för första gången representanter från Vaksala och Knivsta kommuner. Av protokollet (§ 92) framgår endast att diskussioner angående Uppsalas utbyggnad söder om dåvarande stadsgräns har ägt rum. Av sekreterarens memorialanteckningar framgår bland annat: "att stadsarkitekt Lefvert anser att inget annat läge konkurrerar med Lunsen, att fastighetschefen efterfrågar en noggrann alternativ redovisning, att representanterna från Knivsta och Vaksala tycks föredra en utbyggnad av Knivsta och Bergsbrunna-området åtminstone under ett initialskede. Vidare redogör herr Bosaeus för en statlig utredning angående lämpliga områden för lokalisering av en protonacceleratoranläggning i CERN:s regi. Bland de

områden som föreslagits som mest lämpliga befinns just Lunsen och staten vill att Uppsala väntar med sitt beslut om utbyggnad av Lunsen tills klarhet vunnits i CERN-frågan."

Vid arbetsutskottets sammanträde den 4 april 1966 beslutades att samtliga föreslagna områden för utbyggnad skall utredas med avseende på följande aspekter 1) trafiktekniska, 2) vatten- och avloppstekniska samt 3) geologiska (utskottets protokoll § 120).

Laborator Järnefors redovisade den 16 juni 1966 för generalplanekommittén den av honom utförda utredningen angående allmänna grundförhållanden inom de föreslagna utbyggnadsområdena. Av utredningen framgår att Norrhällby (A) och Danmark (B) har de avgjort sämsta grundförhållandena, även Nåsten (E) och Bälinge (F) uppvisar delvis olämpliga områden för stadsbebyggelse. Vilket av de övriga områdena, Valloxen (C), Lunsen (D), Wik (G) som väljs kan inte påverkas av grundförhållandena. Kommittén beslutade att "från fortsatt diskussion avföra alternativet att förlägga ett Nysala till områdena Norrhällby /A/ och Danmark /B/". (kommitténs protokoll § 67)

Av protokollet (§ 94) från generalplanekommitténs sammanträde den 19 oktober 1966 framgår att "Professor Nordqvist redogör för alternativa undersökningar /angående trafiksynpunkter/ avseende utbyggnad av Uppsala i och för lokalisering av ett Nysala med en befolkning i Uppsala år 2000 av 200 000 invånare, varav, 110 000 i den nuvarande staden och 90 000 i ett Nysala."

Av sekreterarens anteckningar från sammanträdet framgår huvuddragen i professor Nordqvists föredragning och den efterföljande diskussionen. Dessa redovisas nedan:

"De alternativ som utretts är Lunsen, Wik och Valloxen. /Någon förklaring till varför inte Nåsten och Bälinge har utretts ges inte/. Trafikalstringen mellan Nysala och Uppsala bedöms att bli lika stor vid en lokalisering i Lunsen eller Wik. En lokalisering i Valloxen ger en betyd-

ligt mindre trafikallstring. Utredaren bedömer det som troligt att trafikutbytet minskar med upp till 50 procent jämfört med Lunsen och Wik. Stadsarkitekt Lefvert vill även att en koncentrisk utbyggnad av Uppsala om ytterligare 100 000 innevånare utreds.

Ordförande Lundin erinrar därefter om att universitetet som är vår största "industri" antagligen kommer att utökas västerut. Vidare kommer även militären, om de flyttar, att flytta västerut varför en framåtriktad trafikplanering bör ta fasta på detta. Därmed menas att en utbyggnad västerut är bättre än vad som har förespeglats i de presenterade utredningarna."

Enligt sekreteraren förordades Wik-alternativet vid denna tidpunkt starkt av ordföranden. Denne ville även ställa proposition på ett förläggande av Nysala i Wik.

Generalplanekommittén beslutade efter professor Nordqvists föredragning och efterföljande diskussion att "göra en trafikteknisk utredning avseende en koncentrisk utbyggnad utav det nuvarande Uppsala". (kommitténs protokoll § 94)

Vid generalplanekommitténs sammanträde den 24 januari 1967 redovisades den genomförda trafikutredningen angående alternativa lägen för ett Nysala. "Trafikutredningen för Uppsala" (del 3) innehåller prognoser för trafikbelastningen på vissa centrala trafikleder. Vidare anges det uttryckt i fordonskilometer samt uppskattningar av erforderliga investeringar i det skisserade huvudtrafikledsnäten. Uppskattningar görs även av restiden med kollektiva färdmedel till Uppsala centrum och Stockholm. Dessa parametrar beräknas och uppskattas för varje alternativ. Det kan nämnas att trafikberäkningarna bygger på förutsättningen om fri biltrafik. Fyra alternativa lokaliseringar av Nysala har utretts och redovisas i FIG 5:5. I utredningens sammanfattning påpekas: "Av de fyra alternativen synes alternativ 1 med ett Nysala i Lunsen-området vara mest fördelaktigt ur trafik-

teknisk synpunkt. Alternativ 2-4 torde bli sämre än detta alternativ med hänsyn till restider med kollektiva färdmedel. Alternativ 2 blir dessutom sämre med avseende på trafikarbetet och alternativ 4 med hänsyn till belastningarna på de centrala lederna. ... Det bör framhållas att denna jämförelse begränsar sig till trafiktekniska förhållanden." (a a sid 8-9)

Generalplanekommittén beslutade efter professor Nordqvists föredragning att denne även skulle "utreda de trafiktekniska förutsättningarna för en stadsbildning med ca 35 000 inv. i S Hagunda /Wik/ och ca 65 000 inv. i Lunsen". (kommitténs protokoll § 97)

Den kompletterande trafikutredningen anmäldes inte i något protokoll. Det kan dock antas att ledamöterna har tagit del av densamma. Utredningen är daterad den 10 mars 1967 och redovisas i samma figur (5:5) som föregående. Restiderna utgör i detta alternativ (5) ett vägt medeltal av de ingående stadsdelarnas restider till Uppsala och Stockholm. Av figuren framgår att alternativ 5 jämfört med övriga har ytterst få fördelar.

Den 23 maj 1967 redovisades för generalplanekommittén en utredning ur vatten- och avloppssynpunkt (VA) angående placering av ett Nysala (kommitténs protokoll § 117). Fyra alternativ har undersökts, Lunsen, Wik, Valloxen samt en kombination av Lunsen och Wik enligt samma förutsättningar som den kompletterande trafiktekniska utredningen. Av utredningen framgår erforderliga grundinvesteringar vid en utbyggnad enligt respektive alternativ. Dessa har sammanställts i FIG 5:6.

I utredningens sammanfattning påpekas: "Av kostnadssammanställningen ovan framgår att några avgörande kostnadsskillnader för erforderliga VA-anordningar i de olika alternativen ej torde föreligga. ... Skillnaden i årskostnaden blir dock procentuellt sett något större än vad ovanstående

	Trafik- mängder på cent- rala le- der	Trafik- arbete	Investe- ringsbehov i trafik- leder ¹	Restid med kollektiva färdmedel	
				Till Uppsala centrum	Till Stockholm
Alternativ 1 "Lunsen"	100	100	105	105	100
Alternativ 2 "Södra Hagunda"	100	120	105	120	120
Alternativ 3 "Valloxen"	100	100	110	145	105
Alternativ 4 "Koncentriskt" kring nuvaran- de Uppsala	120-125	105	100	100	135
Alternativ 5 "Södra Hagun- da och Lunsen"	105	110	135	110	110
Index 100 motsvarar:	35 000- 45 000 f/dygn	4,8 M fkm	200 Mkr	16 min	55 min

1) Exklusive marklösenkostnader

FIG 5:5 Jämförelse mellan olika utbyggnadsalternativ ur trafikteknisk synpunkt. Källa: Trafikutredning för Uppsala del 3 tillägg sid 4.

	A Lunsen	B Wik	C Valloxen	D Lunsen + Wik
Vattenledningar	23,1	24,9	28,0	26,7
Pumpstationer	2,7	1,0	2,8	2,3
Reservoarer	10,0	10,0	10,0	11,0
Spillvattenledn	12,9	15,2	21,3	16,1
Pumpstationer	4,7	6,3	3,8	4,6
Avloppsverk	6,5	6,5	6,5	6,5
Summa milj kr	59,9	63,9	72,4	67,2

FIG 5:6 Jämförelse mellan olika alternativs behov av investeringar för vatten- och avloppsanordningar. Källa: PM angående placeringen av Nysala ur vattenförsörjnings- och avloppssynpunkt sid 7-9.

siffror anger med hänsyn till att pumpningskostnaderna i alternativ B /Wik/ är förhållandevis större än i övriga alternativ. ... Årskostnaden härför uppgår till ca 0,5 milj. kr/år när första utbyggnadsetappen ca 50 000 personer är klar. Kapitaliseras denna kostnad erhålles ett engångsbelopp av storleksordningen 7,5 milj. kr. I alternativ D /Lunsen & Wik/ uppgår motsvarande pumpningskostnad till ca 0,4 milj. kr/år vilket ger ett kapitaliserat engångsbelopp av storleksordningen 6 milj. kr. Vidare bör uppmärksammas att initialkostnaden, d v s anläggningskostnaden för erforderliga VA-anordningar innan inflyttning kan ske till Nysala uppgår till ca 10 milj. kr i alternativ A, ca 13 milj. kr i alternativ D och ca 20 milj. kr i alternativ B för att i alternativ C uppgå till närmare 24 milj. kr." (PM ang. placering av Nysala ur VA-synpunkt sid 9) Av utredningen framgår att jämförelserna bygger på att allt avloppsvatten pumpas till det i staden liggande reningsverket. Väljes att förlägga Nysala till Wik bör möjligheten att få anlägga ett nytt reningsverk utredas. I det fall en utbyggnad i Wik väljes och ett reningsverk anlägges i anslutning till detta elimineras pumpkostnader på cirka 0,5 miljoner kr/år samt reduceras anläggningskostnaden med cirka 2 miljoner kr. (a a sid 10)

Vid generalplanekommitténs sammanträde i juni 1967 ansökte arkitekt Lefvert om ett års tjänstledighet för internationellt uppdrag. Kommittén beslutade "att tillstyrka begärd tjänstledighet, räknad f.o.m. den 1 nov. 1967, på villkor dels att ark. G Wikforss under tiden kan biträda generalplanekommittén i dess arbete och att arbetet med förslaget till generalplan färdigställts före den 1 nov. 1967." (kommitténs protokoll § 133)

Vid generalplanekommitténs sammanträde den 20 oktober 1967 redogjorde arkitekt Lefvert för förslaget till generalplan och hänvisade därvid till en generalplanekarta med därtill hörande beskrivning. Kommittén beslutade därvid bland annat följande: "att förslaget till generalplan kan godtas för remissförfarande, ... att remittera den del av generalplaneförslaget som avser trafikledsplanen till gatunämnden för skyndsamt yttrande." (a a § 135)

III BESKRIVNING AV GENERALPLAN 1967

Befolkning och bostadsförsörjning -
dimensionerande faktorer

- A:1 Av Generalplan 1967 (sid 13) framgår att Uppsala år 1966 hade en befolkning av cirka 100 000 personer (inklusive ej mantalsskrivna). Den mantalsskrivna befolkningen var den 31 december 1966 cirka 94 500 personer. (planeringskontoret 1971 sid 32) För den framtida befolkningsutvecklingen görs ingen egentlig prognos, utan tre alternativa utvecklingar för årlig befolkningsökning antages a) 3 000 personer, b) 4 000 personer och c) 5 000 personer. (Generalplan 1967 sid 13)
- A:2 Populationens ålderssammansättning och könsfördelning diskuteras ej.
- A:3 Hushållsbildningens storlek och förändring diskuteras inte.
- A:4 Av generalplanen framgår vidare att Uppsala 1966 inrymde cirka 130 000 rumsenheter, d v s en boendestandard av 1,3 rumsenheter per boende. För framtiden antages en ökning i antalet rumsenheter per person från 1,3 till 1,4 och 1,6 för åren 1971 respektive 1980 (a a sid 13).
- A:5 Någon diskussion angående olika områdets grad av exploatering förekommer inte, däremot anges för varje utbyggnadsområde antalet rumsenheter inom detta.
- A:6 Av det tillgängliga antalet rumsenheter för enfamiljs- och flerfamiljshus avsätts 31 procent för den förra och 69 procent för den senare bebyggelsestypen. (Det tillgängliga antalet rumsenheter exkluderar antalet enheter avsedda för studenter, cirka 19 000) (a a sid 14).
- A:7 Planen anger i första hand en utbyggnad enligt samma tankegångar som presenterades i 1958 års plan, stads-

delsvis utbyggnad i periferin. Denna utbyggnad beräknas ge ett tillskott av cirka 107 500 rumsenheter. Totalt skulle staden således inrymma 237 500 rumsenheter (130 000 + 107 500) vid planeringsperiodens slut. I andra hand anger planen en större fristående utbyggnad, ibland benämnd Nysala, om cirka 100 000 invånare. (a a sid 11-12)

I FIG 5:7 åskådliggörs prognoserna av framtida folkmängd och antalet rumsenheter, samt det på kort sikt totalt möjliga antalet rumsenheter. De heldragna linjerna anger det totala behovet av rumsenheter, och de streckprickade anger den totala folkmängden enligt redovisade antaganden.

Valt huvudsakligt utbyggnadssätt

B:1 Formulerade mål

B:1.1 Generalplan 1967 innehåller dels ett kortsiktsprogram och dels ett långsiktsprogram, varvid det förra särskilt betonas. Av kortsiktsprogrammet framgår att stadens utbyggnad kommer att ske stadsdelsvis framförallt till följd av skärpta krav angående trafikdifferentiering inom bostadsområden i syfte att uppnå en trafiksäkrare och barnvänligare miljö. "De stadsdelar som nu föreslås att utbyggas inom korttidsprogrammet följer sålunda principen från 1958 års plan och innebär att man fortsätter utbyggandet stadsdelsvis kring egna centrum framförallt i norr, väster och öster men även genom sammanläggningen med Vaksala i söder med fullbordandet av den redan påbörjade stadsdelen Bergsbrunna (Sävja-, Vilan-, Bergsbrunnaområdet)". (Generalplan 1967 sid 7)

I långsiktsprogrammet sägs att en fortsatt utbyggnad av staden i alla riktningar kommer att öka trafik- och saneringstrycket på stadens centrum. "Man har

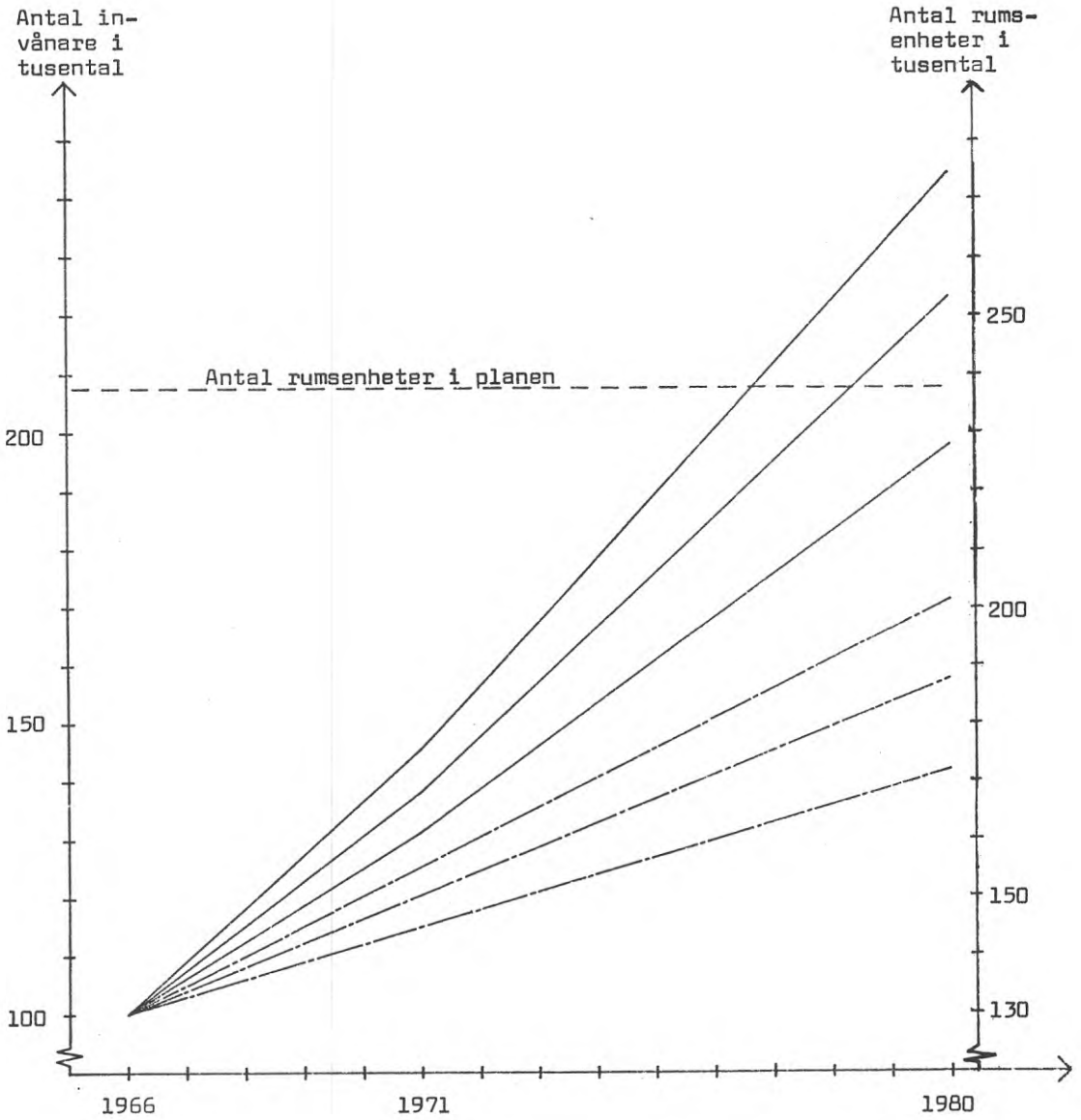

FIG 5:7 Uppsalas utbyggnadspotential i förhållande till olika antaganden om folkmängds- och utrymmesstandardökningar

därför diskuterat och kommit till den slutsatsen att mycket skulle vinnas på om stadens framtida utveckling kunde koncentreras till en riktning i stället. De nya stadsdelarna med sina lokala serviceanläggningar skulle då kunna grupperas på så sätt att de lämnade plats för och underlag för vissa nya centrumanläggningar som på längre sikt i större utsträckning kunde avlasta det gamla. ... Ett sådant nytt centrum har dessutom den fördelen framför det gamla att det från början kan trafikplaneras på ett riktigare sätt." (a a sid 7)

B:1.2 Några målsättningar för de dimensionerande faktorerna har inte formulerats.

B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser

B:2.1 Kortsiktsprogrammet lämnar som framgick av B:1.1 inte något utrymme för alternativdiskussioner. Utbyggnaden skall ske i periferin.

Vad gäller långsiktsprogrammet kan två alternativ sägas ha aktualiserats, dels en fortsatt koncentrisk utbyggnad och dels en koncentrerad utbyggnad i en riktning.

B:2.2 Några argument för eller emot den på kort sikt föreslagna utbyggnaden redovisas inte.

För den långsiktiga utbyggnaden däremot framhålls att en fortsatt utbyggnad av staden i alla riktningar skulle öka trafik- och saneringstrycket på stadens centrum. Till följd härav föreslås en koncentrerad utbyggnad i en riktning (a a sid 7). "I diskussionen har denna princip ibland missuppfattats som om det vore fråga om att bygga en helt ny och från Uppsala fristående stad, och man har då kommit till den slutsatsen att det vore en fördel om en sådan ny stad

skulle förläggas på ordentligt avstånd från den gamla. En sådan tankegång ter sig emellertid alltför orealistisk. Den skulle innebära att man tvingade människor att i onödan göra långa dagliga förflyttningar. Ty även om framtidens Uppsalabor inte är beroende av Uppsalas arbetsplatser i samma utsträckning som nu, så utgör det gamla centrat en stor dragningskraft. På grund av standardhöjningen så sker dessutom en utflyttning från redan bebyggda stadsdelar. Även om det skulle lyckas att i det långa loppet åstadkomma en fullständig ersättning för de nuvarande centrumfunktionerna, vilket betvivlas av de flesta utredare, så skulle under den långa utbyggnadstiden, då man är beroende av Uppsalas nuvarande centrum och arbetsplatser, innevånarna i de nybyggda stadsdelarna ha svårt att känna sig som Uppsalabor och säkerligen känna vantrivsel med de långa resorna i onödan." (a a sid 7-8)

Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt

Även i detta avsnitt skiljs kortsikts- och långsiktsprogrammen åt i redovisningen. Det kortsiktiga programmet har som tidigare nämnts betonats och givits en mer detaljerad framställning, framför allt visuellt. Skälen till detta är naturligtvis dess närhet i tiden men även att beslutet om Nysala inte bör fattas förrän klarhet vunnits i frågan angående CERN-anläggningens lokalisering (a a sid 11).

C:1 Redovisade lokaliseringalternativ (kortsiktsprogram)

C:1.1 Det kortsiktiga program som presenterats inrymmer inte några alternativa utbyggnadsområden, annat än i det avseendet att stadsdelarnas utbyggnadsföljd kan varieras.

C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser (kortsiktsprogram)

Fysisk/teknisk dimension

- C:2.1 Som tidigare sagts utgör kortsiktsprogrammet en vidarebearbetning av 1958 års generalplan, d v s en stadsdelsvis utbyggnad i periferin. Av FIG 5:8 framgår de nya stadsdelarna samt tillkommande industris lokalisering. Angående tillkommande stadsdelar sägs att dessa bör ha en befolkning av 5 000 - 10 000 invånare, där det lägre talet ej bör underskridas. Detta anses nödvändigt för att stadsdelen skall kunna erbjuda en utvecklad service. (a a sid 7)
- C:2.2 Av FIG 5:8 framgår den föreslagna trafikledsplanen. Det framhålls att trafikplaneringen i stort följer de riktlinjer som angavs i 1958 års plan. Detta innebär framför allt "att centrum i samband med ombyggnaden skulle trafiksepareras och förser med parkeringsplatser, att vissa leder inom stadsområdet skulle bli artärer för den rörliga trafiken och möjliggöra lugnare storkvarter med en framtida bättre åtskillnad av gång- och biltrafik" (a a sid 1).

"Förutom snabblederna utanför staden redovisas en inre ring kring den centrala delen av Uppsala i samma läge som i 1958 års plan. ... Inom korttidsprogrammets ram kan de viktigaste trafikpunkterna utföras i plan, men generalplanen redovisar planskilda korsningar i de två mest belastade punkterna." (a a sid 17) De korsningar som avses återfinns i FIG 5:8 närmast stadskärnan.

Monetär dimension

- C:2.3 Någon diskussion om den föreslagna utbyggnadens konsekvenser för de kommunala investeringarna har inte redovisats.

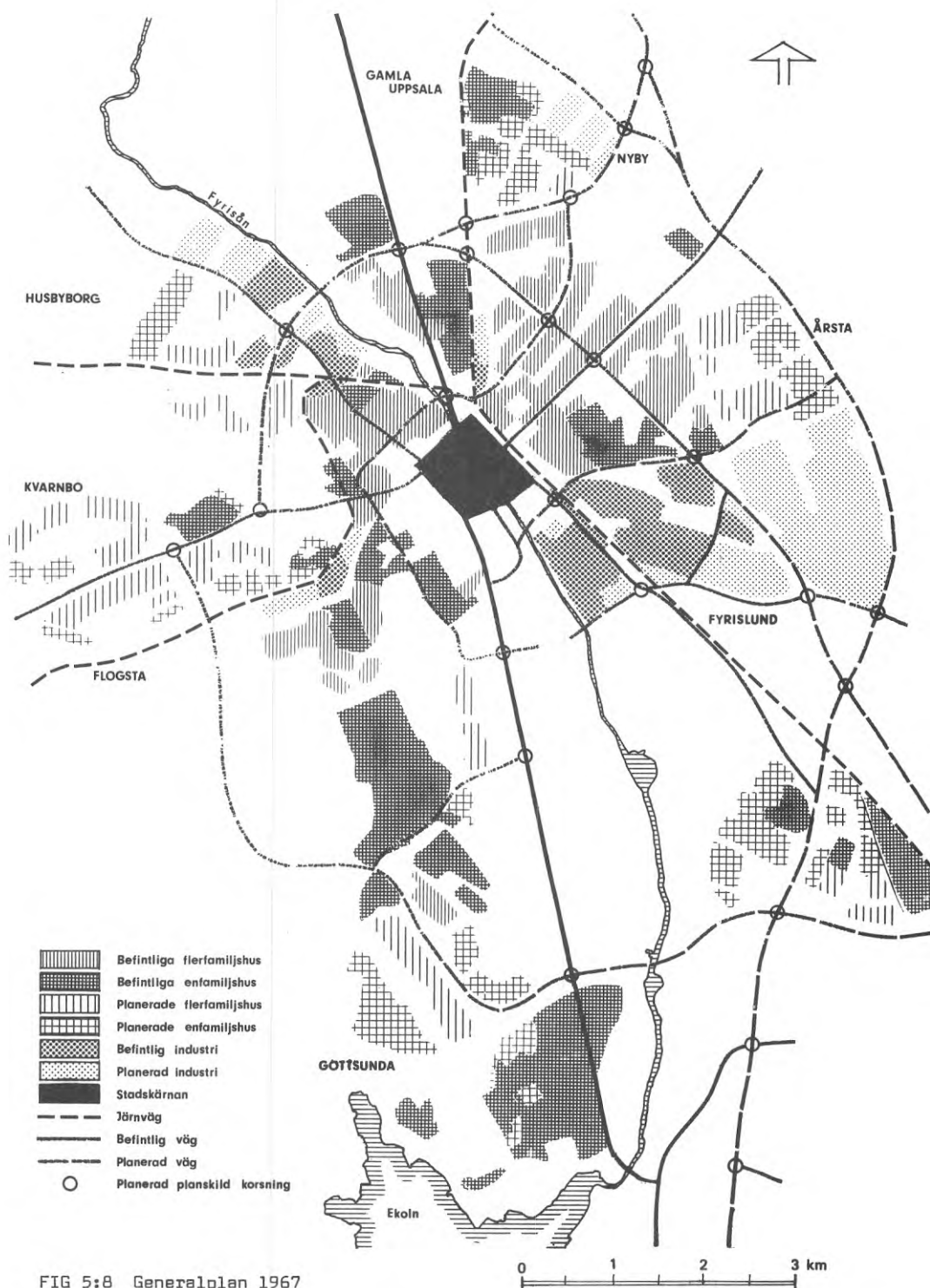

FIG 5:8 Generalplan 1967

C:2.4 Någon behandling av kommunens förväntade skatteintäkter redovisas ej.

C:2.5 Den föreslagna utbyggnadens inverkan på den kommunala skattesatsen har inte diskuterats i generalplanen.

Social dimension

C:2.6 Av FIG 5:8 framgår med vilka hustyper de tillkommande stadsdelarna avses bebyggas. För t ex stadsdelarna Årsta och Husbyborg framgår att någon långtgående blandning av hustyper ej föreslås. Detta innebär att stadsdelen delas i två delar med enfamiljshus i den ena och flerfamiljshus i den andra.

C:2.7 Ingenting nämns angående olika stadsdelars eller områdets grad av exploatering.

Geografisk dimension

C:2.8 Några konsekvenser med avseende på interkommunala relationer med anledning av det kortsiktiga programmet redovisas ej. Däremot redovisas en sammanställning av planområden inom Uppsalablocket utvisande det totala antalet rumsenheter som dessa beräknas inrymma (a a sid 22).

1. Jälla	(enfamiljshus)	1 000	rumsenheter
2. Gunsta-Bodarna	"	1 500	"
3. Lövstalöt	"	1 500	"
4. Bälinge	"	2 000	"
5. Storvreta	"	6 500	"
6. Brunna	"	4 000	"
7. Ramsta	"	5 500	"
8. Björklinge	"	5 000	"
9. Vattholma	"	2 000	"
10. Knivsta	"	12 000	"
	(flerfamiljshus)	12 000	"
11. Länna	(enfamiljshus)	1 500	"
12. Almunge	"	2 500	"
(1 rumsenhet motsvarar 25 m ²)			

Av FIG 5:9 framgår den geografiska omfattningen av orternas nuvarande och planerade bebyggelse. Planförfattaren påpekar: "De olika tätorternas utbyggnad är givetvis integrerade i en hela blocket omfattande bostadspolitik som bör syfta till att tillgodose de önskemål om bostadsort, som kan uppkomma under förutsättning av en tekniskt och ekonomiskt lämplig bebyggelse. Av de tätorter som här upptagits har de flesta ... redan hunnit att etablera sig som mindre tätorter. De bör därför icke hindras i sin tillväxt. Rent allmänt torde väl kunna sägas att samtliga skulle få en bättre service om de vore större." (a a sid 23)

C:2.9 Angående de interregionala relationerna hänvisas till det långsiktiga programmet.

Geologisk/ekologisk dimension

C:2.10 Någon diskussion om terrängens beskaffenhet i utbyggnadsområdet redovisas ej.

C:2.11 Grundens bärighet inom de områden som föreslagits för bebyggelse diskuteras inte.

C:2.12 Av FIG 5:10 framgår de områden som reserverats för det rörliga friluftslivet, mark för parker och strövområden. Huruvida den på kort sikt föreslagna utbyggnaden har beaktat jordbrukets eller naturvårdens intressen framgår inte.

Juridisk dimension

C:2.13 I generalplanen redovisas inte några markägarförhållanden inom de föreslagna utbyggnadsområdena.

Fysiologisk dimension

C:2.14 Bland de orsaker till revidering av tidigare generalplan som framfördes påpekas bland annat att standard-

FIG 5:10 Föreslagna grönområden

Källa: Generalplan 1967

höjningen medfört ett större antal bilar och att dessa efterfrågar mer trafikleder än vad som tidigare förutsatts. "Ävenså har störningar av trafiken resulterat i större krav på trafiksäkerhet, bulleravstånd från snabblederna och på senare år har bullerbekämpning och luftföroreningsfrågorna blivit föremål för ett alltmer ingående studium". (a a sid 5-6) Någon behandling av luftföroreningsfrågor utöver ovanstående har ej redovisats.

C:2.15 I anledning av buller från trafikleder sägs:

"Av planen framgår också hur utrymmeskrävande dessa leder är eftersom bebyggelsen måste hållas på stort avstånd från dem såvida inte speciella bullerskydd kan anordnas genom vallar eller nedschaktning av vägarna, anordningar som blir dyrbara om de måste utföras för längre sträckor men å andra sidan kan spara mark för exploateringen". (a a sid 16) Någon diskussion om eventuellt ytterligare buller redovisas ej.

Historisk dimension

C:2.16 Huruvida kulturhistoriskt värdefulla miljöer har beaktats vid den föreslagna utbyggnaden framgår inte på annat sätt än att planförfattaren hänvisar till 1958 års plan samt en kulturminnesinventering benämnd "Stadsbildens framtid". Den senare avser endast centrumområdets kulturhistoriska miljöer.

C:3 Valt alternativ (lokalisering) (kortsiktsprogram)

C:3.1 Av planen framgår ej om några alternativ har aktualiserats varför det är osäkert om något reellt val har ägt rum.

C:3.2 Se C:3.1

C:1 Redovisade lokaliseringsalternativ (långsiktprogram)

C:1.1 De alternativa lokaliseringar som aktualiserats i samband med det långsiktiga utbyggnadsprogrammet redovisas i generalplanebeskrivningen (sid 10) enligt följande: "Sedan stadsfullmäktige i anslutning till en redovisning av olika alternativ för stadens utbyggnad år 1964 i princip uttalat sig för en utbyggnad söderut med en förväntan från generalplanekommittén om en vidare bearbetning av planerna har tanken på att förlägga en storaccelerator för Cern till Lunsenområdet givetvis förorsakat huvudbry i så mån att ett alternativt läge för utbyggnaden måste uppletas. Ett sådant arbete har icke varit enkelt då skilda och icke kommensurabla synpunkter tala för olika platser. Av de fem olika alternativen har de fyra ej koncentriska varit,

1. det sydliga Lunsenalternativet
2. ett sydöstligt indraget innanför skogsridån i Vedyxa
3. ett annat sydligt norr Valloxen samt
4. ett sydvästligt i S Hagunda."

C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser (långsiktprogram)

Fysisk/teknisk dimension

C:2.1 Generalplanebeskrivningen ger inte någon mer exakt lägesbeskrivning än vad som framgår av ovanstående citat (C:1.1). Någon karta med dessa alternativ markerade finns inte. I FIG 5:11 har de aktuella alternativen överförts till en karta med beskrivningens lägesbestämning och i viss mån även med FIG 5:4 som utgångspunkter. Någon karta som redovisar hur de olika områdena skall utbyggas finns inte varför aktivitetsområdenas relation till varandra är okänd.

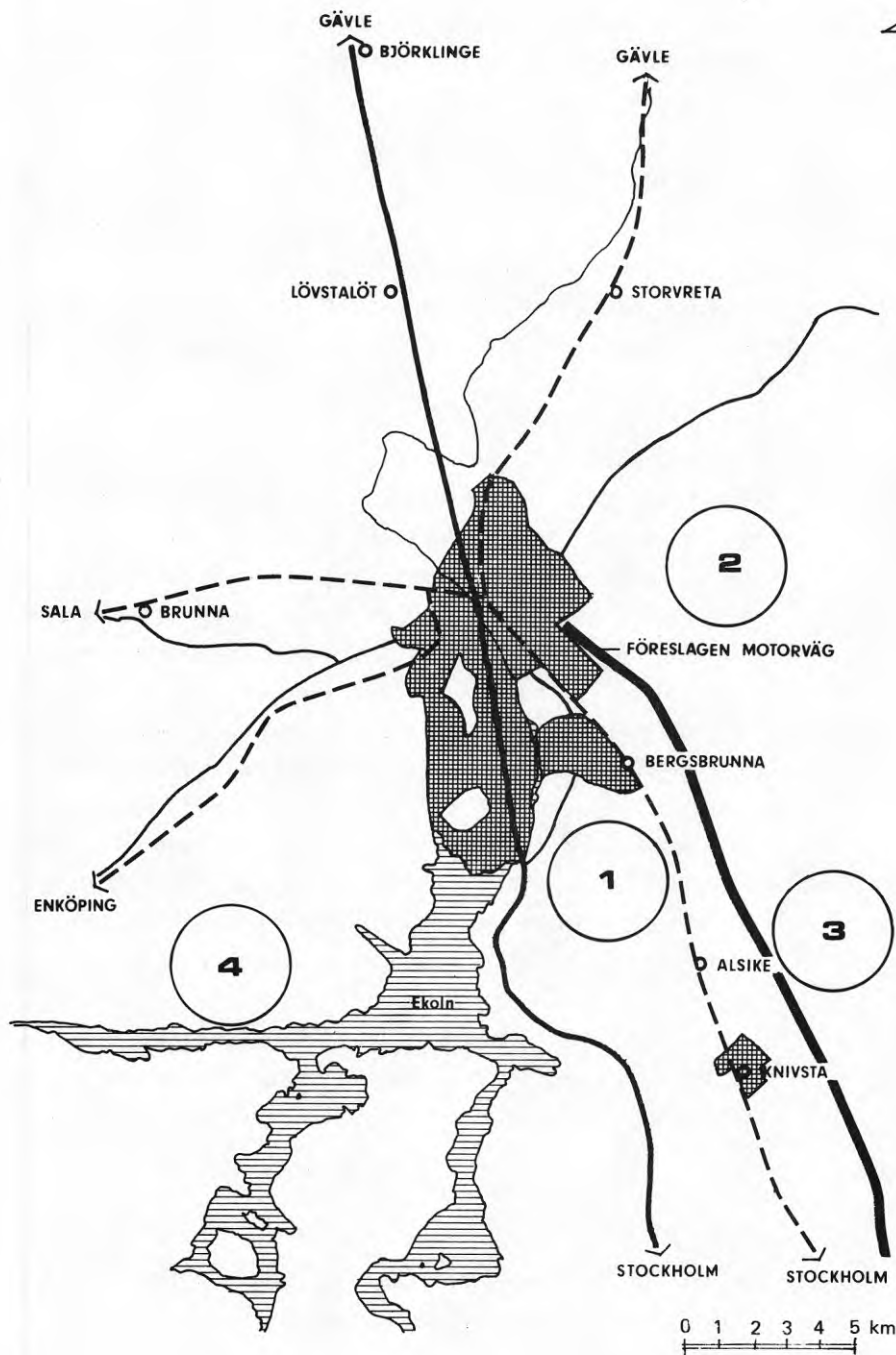

FIG 5:11 I generalplanen omtalade alternativa lokaliseringar för Uppsalas långsiktiga utbyggnad

C:2.2 Någon trafikledsplan för de olika utbyggnadsområdena redovisas inte. För Lunsenalternativet antyds något av dess trafikplanering, se FIG 5:8.

Monetär dimension

C:2.3-⁵ Några analyser av de olika alternativens konsekvenser med avseende på erforderliga investeringar och framtida skatteeffekter har inte gjorts. Vissa allmänna uttalanden om alternativens monetära konsekvenser görs dock.

"Med tanke på att Uppsala i framtiden blir en alltmera integrerad del av Stockholmsregionen och beroende av goda kommunikationer av olika slag med denna region och ävenså med tanke på att tillgodogöra sig de stora investeringar som måste nedläggas på dessa så är det naturligt att den koncentrerade utbyggnaden får ett läge i närheten av de artärer för trafiken som E 4 och norra stambanan utgör".
(a a sid 8) "S Hagunda alternativet har dålig trafikekonomi därigenom att dels behöver en extra motorväg anläggas från E 4-an och dels, vilket är det viktigaste, innebär läget för all framtid dyrbarare och längre kommunikationer med Stockholmstrakten. Dessutom snedbelastas det nuvarande gatusystemet åt väster ..." (a a sid 10)

För Vedyxa-alternativet påpekas också att en snedbelastning av gatusystemet skulle uppkomma. (a a sid 10)

Social dimension

C:2.6 Hur den tillkommande bebyggelsen inom det föreslagna utbyggnadsområdet skall lokaliseras redovisas inte.

C:2.7 Till vilken grad utbyggnadsområdet skall exploateras framgår inte.

Geografisk dimension

- C:2.8 Någon diskussion angående de olika alternativens konsekvenser på de interkommunala relationerna förekommer inte. Av FIG 5:12 och FIG 5:9 framgår den långsiktiga utbyggnadens utbredning med och utan en Cernanläggning i Lunsenområdet. (Dessa kartor är inte bilagda till generalplanen, men de omnämns av planförfattaren. Kartorna återfinns i det förslag till utvecklingsplan för Uppsala kommunblock, som utarbetats av planeringsdirektör B Bosaeus, och som redovisats samtidigt som Generalplan 1967.)
- C:2.9 De interregionala relationerna, företrädesvis sambandet med Stockholmsregionen, har behandlats något mer ingående. Av tidigare framställning (C:2.3-5) har framgått att planförfattaren anser att Uppsalas framtida utbyggnad bör ha så goda kontakter som möjligt med Stockholmsregionen varför Vedyxa- och S Hagunda-alternativen är mindre lämpliga för utbyggnad.

Geologisk/ekologisk dimension

- C:2.10 Terrängens beskaffenhet i de olika områdena behandlas ej.
- C:2.11 Av beskrivningen (sid 10) framgår att "Det sydöstra /Vedyxa/ bortföll efter den geologiska undersökningen, som påvisade de olägenheter för grundläggning, som stenblocksmorän uppblandad med lerjord skulle kunna bli". Angående övriga alternativ nämns inte något om dessas geologiska förutsättningar.
- C:2.12 Av beskrivningen framgår att ett naturligt utbyggnadsområde för Uppsala är det slättområde som utbreder sig omedelbart söder om staden. Detta område har dock inte betraktats som ett reellt alternativ, bland annat till följd av dåliga grundförhållanden och att det ur naturvårdens synpunkter inte är önskvärt att

förminska den slättbygd kring staden som ger Uppsala-bilden dess karaktär (a a sid 8-9). Vidare antyds en viss tveksamhet för en utbyggnad av Lunsen (se C:3.1).

Juridisk dimension

- C:2.13 Angående markinnehavet i de olika områdena sägs:
 "Området /Lunsen/ är väl lämpat för markuppköp eftersom innehaven är koncentrerade och marken obebyggd. Staden har också redan försett sig med stora delar därav." (a a sid 9) Av beskrivningen i övrigt framgår att S Hagunda-alternativet är betydligt lättare att behandla markpolitiskt än området norr om Valloxen (a a sid 9).

Fysiologisk dimension

- C:2.14 Någon diskussion om bostadsområdets lokalisering till följd av luftföroreningskällor förekommer ej.
- C:2.15 Någon diskussion om bostadsområdets lokalisering till följd av bullerkällor förekommer ej.

Historisk dimension

- C:2.16 Huruvida kulturhistoriskt värdefulla miljöer har beaktats vid planeringen av de på lång sikt aktuella utbyggnadsområdena framgår inte.
- C:3 Valt alternativ (lokalisering) (långsiktprogram)
- C:3.1 "Av de utredningar som legat till grund för generalplanekommitténs förslag till en storutbyggnad av Uppsala söderut, där som nämnts fyra olika lägen jämförts med varandra och med en koncentrisk utbyggnad, har de geologiska, vatten- och avloppstekniska-, naturvårdande- och icke minst de trafikekonomiska också medverkat. Som resultat av dessa överväganden har framgått att Lunsenområdet närmast söder om slätten, som förmodades i de första övervägandena,

när kommittén uttalade sig, är det ur samtliga synpunkter bästa alternativet, möjligtvis med viss tveksamhet ur naturvårdens synpunkter." (a a sid 9)

Av generalplanen framgår vidare att om CERN:s planer på en protonaccelerator skulle realiseras "... så förordas att såsom alternativ till Lunsenområdet föreslå området norr om Valloxen". (a a sid 10)

Ett försök att sammanfatta de i olika tidsskeden övervägda alternativen för Uppsalas långsiktiga utbyggnad redovisas i FIG 5:13. Av beskrivningen har framgått exempel på såväl begränsningar som utvidgningar och förskjutningar av alternativsituationen (jfr kapitel 2).

- C:3.2 Bland de motiv som anförts för en utbyggnad av Lunsen har flera tidigare redovisats. Ytterligare ett skall dock redovisas: "Av de områden som diskuterats för en koncentrerad utbyggnad av Uppsala finns inte något som erbjuder sådana fördelar i närliggande natur i jämförelse med de övriga att detta kan motivera stora extra trafik kostnader, kostnader som för all framtid läggs på kommunen och framför allt de kanske 100 000 människor som det här är fråga om. Närheten till vattendrag av större rekreatjonsbetydelse (här Mälaren) blir i samtliga fall likvärdigt. Man bör ej heller onödigtvis bebygga de bästa naturområdena. Ur den synpunkten är en utbyggnad åt sydväst och i närheten av Mälarens stränder diskutabel. De områdena bör förbehållas rekreation, strandpromenader och fritidsanläggningar." (a a sid 8)

	31/8.64	1/12.64	15/1.65	21/6.65	11/10.65	4/4.66	16/6.66	19/10.66	24/1.67	23/5.67	20/10.67
NORRHÄLLBY		X		X		X					
DANMARK		X		X		X					
VALLOXEN		X		X		X	X	X	X	X	(X)
LUNSEN	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
NÅSTEN		X		X		X	X				
BÄLINGE		X		X		X	X				
WIK		X		X		X	X	X	X	X	
ÅKERBY		/X/									
RAMSTA		/X/									
VITTULSBERG		/X/									
KÖNC.UTBYGGNAD								X	X		
LUNSEN & WIK									X	X	

FIG 5:13 De i olika tidsskeden övervägda alternativen för Uppsalas långsiktiga utbyggnad.

KAPITEL 6

RESULTATREDOVISNING 1967 - 1971

I BAKGRUND TILL STUDIUM AV PLANARBETET UNDER 1967 - 1971

- A Till följd av generalplanekommitténs beslut om remissförfarande för Generalplan 1967 fortsatte det översiktliga planarbetet. Med ledning av bland annat de inkomna remissvaren utarbetades en ny plan benämnd Generalplan 69.
- B Liksom tidigare har planarbetet bedrivits inom en generalplanekommitté. Denna har, på ett par undantag när, bestått av samma ledamöter sedan år 1962 då arbetet på en ny plan påbörjades. Vid utarbetandet av planen har försök gjorts att skapa ett informationsutbyte mellan invånare, planerare och politiker: "Vid upprättandet av Generalplan 69 har planeringen varit helt öppen. Alla intressenter har under alla skeden i planeringsprocessen fått ta del av planerna och beretts möjligheter att komma med synpunkter. ... Grunden för Generalplan 69 har utgjorts av remissvaren på Generalplan 67. Remissinstanserna ombads inkomma med sina speciella synpunkter på den framtida staden. Synpunkter har kommit från ett 60-tal remissinstanser. ... Generalplanearkitekten har själv tagit initiativ till kontakter med ett stort antal organisationer och intressegrupper. Vid över 200 informerande föredrag, diskussioner och kurser har således människorna i staden med omnejd beretts medinflytande vid planeringen. ... Kontakter har också skapats genom s k hearings, d v s samtal om artgivna sakfrågor i planeringen mellan planeraren och särskilda grupper av sakkunniga. För stadsdelsmodellens idéplanering har en idégrupp tillsatts. ... Pressen och radion har informerats kontinuerligt om planeringen. Flera tidningsartiklar har redovisat hur planeringsidéerna växt fram. Med studieförbund har hållits två veckoslutskurser i frågor som berört general-

planen och två miljöseminariekurser omfattande vardera fem studiekvällar med grupparbeten. Det framarbetade generalplane-förslaget har också presenterats på en utställning i två omgångar i sammanlagt fem veckor. ... Resultatet blev gott. Utställningen mottogs mycket positivt. Över 12 000 människor besökte utställningen. ... Denna skriftserie /generalplanebeskrivningen med olika delar/ är ett led i ett fortsatt informationsutbyte. Meningen är att alla här skall kunna ta del av planeringen av stadens framtid och beredas tillfälle att diskutera den. Genom Statens institut för byggnadsforsknings försorg planeras en film om generalplanen." (Generalplan 69 sid 121-123)

- C Som planförfattare har arkitekt G Wikforss tjänstgjort.
- D Några förändringar i planområdets geografiska omfattning gjordes inte mellan åren 1967-1970. Den 1 januari 1971 genomfördes en större kommunsammanläggning varvid även Uppsala kommun bildades och fick den geografiska omfattning som återges i FIG 5:1. En del av Olands kommun, det i figuren streckade området, kommer att sammanläggas med Uppsala den 1 januari 1974.

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER 1967 - 1971

Gatunämnden inkom med sitt remissyttrande den 19 december 1967 av vilket bland annat följande framgår: "Vid stadens fortsatta utbyggnad är att föredra en koncentrerad utbyggnad i en riktning, d v s att de nu planerade bebyggelseområdena i Årsta, Nyby och Flogsta färdigställas men däremot ej områdena Husbyborg, Kvarnbo och Gottsunda. Den vidare utbyggnaden bör snarast koncentreras till Bergsbrunnaområdet och trakten söder därom.

I övrigt skall följande framhållas.

Nämnden har beaktat de ekonomiska konsekvenserna av genomförandet av trafikledsplanen i dess helhet i framlagt skick. En försiktig beräkning visar att kostnaden för planen inklusive marklösen och övriga följdverkningar uppgår till storleksordningen 1,0 miljard kronor. Nämnden anser det helt orealistiskt att kunna genomföra detta under den tid planen omfattar, nämligen 40 år, vilket innebär en kostnad av 25 milj. kronor/år. Som jämförelse kan nämnas att de medel staden för närvarande lägger ner på trafikleder utgör tillhoppa omkring 6,5 miljoner kronor/år, varav 3,0 miljoner kronor skattefinansieras och återstoden 3,5 miljoner bekostas genom statsbidrag. Därest nuvarande statsbidragsbelopp ej kommer att ökas medför angivna årliga investeringsbelopp om 25 miljoner kronor en ytterligare skattefinansiering av 18,5 miljoner kronor/år, d v s en skattehöjning på omkring 2 kronor för enbart trafikledsplanens genomförande. Det är därför nödvändigt att mera realistiskt bedöma den kortsiktiga utbyggnaden av trafikledsplanen, förslagsvis att omfatta tiden fram till 1985, varvid man för den närmaste tioårsperioden utgår från i stort sett samma investeringsbelopp som under innevarande år. En sådan bedömning bör då grundas på en trafikprognos för angivna år fördelade på då befintliga leder." (Gatunämndens skrivelse till generalplanekommittén 19/12 1967)

Från kommitténs sammanträde den 11 januari 1968 framgår bland annat följande: "Arkitekt Wikforss framför kritiska

synpunkter beträffande förslaget till trafikledsplan, vilka i stort överensstämmer med gatunämndens. Wikforss påpekar även att de trafiktekniska förutsättningarna närmare måste diskuteras och likaså Nysalas belägenhet." (Kommitténs protokoll § 144)

Vid en föredragning den 1 februari 1968 inför byggnadsnämnden och gatunämnden samt senare (9 februari) även inför generalplanekommittén preciserade arkitekt Wikforss sin kritik angående trafikplaneringen för Uppsala. "Ett särskilt studium av resultatet är en chockartad läsning, då inte enbart kostnaden är mycket stor för att genomföra planen utan också därför att miljöingreppen i den nuvarande stadskärnan är mycket stora och ingripande, men likväl nödvändiga.

Det är därför också nödvändigt att ärligt redovisa dessa miljöingrepp i hela sin utsträckning och inte enbart se till delar av de konsekvenser, som biltrafiken medför." (a a § 158 bil sid 1-2)

"Den inre trafikring, som trafikutredningen anser vara nödvändig, bör därför - om den anses vara riktig - konsekvent genomföras inom överskådlig tid. Det torde därför vara självklart att denna inre trafikring omgående redovisas i ett översiktligt stadsplanesammanhang med ärlig redogörelse för sina miljökonsekvenser, härrörande bl.a. från den framräknade trafikmängden och trafikhastigheten en sådan led medför." (a a sid 2)

"Med miljöingrepp menar jag i detta sammanhang, dels att denna trafikmängd skall beredas tillräckligt utrymme, dels att detta innebär trafikapparaters byggande på känsliga platser och dels att dessa leder med nödvändighet kommer att bli miljöavskärande trafikstråk genom stadsområdena, som av trafiksäkerhetsskäl för den gående människan måste vara svåra för att inte säga omöjliga att passera." (a a sid 3)

"Det torde vara alldeles uppenbart i detta sammanhang att

man måste ta den största hänsyn till stadens kulturvärden och att det inte skall vara teoretiska trafiklösningar som dominerar över stadskultur och stadsmiljö. Detta kommer att medföra svåra avvägningsproblem och kanske nödvändigösa sämre trafiktekniska lösningar för att rädda värden som är av helt annan natur och karaktär." (a a sid 3)

"Beträffande trafiklösningarna för den yttre staden har generalplanekommittén redan kunnat konstatera att man till synes inte har någon möjlighet att ekonomiskt genomföra de föreslagna och därigenom nödvändiga trafikordningarna av kostnadsskäl. Självklart är därför att alternativa och för-enklade trafiklösningar måste sökas och därigenom måste man också acceptera att alla förutsättningar i trafikplanen inte kan uppfyllas." (a a sid 4-5)

Vid kommitténs sammanträde den 15 februari 1968 behandlades de i Generalplan 1967 utförda befolkningsprognoserna. Därvid beslutades "att godkänna alternativ b i beskrivningen om befolkningsprognosen (inkl. ej mentalsskrivna studenter och övriga studerande)". (Kommitténs protokoll § 161)
(Alternativ b innebär en befolkningsökning av 4 000 personer/år, se kapitel 5 del III A:1).

Av protokollet (§ 217) från generalplanekommitténs sammanträde den 1 oktober 1968 framgår att "Arkitekten Wikforss anmäler en av honom gjord sammanställning över inkomna yttrande över 1967 års generalplan benämnd "Remiss 1968". Sammanställningen bygger på 62 stycken remissinstansers av-givna yttranden. Innehållet i ett remissvar är oftast av arten anmärkningar och dylikt, vilket gör att "Remiss 1968" utgör en sammanställning av olika remissinstansers avvikande uppfattningar om Generalplan 1967. Att sammanställa remiss-svar är givetvis en ur många synpunkter känslig uppgift då sammanställaren mer eller mindre medvetet kan styra valet av citat och därmed även innehållet i en viss riktning. Någon kontroll genom att jämföra inkomna remissvar med sammanställ-ningen har inte gjorts. Nedan återges valda delar av "Remiss 68". Vid val av information ur denna har frågorna i referens-

ramens del II och III utgjort bakgrund.

Angående befolkningstillväxten framhåller Samarbetsnämnden för Uppsalablocket "att den mantalsskrivna befolkningen under de senaste tre åren har ökat med genomsnittligt 2 700 personer i staden (ca 2 500 inom generalplanens område) och 3 250 personer i kommunblocket som helhet. I generalplanens siffror ingår även den icke-mantalsskrivna befolkningen. ... Mot denna bakgrund förefaller generalplanens två högre ökningsalternativ (4 000 resp. 5 000 inv/år) något sannolikare än det lägsta alternativet 3 000 inv/år. Å andra sidan bör man inte bortse från möjligheten av en avsakning i tillväxten av antalet studerande på längre sikt, bland annat som följd av utbyggnaden av universitetsfilialerna samt tendenserna beträffande den akademiska arbetsmarknadens fortsatta utveckling." (Remiss 68 sid 15)

Näringslivskommittén har vid sina prognoser kommit till slutsatsen att invånarantalet år 1980 har ökats till 160 000 för att år 2000 uppgå till ca 210 000 invånare. (a a sid 15)

Vad gäller utrymmesstandard anser Samarbetsnämnden det sannolikt att generalplanens antaganden om framtida utrymmesstandard är för låga. "Detta skulle närmast innebära att generalplanens bebyggelseområden i framtiden skulle inrymma icke väsentligt lägre folktal än de i planen förutsatta." (a a sid 16)

Flera remissinstanser uttalar att det ännu inte föreligger klara förutsättningar för att samtliga i planen angivna utbyggnadsområden skall kunna bebyggas. Exempel på sådana områden är Husbyborg och Gamla Uppsala där risken för flygbullerstörningar torde vara överhängande. (a a sid 20)

Angående de områden som avsatts för industriändamål anser fastighetsnämnden "att om inte någon osedvanligt markkrävande industri skulle komma att förläggas till staden torde det föreslagna området tillgodose rimliga anspråk på mark fram

till 1980". (a a sid 24) Statens Planverk instämmer i länsarkitektens tvekan inför den stora koncentration av industri som föreslås. "Denna ställer stora krav på områdets trafikmässiga anknnytning till stadens olika delar och samtidigt på en ur sanitära och miljömässiga synpunkter effektiv avskärmning från de närmast angränsande bostadsområdena."

(a a sid 24) Statens institut för folkhälsan påpekar "att det synes ur luftföroreningsynpunkt betänkligt att förlägga två bostadsområden av enfamiljshus strax norr om Fyrislunds planerade industriområde och föreslår att dessa omplaceras. För att förebygga riskerna för hygieniska olägenheter inom det planerade området, anser institutet det vara av stor vikt att detaljerade prognoser rörande störningskällor utarbetas och underkastas såväl teknisk som medicinsk-hygienisk bedömning." (a a sid 25)

Statens Planverk, Samarbetsnämnden, länsarkitekten, byggnadsnämnden samt överlantmätaren påpekar alla att trafikledsplanen bland annat bygger på att det skall råda fri biltrafik vilket förefaller mindre realistiskt särskilt för Uppsala centrum. Önskemål uttrycks om att få ett alternativ med en kombination av privat- och kollektivtrafik utrett, där särskilt den kollektiva trafikens fördelar för centrala delar skulle beaktas. Vidare påpekas att de miljömässiga konsekvenser som blir följderna av de föreslagna lederna inte har redovisats. Näringslivskommittén och länsplaneraren anser att trafikledsplanen kostnadsmässigt sett får anses som ekonomiskt realiserbar och håller det för sannolikt att endast en begränsad del kommer att kunna utbyggas. (a a sid 59-61)

Regionplanekontoret för Stockholm framhåller beträffande redovisade planer på utbyggnad av ett Nysala, "att man bör vara beredd på att Knivsta i framtiden kan behöva byggas ut för ca 75 000 alldeles oavsett om också ett Nysala i en eller annan form kommer till. Knivstas utbyggnad hindrar inte ... att ett Nysala av samma storleksordning som Knivstas, läggs i Lunsenområdet om detta inte upplåts för CERN-anlägg-

ningen. Man får ytterligare ett bostadsområde i stadsbebyggelsebandet Stockholm - Uppsala där bostads- och arbetsområden omväxlar. ... Alternativet med ett Nysala norr om sjön Valloxen syns ha stora olägenheter. En stadsbebyggelse här inordnar sig inte bra i ett bebyggelseband i anslutning till de stora trafiklederna." (a a sid 77)

Länsarkitekten anser att Nysalas förläggning till Lunsen är högst diskutabel och anser därför att en utredning om en utvecklad bebyggelse av Knivstatrakten borde genomföras (a a sid 77). HSB anför att om Nysala inte kan lokaliseras till Lunsen föredras en utvidgning av Knivsta jämfört med läget norr Valloxen. Skälen till detta är Knivstas avgjort bättre kommunikationsmöjligheter. (a a sid 78) Samtliga naturvårdande organ anser Lunsen som olämplig för stadsbebyggelse på grund av områdets stora natur- och rekreationsvärden. Som alternativ framförs läget norr om Valloxen. (a a sid 78-79)

Synpunkter av monetär natur har framförts av flera instanser. Fastighetsnämnden påpekar "vikten av att åtminstone grova kostnadskalkyler mellan skilda alternativ redovisas och anser att en höjning av den plantekniska standarden, i första hand kanske betingad av bilismens ökade utbredning, kommer att ta sig uttryck i nya, synnerligen kostnadskrävande trafiklösningar med en genomförd differentiering av trafiken. ... Vidare anser nämnden sig inte kunna underlåta att framhålla, att de antaganden i fråga om exploateringsmöjligheterna inom de olika nybebyggelseområdena, uttryckta i antalet boende respektive rumsenheter, som generalplaneförslaget utgår från, av allt att döma saknar tekniskt och ekonomiskt underlag." (a a sid 81) Länsbostadsnämnden gör följande uttalande "i det fortsatta utredningsarbetet synes det vara lämpligt att i möjlig mån klarlägga de kommunalekonomiska och andra förutsättningarna för ett plangenomförande". (a a sid 81)

Den 21 och 22 november 1968 sammanträdde generalplanekommittén "för diskussion av inkomna remissyttranden över 1967 års

generalplaneförslag samt generalplanekommitténs ställningstagande till dessa. Yttrandena finns refererade i en av arkitekten Gösta Wikforss utarbetade sammanställning, Remiss 68." (Kommitténs protokoll 21/11-68)

Till detta sammanträde kunde inte ledamoten G Arpi infinna sig. Denne hade dock skriftligen tillställt kommittén sina synpunkter. Dessa synpunkter togs till protokollet och återfinns som bilaga till § 229. Inledningsvis konstaterar Arpi att "Generalplanekommittén bör i en första omgång försöka ena sig om ett förslag till målsättning i stort, baserad på vissa huvudprinciper utan stor detaljeringsgrad. ... Man kan rimligtvis inte generalplanera med framgång utan att ha några huvudprinciper eller idéer att bygga det fortsatta planarbetet på. Det är inte principerna eller idéerna, som skall vara flexibla; det är planeringen som skall vara flexibel men i enlighet med fastlagda - i stället för obefintliga eller ryckvis föränderliga - principer." (a a § 229 bil sid 1)

Herr Arpi redovisade (a a sid 2-6) också ett antal (28 st) förslag till målsättningar av vilka några återges nedan.

"2. Kontakterna med Stockholm och bebyggelsebandet norr därom måste ges prioritet framför kontakter i riktning Enköping och Västerås etc., eftersom Uppsalas befolkning ingår i det arbetsområde och serviceområde, som Stockholm och dess norra utlöpare utgör."

"7. De stora mängderna människor i nytillkommande bebyggelse bör ha god transportförsörjning och god övrig serviceförsörjning. Detta talar för en stark koncentration av den stora delen av den nytillkommande bebyggelsen, eventuellt i form av en eller två mycket folkrika 'stadsdelar' av typen Nysala. ... Det synes önskvärt att man vid planeringen gör en klar kategoriuppdelning mellan

a) koncentrerad bebyggelse med god transport- och annan serviceförsörjning, och

- b) bebyggelse med småhus, låg exploateringsgrad, sämre transportservice och mindre god butiksservice.

Stadsdelar av typen Nysala bör därför få hög exploateringsgrad och ligga i anslutning till järnväg och motorväg. Småhusbebyggelse med låg exploateringsgrad bör främst hänvisas till vissa utkantsområden av Nysala och i övrigt till ett mycket begränsat antal andra tätorter i blocket."

"8. Rörande befolkningstillväxten synes generalplanekommittén knappast behöva ha någon målsättning, annat än att söka bereda dem som vill en möjlighet att vara bosatta i Uppsala och dess närmare omgivning."

"18. Ett mål skall uppställas rörande industriområdenas sammanhållande i sydost eller större utspridning. Den nuvarande takten i den industriella utbyggnaden tyder inte på snabb förändring. Det kan kanske räcka med beredskap (= reservmark) i trakten av Bergsbrunna."

"19. En av de mest kontroversiella frågorna kan vara i hur hög grad målet skall vara att hålla ihop viktigare service i nuvarande stadskärna resp. sikta på ett så starkt centrum som möjligt vid det eventuellt kommande Nysala.

Min personliga uppfattning är att Nysala bör ha ett så gott centrum, som det lokala befolkningsunderlaget kommer att kunna bära upp. Underlaget kan förstärkas, om detta centrums åtkomlighet är god från en del av Uppsalas ytterområden med svårigheter att bilmässigt nå city."

"24. I t.f. generalplanearkitektens häfte /Remiss 68/ förs frågan om Nysalas läge till grönområdesfrågan. Generalplanekommittén måste snarast ta ställning till ett eventuellt Nysalas läge. För egen del finner jag lunsenalternativet bra ur landskapssynpunkt; skog finns det gott om i Uppland, men vi bör ta vara på de vida jordbruksslätterna/kulturbyggena."

"26. Staden synes inte ha ekonomiska möjligheter att ha fri biltrafik och fri hastighet inom staden som trafikpolitiskt mål. Målet bör därför vara att med begränsningar av den fria biltrafiken ge så goda lösningar som möjligt. Med denna målsättning bör trafikplanen omstuderas."

I sitt inledningsanförande redovisade arkitekt Wikforss sin uppfattning om generalplaneringens idé. Därvid betonades särskilt vikten av att en generalplan bör vara politiskt förankrad samt att generalplanering inte enbart är att se som fysisk planering. (a a § 230 bil)

Av protokollet framgår bland annat följande: Arkitekt Wikforss anför som sin egen synpunkt "att Uppsala stad, sedan nu planlagda eller under planläggning varande nya bostadsområden blivit bebyggda, skall i huvudsak koncentrera sin utbyggnad till Sävjaområdet samt ett område söder därom med möjlighet att anlägga till de nya bostadsområdena centralt belägna industriområden med god anknytning till intilliggande järnväg och huvudvägar för fordonstrafik. Överläggning följer. Generalplanekommittén uttalar herefter sin anslutning till de under föredragningen anförda synpunkterna." (a a § 232)

Kommittén behandlade under dessa två dagar även frågor rörande befolkningstillväxt, bostadsstandard, näringsliv, grönområden m m varvid föredragning görs av arkitekt Wikforss och generalplanekommittén ansluter sig till denna. (a a § 233-237) Även trafikfrågorna togs upp till behandling varvid kommittén anslöt sig till av herr Arpi avgivet yttrande (pkt 26), frågan om bearbetning av trafikledsplanen bordlades dock. (a a § 238)

I protokoll från kommitténs sammanträde den 21 februari 1969 sägs "Generalplanearkitekten framhåller att man i vissa remissyttranden över Generalplan 1967 anmärkt på att frågan om den tekniska servicen blivit föremål för en alltför knapphändig behandling. Ingående överläggningar följer angående

alternativa möjligheter för staden att lösa vatten- och avloppsfrågor. Generalplanekommittén beslutar härfter att hemställa att gatukontoret i samråd med konsult skall göra fortlöpande utredningar angående stadens vatten- och avloppsfrågor." (a a § 251) Från detta sammanträde noteras även att "Generalplanekommittén upptar till behandling frågan om en Cernanläggning i Uppsala. Generalplanarkitekt G Wikforss demonstrerar på generalplanekartan det område i Lunsen som en Cernanläggning kan komma att taga i anspråk, samt konstaterar att staden vid sådant förhållande får inrikta sig på en kraftig utbyggnad av Knivsta. Överläggningar äger rum angående riktlinjer vid den planerade uppvaktningen den 4/3 1969 hos utbildningsministern i Cern-frågan." (a a § 252)

Vid generalplanekommitténs sammanträde den 2 september 1969 behandlades frågor i samband med mångfaldigandet av den omarbetade generalplanen (a a § 311). Vidare föreligger ett av sekreteraren utarbetat förslag till skrivelse från generalplanekommittén till stadsfullmäktige (a a § 318). Denna skrivelse skall biläggas den omarbetade planen, och innehåller en redogörelse av planarbetet. Av detta förslag framgår bland annat, "Generalplanarkitekten Gösta Wikforss har med ledning därav /inkomna remissyttranden/ framlagt ett nytt förslag till generalplan för Uppsala, benämnt Generalplan 69. Detta förslag har under tiden 24-27 juni 1969 varit utställt i Folkets hus i Uppsala. Generalplanekommittén ansluter sig helt till det av Wikforss framlagda generalplaneförslaget och antar det som sitt eget. ... Under åberopande av det anförda får generalplanekommittén således hemställa att fullmäktige måtte besluta att godkänna det framlagda förslaget till generalplan att såsom ett arbetsinstrument ligga till grund för det fortsatta generalplanarbetet samt att entlediga generalplanekommittén från dess uppdrag." (a a § 318 bil sid 5-6)

Därefter dröjde det cirka ett år innan generalplanekommittén ånyo sammanträdde. Av protokollet från den 21 december 1970

framgår:

"Ärende: Fråga angående redovisning av generalplanearbetet.

Det antecknas att följande redovisningar av generalplane-
kommitténs arbete utkommit från tryckeriet under 1970

Generalplan 69 del 2 Stadskärnan

-"- del 3 Stadsmodell

-"- del 4 Remissvar till generalplan 67

-"- del 5 Förslag till program för stadsdels-
centrum i Uppsala

Herr Alsén upptar till granskning vissa delar av innehållet i de tryckta generalplanebeskrivningarna samt framhåller att dessa blivit föremål för tryckning utan att generalplanekommitténs ledamöter i förväg beretts tillfälle att taga del utav innehållet i dessa. ... Generalplanearkitekt Wikforss anför att han författat generalplanebeskrivningarna på grundval av dels inkomna remissvar och dels vad som anförts i generalplanekommittén under de senaste årens diskussioner. Herr Alsén föreslår att generalplanekommittén bör överlämna beskrivningarna till kommunfullmäktige under framhållande av att dessa bygger på de diskussioner, som förts inom kommittén, men att beskrivningarna helt utarbetats av generalplanearkitekten. ... Generalplanekommittén uppdrar herefter åt sekreteraren att i samråd med herr ordföranden utarbeta ett förslag till skrivelse från generalplanekommittén till kommunfullmäktige." (a a § 331)

Vid nästkommande sammanträde, 22 januari 1971, beslutades att även del 1 av generalplanebeskrivningen skall mångfaldigas i likhet med tidigare delar. (a a § 338)

Vid generalplanekommitténs sammanträde den 8 februari 1971 diskuterades det justerade förslaget till skrivelse till kommunfullmäktige. "Förslaget godkändes, men vissa smärre ändringar av redaktionell natur skulle verkställas. Kommittén beslöt att avlåta skrivelsen till kommunfullmäktige med påpekande om att man i särskild skrivelse skulle redovisa de kostnader, som generalplanearbetet dragit och samtidigt

begära sitt entledigande." (a a § 342)

Av skrivelsen som till största delen överensstämmer med den föregående framgår att "Generalplanens beskrivningar bygger på de diskussioner, som förts inom kommittén, och de återger de huvudlinjer för stadens fortsatta utveckling, som antagits av kommittén. För formuleringen av generalplanebeskrivningarna svarar dock generalplanearkitekten."
(Skrivelse till kommunfullmäktige 17/5 1971 sid 4)

III BESKRIVNING AV GENERALPLAN 69

Befolkning och bostadsförsörjning - dimensionerande faktorer

A:1 Någon egen befolkningsprognos har inte utarbetats utan tidigare existerande prognoser har använts. "För befolkningsutvecklingen i Uppsalablocket fram till år 1980 finns för närvarande tre prognoser: Länsplan 67, Statistiska Centralbyråns samt Uppsala kommuns planeringskontors. Länsplan 67 och planeringskontorets prognoser är båda baserade på antaganden om näringslivets utveckling. Planeringskontorets prognos ger två alternativ samt även en framskrivning till år 2000. SCB:s prognos är en framskrivning, baserad på antaganden om dödsrisker och fruktsamhetstal." (Generalplan 69 sid 27) Av FIG 6:1 framgår hittillsvarande och prognostiserad befolkningsutveckling.

Den framtida befolkningen inom olika delar av kommunen antas av planförfattaren fördela sig enligt FIG 6:2 och 6:3. Dessa antaganden bygger på en större befolkning än vad som prognostiserats i FIG 6:1. Planförfattaren påpekar: "Det är dock lämpligt att låta högre prognosvärden för befolkningen ligga till grund för en generalplan, även om man önskar att stadens befolkning i framtiden skall stanna vid en lägre siffra. ... Om man låter för låga prognosvärden ligga till grund för planeringen kan man få svårartade konsekvenser i form av underdimensionering av funktion och utrymme inom snart sagt alla verksamhetsområden. En överskattning av folkmängden för inte med sig samma negativa konsekvenser." (a a sid 28-29)

A:2 Av FIG 6:4 framgår ålderssammansättning och könsfördelning. De icke mantalsskrivna invånarna i kommunen utgör cirka 22 000 personer, huvudsakligen i åldrarna 15-35 år. Dessa markeras särskilt i figuren. Vidare sägs: "Då inflyttningen beräknas förbli stor och huvudsak-

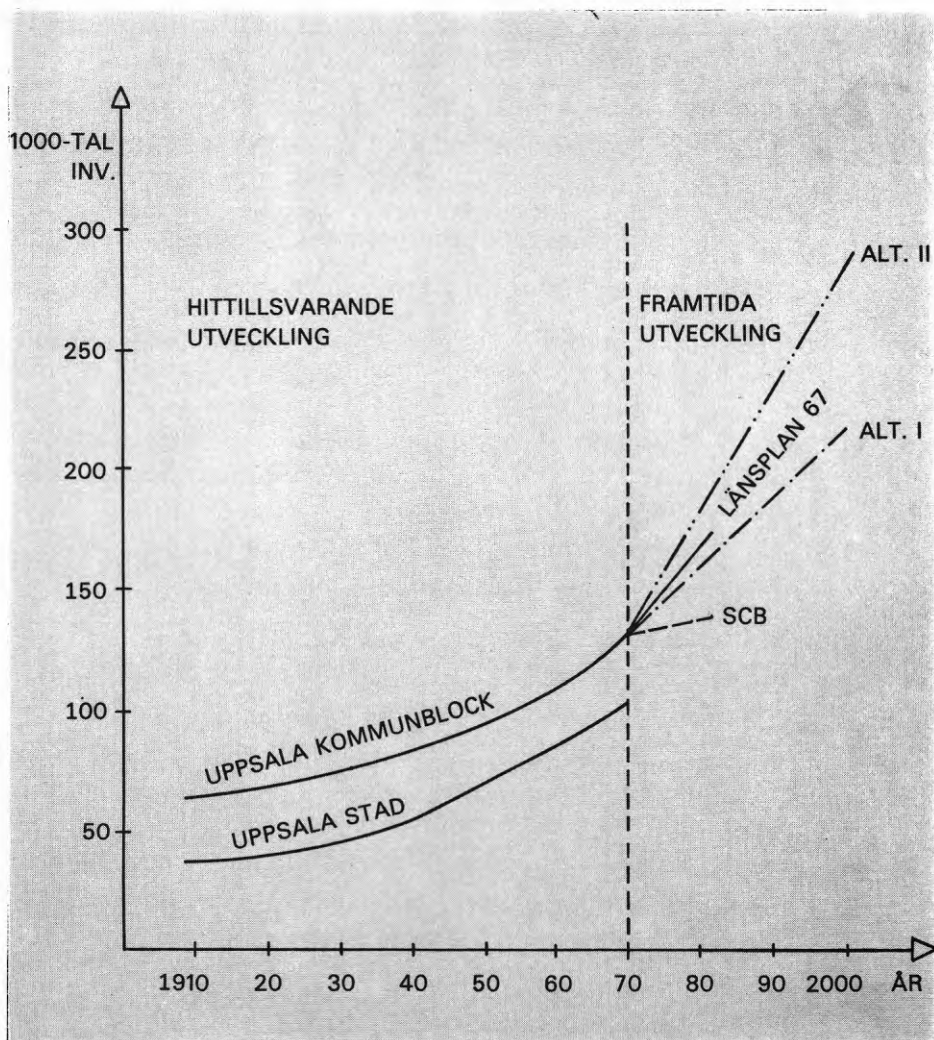

FIG 6:1 Prognostiserad befolkningsutveckling för Uppsala

Källa: Generalplan 69 sid 29

År	Uppsala stad	Knivsta	Övriga blocket	Blocket
1970	101 700	5 800	19 500	127 000
1980	130 000	14 000	22 000	166 000
2000	145 000	75 000	35 000	255 000

FIG 6:2 Fördelning av den framtida mantalsskrivna befolkningen i Uppsalablocket

Källa: Generalplan 69 sid 27

År	Uppsala stad	Knivsta	Övriga blocket	Blocket
1970	123 700	5 800	19 500	149 000
1980	158 000	15 000	22 000	195 000
2000	180 000	80 000	35 000	295 000

FIG 6:3 Fördelning av det framtida totala antalet boende i Uppsalablocket

Källa: Generalplan 69 sid 28

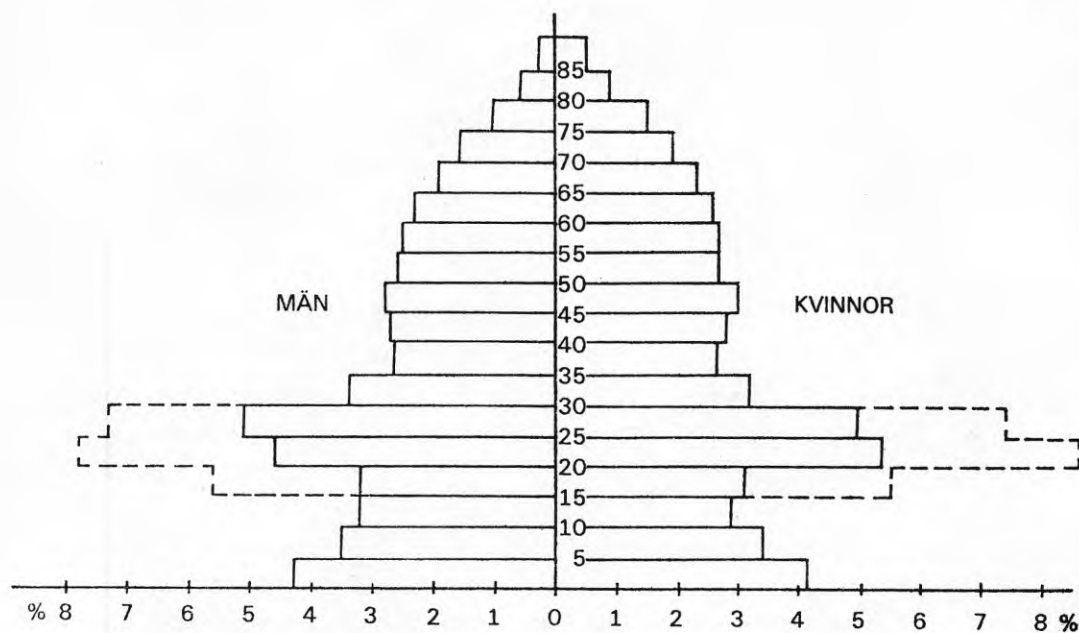

FIG 6:4 Befolkningens ålders- och könsfördelning i Uppsala kommunblock den 1 november 1970

Källa: Generalplan 69 sid 30

År	Uppsala stad	Övriga blocket	Blocket
1970	2,2 pers/hushåll	2,8 pers/hushåll	2,3 pers/hushåll
1980	2,1 "-	2,6 "-	2,2 "-
2000	1,9 "-	2,2 "-	2,0 "-

FIG 6:5 Genomsnittliga hushållsstorlekar (inkl ej mantalsskrivna)

Källa: Generalplan 69 sid 43

ligen sker i de yngre arbetsföra åldrarna, kan man för 70- och 80-talen räkna med att ha i stort sett samma åldersfördelning som den nuvarande." (a a sid 30)

- A:3 Av FIG 6:5 framgår nuvarande och förväntade hushållsstorlekar. Några metoder för bedömningen av framtida hushållsstorlekar har inte redovisats.
- A:4 Av FIG 6:6 och 6:7 framgår nuvarande och beräknad utrymmeskvote för olika delar av staden. Sätten för beräkning av den framtida utrymmeskvoten framgår inte. Däremot formuleras vissa mål vilka redovisas nedan under punkt B:1.2.
- A:5 Någon diskussion om nuvarande eller i framtiden efterfrågad grad av exploatering redovisas icke. Däremot redovisas i en figur över stadsdelar som skall bebyggas under 1970-80 dessa stadsdelars grad av exploatering (se punkt C:2.1). Någon kommentar eller redovisning av beräkningssättet ges icke.
- A:6 "För närvarande bor 25% av blockets hushåll i småhus (30% om studenterna ej inräknas). Då efterfrågan på småhus kraftigt överstiger tillgången föreslår Generalplan 69 att andelen småhus ökas något. Av de 28 000 lägenheterna /se FIG 6:8/ föreslås 27% ... i småhus. ... Andelen småhus kommer då att utgöra 26% av det totala antalet lägenheter år 1980." (a a sid 43)
- A:7 "Med utgångspunkt från den beräknade ökningen av antalet hushåll kan nybyggnadsbehovet av bostäder till år 1980 och år 2000 beräknas." (a a sid 43) Det beräknade bostadsbyggnadsbehovet redovisas i FIG 6:8.

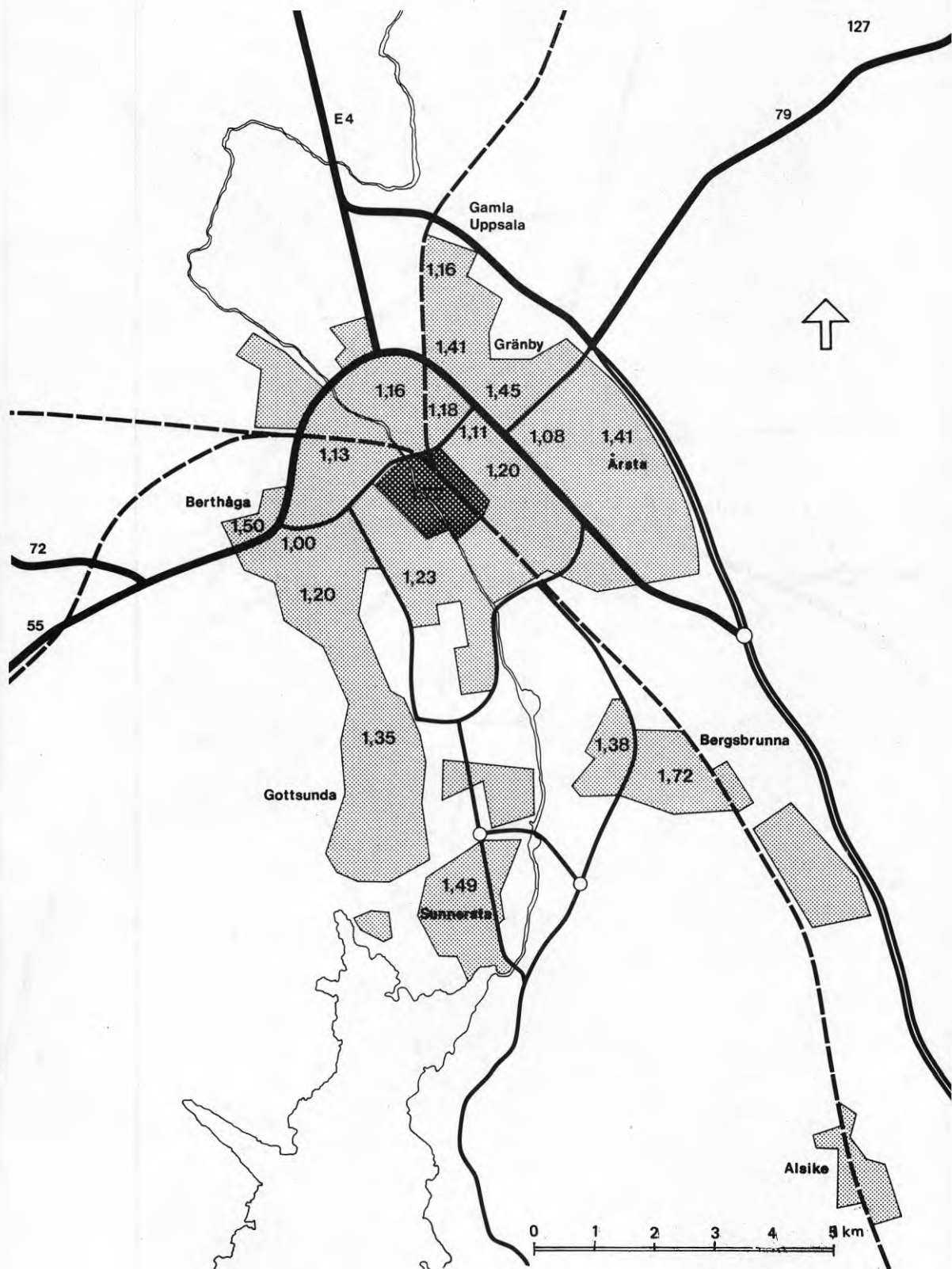

FIG 6:6 Utrymmeskvote, re/person, år 1968

Källa: Generalplan 69 karta 9

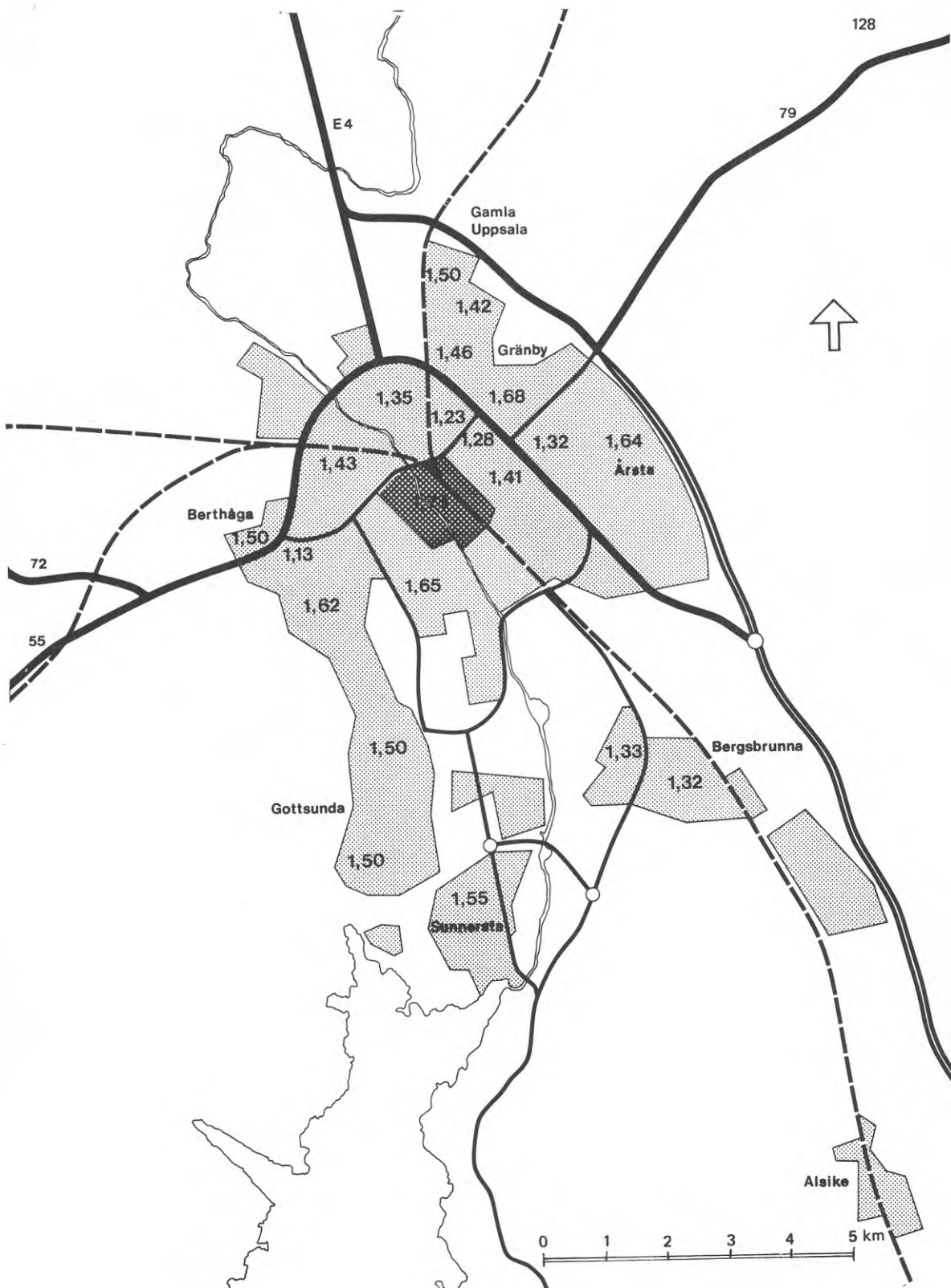

FIG 6:7 Utrymmeskvote, re/person, år 1980

Källa: Generalplan 69 karta 10

	1970 - 1980			1980 - 2000		
	Uppsala stad	Övriga blocket	Blocket	Uppsala stad	Övriga blocket	Blocket
Ökning av antalet hushåll	18 000	5 000	23 000	20 000	38 000	58 000
Avgång genom rivning	1 800	-	1 800	3 700	-	3 700
Övrig avgång	2 200	-	2 200	4 000	-	4 000
Ökning av lägenhetsreserv	1 000		1 000	300	1 000	1 300
Nybyggnadsbehov (antal lägenheter)	23 000	5 000	28 000	28 000	39 000	67 000

FIG 6:8 Bostadsbyggnadsbehov i antal lägenheter för Uppsala stad och kommunblock

Källa: Generalplan 69 sid 46

Valt huvudsakligt utbyggnadssätt

B:1 Formulerade mål

B:1.1 Någon diskussion av alternativa målsättningar redovisas inte i beskrivningen. Ett flertal uttalanden görs däremot angående generalplaneringens idé och om målsättningar för Uppsalas utbyggnad, vilka nedan skall citeras.

"Generalplaneringens idé är att inordna de växande kraven från människorna och näringslivet genom att söka former

att samordna kommunens delproblem av social, fysisk och ekonomisk art

att sammanställa dessa till program för detaljplanering och genomförande

att därigenom söka skapa god miljö för människor."

(a a sid 8)

"Prognoser och antaganden om framtiden ger endast en tänkbar bild av vad detta /stadens utbyggande och ökande folkmängd/ innebär och ger vissa förutsättningar för styrningar av de olika samhällssektorerna. Prognoserna utgör icke några mål för stadens utbyggnad varken till tid eller innehåll. Generalplanen anvisar inte någon viss folkmängd såsom slutmål vid viss tidpunkt för Uppsala, utan den redogör för de plantekniska, miljömässiga och delvis sociala och ekonomiska konsekvenserna av utbyggnaden." (a a sid 9)

"De yttre krafter som påverkar kommunens utbyggnad finns inom det regionala bandet med Stockholmsområdet. Här finns ett kraftfält, som sjuder av liv och verksamhet från Stockholm mot Märsta, Knivsta och Uppsala. ... Ett medvetet regionalt samband ger storstadens fördelar, men möjliggör bibehållandet av måttfullheten i Uppsalas storlek genom byggandet av klart avgränsade

stadsdelar - bostads- och arbetsområden - i ett band med riktning mot Stockholm. Allt talar för att Uppsalas huvudsakliga utbyggnad i framtiden bör förläggas söderut till Bergsbrunna, delar av Lunsen och Knivsta, samt att dessa utbyggnader bör få god kontakt med järnväg och motorväg. Generalplan 69 föreslår därför dels en 'Lunsenstad' med ca 40 000 invånare med Sävja såsom en stadsdel, dels att Knivsta utbyggs till uppemot 12 000 personer till 1980 för att sedan utbyggas för ytterligare 15 000 till år 1990 och ge möjligheter till full utbyggnad /75 000 invånare/ år 2000, om det då anses nödvändigt." (a a sid 22-23)

"Stadens regionala kontakter med kranskommunerna ökar genom vidgade kommungränser 1971 men kan inte medföra att samtliga kranskommuner kan utbyggas i lika grad." (a a sid 12)

"Generalplan 69 förutsätter en hänsynsfull och försiktig utbyggnad av kransorterna, och att det stora flertalet av dessa bör bibehålla sin nuvarande karaktär. Det är därför naturligt att koncentrera utbyggnaden av kransorterna till någon eller några orter inom bestämda tidsperioder. Knivsta och Bergsbrunna föreslås vara sådana orter. Övriga kransorter har år 1970 200 kvotlägenheter att dela på per år. Blir denna fördelning bestående fram till år 1980, får var och en av kransorterna i Uppsala en mycket begränsad befolkningsökning, som inte ger underlag för väsentligt förbättrad service. Skulle hela denna ökning läggas på en enda av dessa orter, exempelvis Storvreta, erhålls där ett rimligt befolkningsunderlag för en utbyggd service inom överskådlig tid." (a a sid 26)

För trafikplaneringen har generalplanekommittén formulerat följande allmänna målsättning. "Generalplane-

kommitténs allmänna målsättning för trafikplaneringen är ett trafiksystem med:

- god trafiksäkerhet
- god framkomlighet och effektivitet
- stor hänsyn till miljösynpunkter
- hänsyn till tillgängliga ekonomiska resurser

För biltrafiken innebär målsättningarna:

- att leda så stor del av biltrafiken som möjligt utanför innerstaden,
- att dämpning av den individuella biltrafiken bedöms ofrånkomlig inom innerstaden,
- att nya bebyggelseområden trafikplaneras enligt erkända riktlinjer,
- att befintliga bebyggelseområden på sikt trafiksanelras enligt tillämpliga delar av erkända riktlinjer.

För den kollektiva trafiken innebär målsättningarna:

- att framkomlighet för stadens bussar ges hög prioritet, t.ex. genom särskilda 'bussgator',
- att den totala restiden (inkl. gång- och väntetid) minimeras,
- att turtäthet, linjesträckningar och taxepolitik särskilt beaktas.

För gång- och cykeltrafiken innebär målsättningarna:

- att det utformas sammanhängande separata stråk för gång- och cykeltrafik mellan innerstaden och större bostads- eller arbetsområden samt rekreationsområden." (a a sid 101)

B:1.2 Följande uttalanden är att hänföra till målformuleringar för de dimensionerande faktorerna.

"Generalplanen har till målsättning, att människorna skall ha möjligheter att fritt välja bostad till storlek, läge, typ, servicegrad och kostnad." (a a sid 42)

"Generalplanen söker kartlägga invånarnas och näringslivets krav på och önskingar om samhället nu och i framtiden. Det finns inget uttalat mål för stadens slutliga befolkningsstorlek, endast målet att ta emot dem som vill bosätta sig i Uppsala." (a a sid 12)

"Generalplanekommittén har räknat med en väsentlig förbättring av boendestandarden vad beträffar utrymmet. Således har man som mål att öka utrymmeskvoten från nuvarande 1,3 Re/boende /Re = rumsenheter/ till i genomsnitt 1,6 Re/Bo år 1980." (a a sid 46)

B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser

B:2.1 Av redovisningen under punkt B:1.1 framgår att några alternativ inte har aktualiserats.

B:2.2 Några argument för byggandet av en bandstad i riktning mot Stockholm har redovisats under B:1. Ytterligare argument för detta utbyggnadssätt anförs vid flera tillfällen. Dessa kommer att redovisas under punkten C:2 enär dessa samtidigt kan ses som bedömningar av konsekvenser av lokaliseringen. Några argument mot utbyggnad av en bandstad, eller korridorstad, har inte redovisats.

Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt

Generalplan 69 anvisar för utbyggnaden av bostads- och industriområdena fyra etapper varvid den sista avser tiden efter år 1990. Trafikledsutbyggnaden redovisas i två etapper 1969-75 och 1975-90. Någon uppdelning av redovisningen i olika delar, i likhet med för föregående redovisningsperiod, kommer inte att göras. Skälet till detta är att den föreslagna utbyggnaden enbart hänför sig till en utbyggnadsprincip (bandstaden). Den utbyggnad som föreslås på kort

sikt kan sålunda ses som en naturlig fortsättning av den på lång sikt föreslagna utbyggnaden.

C:1 Redovisade lokaliseringsalternativ

C:1.1 Av de formulerade målen (B:1) framgår att några alternativa lokaliseringar inte har aktualiserats. Genom att förändra den föreslagna utbyggnadens tidsmässiga ordning kan en viss valmöjlighet sägas föreligga. Några sådana turordningsalternativ behandlas dock ej i planen.

C:2 Karakterisering av alternativens konsekvenser

Fysisk/teknisk dimension

C:2.1 I FIG 6:9 - 6:12 redovisas den framtida utbyggnaden enligt Generalplan 69. "Generalplanekommittén föreslår att den koncentrisk utbyggnaden av Uppsala avslutas sedan den pågående bebyggelsen i stadsdelarna Årsta, Nyby och Flogsta är uppförd. Stadsbebyggelsen avgränsas. Staden har fått sin form. I söder - i kraftfältet mot Stockholm - grupperas nu bostads- och arbetsområden." (a a sid 19) Även den framtida utbyggnaden söderut föreslås ske stadsdelsvis, detta dels för att naturlandskapet inte skall splittras av flera områden med tillhörande vägar under samtidig utbyggnad samt dels att utbyggnaden kan avbrytas om så erfordras. (a a sid 12)

Vid den utbyggnad i stadsdelar som planen föreslår har frågan om stadsdelarnas invånarantal aktualiserats. Detta är av betydelse för att stadsdelen skall erhålla ett rimligt utbud av kommunala, statliga, landstingsmässiga och kommersiella tjänster. "Utredningen om stadsdelsmodellen visar att antalet invånare i nuläget icke bör understiga 13 000 à 14 000 människor för att tillräcklig service skall erhållas på rimliga ekonomiska villkor. Efter ca 20 år har då

FIG 6:9 Utbyggnadsskedet 1969 - 75

Källa: Generalplan 69 karta 1

FIG 6:10 Utbyggnadsskedet 1975 - 80

Källa: Generalplan 69 karta 2

FIG 6:11 Utbyggnadsskedet 1980 - 90

Källa: Generalplan 69 karta 3

FIG 6:12 Utbyggnad efter 1990

Källa: Generalplan 69 karta 4

stadsdelens invånarantal genom hushållsprängningen successivt minskat till 10 000 som betraktas som tröskelvärde för en fullgod stadsdelsservice."

(a a sid 13)

Angående de stadsdelar som under åren 1970-80 skall utbyggas och planeras sägs: "När arbetet med Generalplan 69 påbörjades, var fyra nya stadsdelar beslutade och befann sig i ett långt framskridet planeringsstadium; nämligen Valsätra, Flogsta, Årsta och Nyby. Under generalplanarbetets gång har fattats beslut om att i framtiden bygga ut Sävja och Gottsunda." (a a sid 50) Stadsdelarnas belägenhet samt folkmängd och areal framgår av FIG 6:13 respektive 6:14.

"Invånarantalet 47 700 är högre än den totala befolkningsökningen (34 000) på grund av att i dessa områden redan bor ca 8 000 människor. Vidare måste den utglesning som beräknas ske i de äldre stadsdelarna kompenseras. Ca 6 000 människor beräknas flytta ur de äldre stadsdelarna." (a a sid 50)

För bostadsområden efter 1980 sägs: "Omkring år 1980 kommer stadsområdet att vara i det närmaste fördigutbyggt vad det gäller bostadsområden. Efter denna tidpunkt flyttas alltså bostadsbyggandet utåt från stadsområdet till kransorterna, dock främst i sydlig riktning." (a a sid 51) På FIG 6:11 och 6:12 redovisas de stora bostadsområden i Lunsen och Knivsta som är avsedda att bebyggas efter 1980.

Angående kransorternas utbyggnad sägs: "För dem som accepterar mindre goda kommunikationer samt mindre god service och i stället väljer de fördelar som ett mindre samhälle kan ge som bostadsort, finns ett alternativ i kransorterna norr, öster och väster om staden. Befolkningen i tätorterna i dessa orter

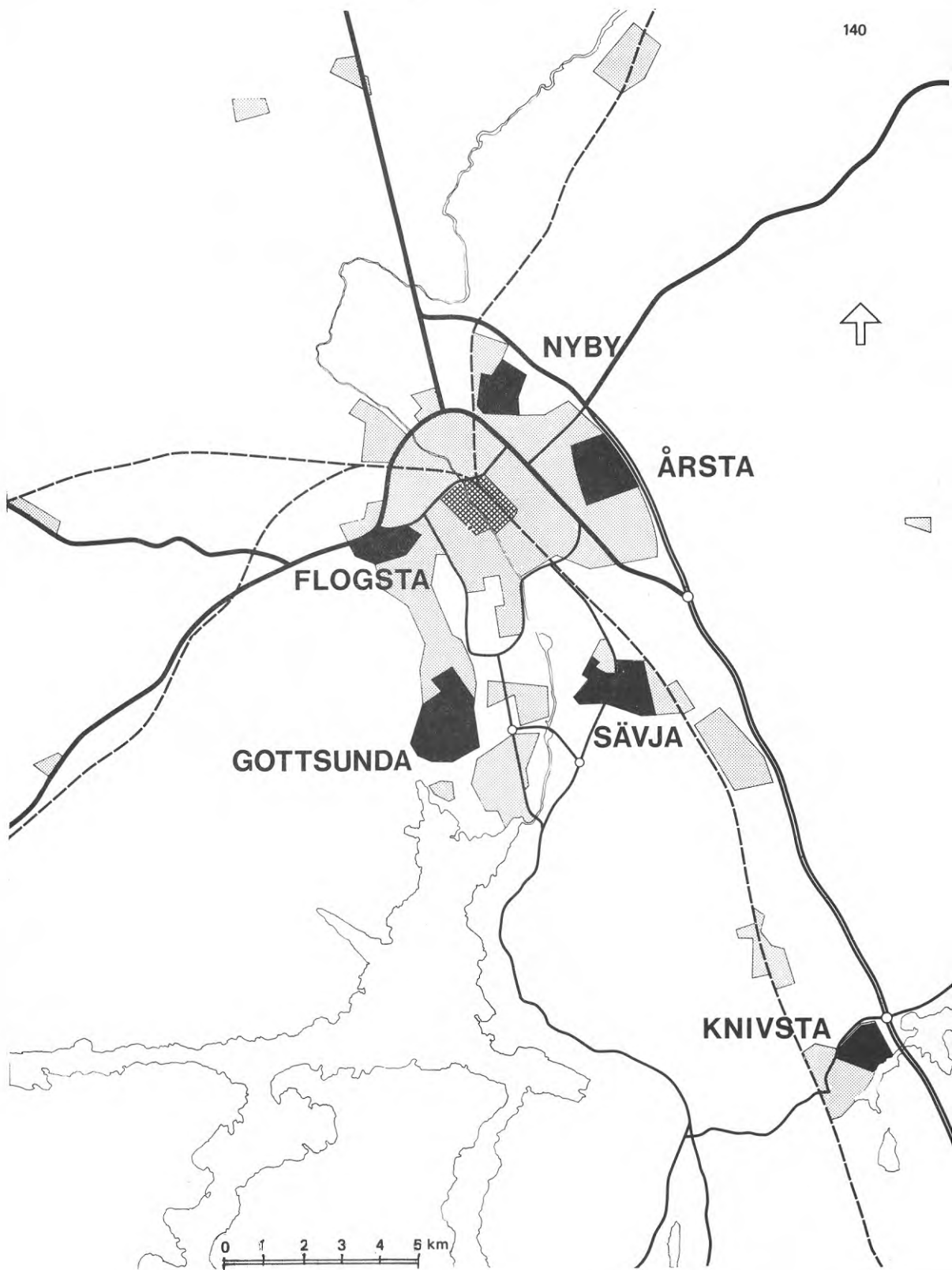

FIG 6:13 Stadsdelar under utbyggnad och planering
Källa: Generalplan 69 karta 11

Område	Yta har	Antal boende	Exploate- ringstal	Antal bo/har	Antal Igh	Antal Igh/har
Årsta	160	6 400	0,18	40	2 700	17
Flogsta	130	7 000	0,15	54	4 930	38
Nyby	52	• 3 300	0,23	63	1 240	24
Sävja	368	13 100	0,14	36	4 420	13
Gottsunda- Valsätra	340	17 500	0,20	51	7 520	22
Summa	1 090	47 700			20 800	

FIG 6:14 Planlagda bostadsområden till år 1980

Källa: Generalplan 69 sid 50

växlar mellan ca 300 och 3 000. Det finns små möjligheter att i orter med så lågt befolkningstal upprätthålla tillfredsställande service och kollektiva kommunikationer. ... De små orterna runt staden skulle i stället kunna erbjuda andra kvaliteter med stora tomter, närhet till naturen m.m." (a a sid 51)

"Enligt den föreslagna fördelningen av bostadsbyggandet fram till 1980 bör i kransorterna utom Knivsta byggas sammanlagt ca 170 lägenheter per år, samtliga i småhus." (a a sid 51)

I generalplanebeskrivningen sägs vidare att "Uppsala är en typisk konsumtionsstad. Näringslivet är till övervägande del inriktat på undervisning, vård, handel och offentliga tjänster. Alla dessa sektorer är expansiva och en avsevärd tillväxt förväntas. Uppsala är också en garnisonsstad." (a a sid 52)

Av generalplanekartorna (FIG 6:9 - 6:12) framgår näringslivsområdenas nuvarande och föreslagna framtida belägenhet. Angående den tidigare diskuterade Cern-anläggningen sägs: "Plats för en eventuell Cern-anläggning har under generalplanearbetet redovisats i Lunsenområdet söder om Sävja-Bergsbrunna. Staden har uttalat sin önskan att projektet skulle komma till stånd inom det anvisade området och förklarat att marken reserveras för detta ändamål fram till år 1980. Under år 1970 har meddelats att Cern-anläggningen inte skall uppföras i Sverige." (a a sid 57)

C:2.2 Utbyggnaden av trafikledsnätet redovisas i två etapper, vilka framgår av FIG 6:15 och 6:16.

Den första etappens utbyggnad var till stor del redan beslutad eller också hade mark reserverats för utbyggnaden i avvaktan på beslut. Denna utbyggnad kan sägas syfta till att "All genomgående fjärrtrafik leds förbi Uppsala på primärlederna, Bärbyleden och Tycho

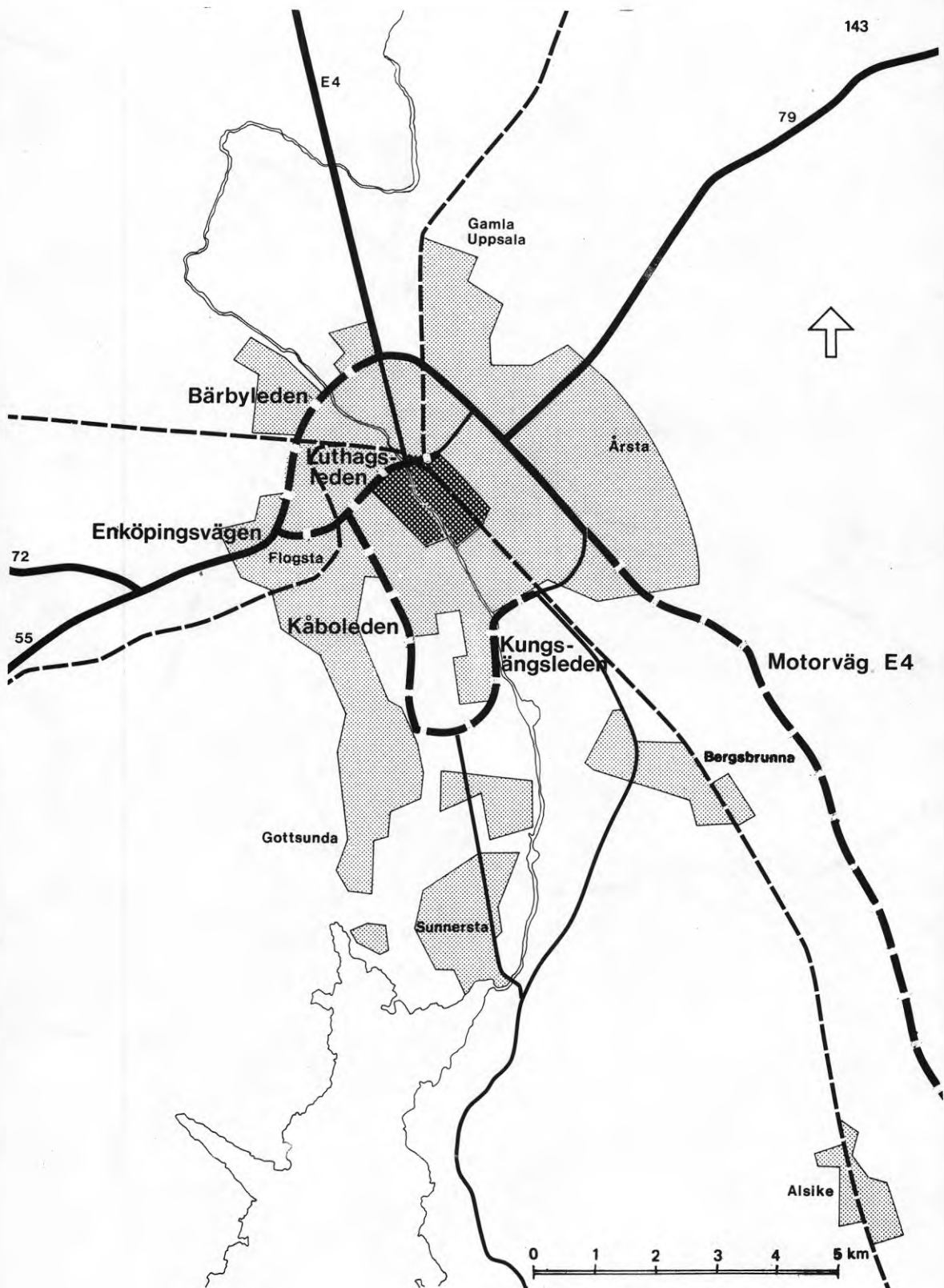

FIG 6:15 Utbyggnad av trafikledsnätet 1969 - 75

Källa: Generalplan 69 karta 19

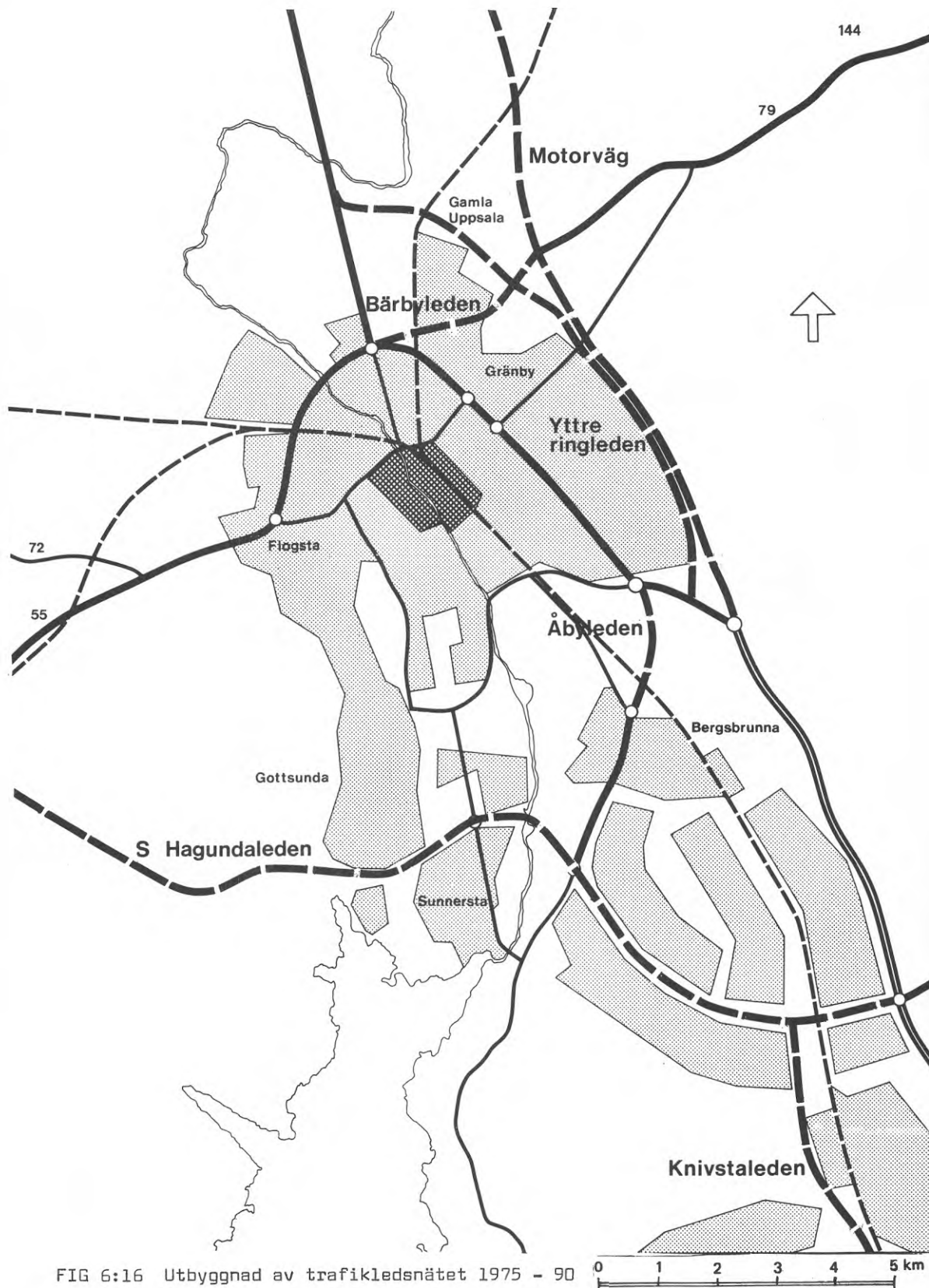

FIG 6:16 Utbyggnad av trafikledsnätet 1975 - 90

Källa: Generalplan 69 karta 20

Hedéns väg samtidigt som trafikringen runt innerstaden kan slutas, om Kungsängsleden och Kåbovägen byggs samtidigt." (a a sid 102)

Under andra etappen är syftet att leda den genomgående fjärrtrafiken längre bort från staden, främst ur trafiksäkerhetssynpunkt, samt att både en yttre och inre trafikring skapas för stadens interna trafik. (a a sid 106-107)

Monetär dimension

C:2.3 Den föreslagna utbyggnadens behov av kommunala investeringar behandlas inte i generalplanen. För utbyggnaden av en stadsdel, Sävja, har vissa uppskattningar av totalkostnaden gjorts. Av dessa framgår dock inte hur stor del av kostnaderna som belastar kommunen.

C:2.4 Någon diskussion om kommunens framtida skatteintäkter redovisas inte.

C:2.5 Någon behandling av gjorda investeringars inverkan på skattesatsen förekommer inte.

Social dimension

C:2.6 Av generalplanekartan eller beskrivningen framgår inte hur olika hustyper kommer att lokaliseras i förhållande till varandra. För vissa stadsdelar anges antalet flerfamiljs- och enfamiljshus, för krans-orterna, utom Knivsta och Bergsbrunna, planeras all utbyggnad i form av enfamiljshus.

I mera allmänna ordalag behandlas dock denna problemställning i beskrivningen. "Generalplan 69 önskar integrerade samhällen, d v s samhällen, som inte enbart består av en kategori människor. Vill man nå det integrerade, nybyggda samhället, måste man följaktligen ha varierande bostadsformer, bostadstyper

och kostnadsnivåer, något som i sin tur också kräver ett visst befolkningsunderlag. För att nå detta synes 10 000 människor vara ett minimum." (a a sid 23)

Under rubriken bostäder hämtas följande citat.

"När social integration i de nya stadsdelarna eftersträvas, bör denna även innefatta studenterna. Studenterna är jämfört med den övriga befolkningen i samma åldersgrupper privilegierade på bostadsmarknaden. ... Den förvärvsarbetande ungdomens bostadsbehov är ganska lika den studerandes. Man bör därför undersöka möjligheterna till integration mellan studerande och förvärvsarbetande i redan befintliga studentbostäder.

Generalplanekommittén har ansett det som mycket väsentligt att åstadkomma socialt och åldersmässigt integrerade stadsdelar. De nya ungdomsbostäderna bör alltså byggas in i de nya stadsdelarna. Planeringen och byggandet bör helt integreras med övrig bebyggelse." (a a sid 42)

- C:2.7 Angående olika utbyggnadsområdets exploateringsgrad sägs inget utöver vad som framgår av FIG 6:14.

Geografisk dimension

- C:2.8 Någon diskussion om generalplanens konsekvenser med avseende på interkommunala relationer redovisas ej. De formulerade målen för utbyggnaden av kransorterna bör dock observeras.

- C:2.9 Någon diskussion om generalplanens konsekvenser med avseende på interregionala relationer redovisas ej. De formulerade målen för Uppsalas utbyggnad med avseende på närheten och interdependensen till Stockholmsregionen bör dock observeras.

Geologisk/ekologisk dimension

- C:2.10 Någon diskussion om terrängens beskaffenhet i utbygg-

nadsområdet redovisas ej.

C:2.11 Någon diskussion om grundens bärighet i utbyggnadsområdet redovisas ej.

C:2.12 "Generalplan 69 föreslår att utbyggnaden av stadsområdet hålls inom bestämda och relativt snäva gränser med bebyggelsen koncentrerad innanför gränserna och fredade naturområden utanför dessa."
(a a sid 78)

Av FIG 6:17 framgår vilka områden som bör undantas från bebyggelse. Vid bedömningen av vilka områden som bör skyddas från bebyggelse har en naturvårdsinventering av Uppsalatrakten varit vägledande. "Generalplan 69 förutsätter att de förslag, råd och anvisningar, som framlagts i naturvårdsinventeringen i allt väsentligt kommer att iakttagas." (a a sid 78)

Skälen till att dessa områden skall anses som ständiga grönområden är att dessa är av största betydelse för att nuvarande landskapskaraktär skall kunna bibehållas.

Vidare framhålls "För utbredningen av tät bebyggelse i direkt anslutning till den nuvarande staden finns naturliga och delvis kulturskapande ledlinjer i landskapet. Den blivande motorvägen är en sådan yttersta gräns mot Ö och NO. Generalplan 69 föreslår att resterande del av Uppsalaslätten ej bör bebyggas med hänsyn till jordbruks- och landskapsvärdena."
(a a sid 78)

Juridisk dimension

C:2.13 För stadsdelen Sävja sägs att marken ägs av byggnadsfirman Ohlsson & Skarne (cirka 2/3) och av Uppsala stad (cirka 1/3) (del 3 sid 6). Någon annan behandling av markägarförhållandena inom de föreslagna utbyggnadsområdena redovisas ej.

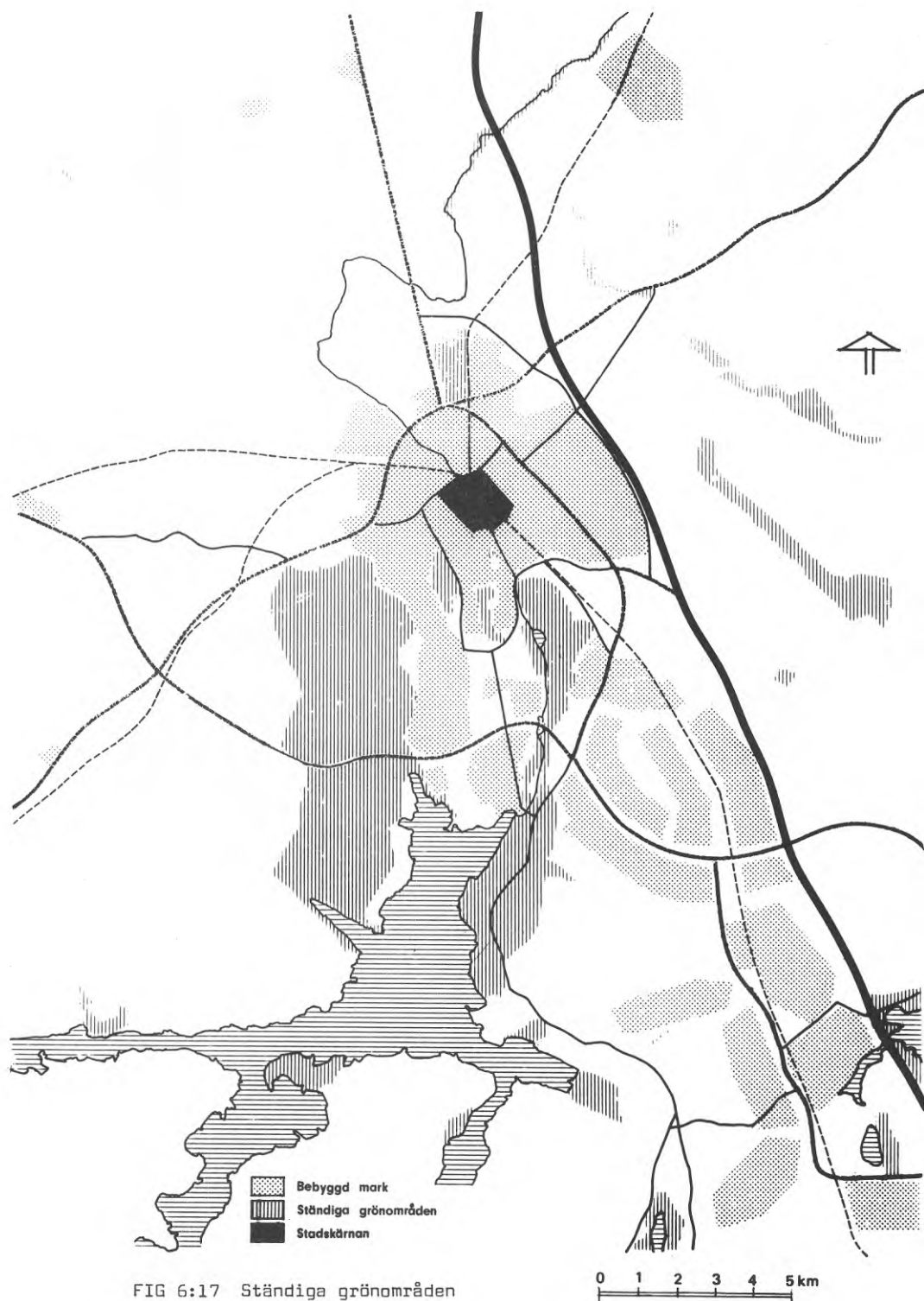

FIG 6:17 Ständiga grönområden
Källa: Generalplan 69 karta 16

Fysiologisk dimension

C:2.14 I generalplanens avsnitt om trafikplanering sägs bland annat "Ett accepterande av fri biltrafik i staden medför även ökad miljöförstöring i form av immissioner, buller och vibrationer och ökar risken att döda och skada. ... Varje ny trafikinvestering i en befintlig stadsbebyggelse, som möjliggör att fler bilar kan komma fram, exempelvis genom att ny bro, ny viadukt, breddade gator byggs, är självklart en magnet som drar fler bilar till sig och skapar nya trafik- och miljöproblem i stället för att lösa befintliga problem." (a a sid 88)

Vid planeringen har det vidare varit "en medveten och självklar strävan att freda det stora vård- och undervisningsområdet på båda sidor om Dag Hammarskjölds väg från genombrytande trafik liksom att inte införa ytterligare trafik på Sjukhusvägen genom en broplacering i Strandbodgatans förlängning." (a a sid 92)

C:2.15 "På generalplanekartorna /FIG 6:9 - 6:12/ redovisas en bullermatta, som underhand bör överarbetas ... då flottiljen övergår till nya flygplanstyper. Försvarets fastighetsnämnd har framhållit att tidigare föreslagen bostadsbebyggelse vid Husbyborg ej synes lämplig ur bullersynpunkt. Även bebyggelse invid Gamla Uppsala och Sturvreta kan beröras av de nya bullermattorna." (a a sid 59)

Historisk dimension

C:2.16 Av generalplanen framgår inte om några kulturhistoriskt värdefulla miljöer har beaktats vid planläggningen av de föreslagna utbyggnadsområdena.

C:3 Valt alternativ (lokalisering)

C:3.1 Av planen framgår inte om några alternativ har aktualiserats varför det är osäkert om något reellt val har ägt rum.

C:3.2 Se C:3.1

KAPITEL 7

RESULTATREDOVISNING 1965 - 1972

I BAKGRUND TILL STUDIUM AV PLANARBETET UNDER 1965 - 1972

- A Till följd av riksdagsbeslutet om kommunsammanläggningar och bildande av kommunblock, bildades samarbetsnämnder inom flera kommunblock. Dessa nämnder skulle utgöra en samordnande instans för kommunerna inom blocket i frågor om bl a översiktlig planering. Den planering som har verkställts genom dessa samarbetsnämnders försorg har, enligt Tobé (1972 sid 49), benämnts utvecklingsplanering. Denna planering "bör omfatta bl a en samordnad markpolitik i förening med bebyggelseplanering och bostadsplanering. Vidare bör en gemensam investeringsplanering åstadkommas mot bakgrunden av blockets sammanlagda behov och ekonomiska kapacitet."

I redovisningen av första etappen till utvecklingsplan för Uppsala kommunblock sägs (sid 1) "Uppsalablockets Samarbetsnämnd beslöt den 25 nov 1965 att uppgöra en utvecklingsplan för blocket". Denna första etapp presenterades samtidigt som Generalplan 1967.

I samband med bildandet av Uppsala kommun den 1 jan 1971 upplöstes Uppsalablockets Samarbetsnämnd. Den nya kommunstyrelsen övertog i princip därvid såväl nämndens arbetsuppgifter som personal.

B I september 1972 framlades av planeringskontoret Utvecklingsplan 72 för Uppsala kommun. I förordet till denna plan sägs: "Kommunstyrelsen åläggs enligt sitt gällande reglemente att - inom ramen för gällande lagstiftning - leda och ansvara för samordningen av kommunens ekonomiska, fysiska och sociala samhällsplanering. Enligt samma reglemente är planeringskontoret kommunstyrelsens kansli- och utredningsorgan vid styrelsens handläggning av sådana ärenden."

Detta innebär att arbetet utförts på ett sätt som väsentligt skiljer sig från vad som gäller för tidigare generalplaner.

C Som chef för planeringskontoret har planeringsdirektör B. Bosaeus tjänstgjort, vilken också anses som planförfattare.

D Uppsala kommuns och därmed även planeringsområdets omfattning framgår av FIG 5:1. Planförfattaren påpekar att "Uppsala kommun efter färdigbildandet år 1974, /d v s efter det att del av Oland tillförts kommunen/ till landarealen är 250 gånger större än Uppsala stad före 1947 och 25 gånger större än det stadsområde staden innefattade under sin stora expansionsperiod under 1950- och 1960-talen." (a a sid 10)

II BESKRIVNING AV PLANARBETET UNDER 1965 - 1972

Någon beskrivning av planarbetets förlopp och innehåll är inte möjlig då någon dokumentation av arbetet inte har förekommit.

III BESKRIVNING AV UTVECKLINGSPLAN 72

Befolkning och bostadsförsörjning -
dimensionerande faktorer

A:1 Av utvecklingsplanen (1972 sid 1, 26) framgår att den mentalsskrivna folkmängden för Uppsala kommun och Uppsala planeringstätort i vecka 3 1972 var 129.000 resp. 101.300 inv. "Förutom Uppsala planeringstätort (inkluderande tätorterna Uppsala, Bergsbrunna - Sävja, Berthåga, Gamla Uppsala och Sunnersta) redovisar Uppsalablocket vid årsskiftet 1971/1972 15 tätorter." (a a sid 26) Av dessa har tre tätorter en befolkning som är större än 1000 invånare.

För den framtida befolkningsutvecklingen fram till 1985 har tre olika befolkningsramar antagits (se FIG 7:1). De i figuren redovisade prognoserna innefattar även den del av Olands kommun som 1974 kommer att sammanläggas med Uppsala. Folkmängden i denna del var den 1/11 1970 cirka 2 900 personer.

	Alternativ		
	Låg	Medel	Hög
Befolkning 1970	144 000	144 000	144 000
därav ej mentalsskrivna	15 000	15 000	15 000
ökning 1970 - 1985	33 500	40 500	46 000
ökning per år (mant.skr.bef.)	2 200	2 500	3 000
Befolkning 1985	177 500	184 500	190 000
därav ej mentalsskrivna	16 000	16 000	16 000

FIG 7:1 Prognostiserad befolkningsutveckling

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 155

Den modell som använts för befolkningsprognoser bygger på antaganden om näringslivets utveckling "vilket innebär att antaganden om den framtida totalbefolkningen görs via bedömningar av olika närings-

sektorers behov av arbetskraft". (a a sid 82) För att jämförelser med tidigare planers befolkningsprognoser lättare skall kunna genomföras, redovisas dessa på samma sätt som i det föregående. (se FIG 7:2)

- A:2 Av planen framgår ålders- och könsfördelningen inom Uppsala kommun för utgångsläget 1972 samt för år 1960 (se FIG 7:3). Några prognoser för den framtida fördelningen görs ej.
- A:3 Följande uttalande görs: "Beträffande utvecklingen av bostadsstandarden beräknas en förbättring av denna från 2,25 boende per lägenhet till ca 2,15 boende per lägenhet 1985." (a a sid 155) Någon redovisning av använd metod för beräkning av hushållsbildningen görs ej.
- A:4 Angående antalet rumsenheter per boende sägs följande: "För att uppnå denna genomsnittliga ytstandard /2,15 boende per lägenhet/ räknat på samtliga lägenheter 1985 har förutsatts, att den tillkommande bebyggelsen dimensioneras efter utrymmesantagande om 1,6 rumsenheter per invånare." (a a sid 155) Använd beräkningsmetod redovisas ej.
- A:5 Angående framtida grad av exploatering tar planförfattaren inte ställning utan redovisar istället följande räkneexempel.

Beroende på vilken av befolkningsprognoserna som bedöms mest trolig, kommer bostadsbyggnadsbehovet fram till år 1985 att variera mellan 24 000 - 30 000 lägenheter. (se A:7) I FIG 7:4 visas sambandet mellan beräknat markbehov i hektar för Uppsala kommun och grad av exploatering vid befolkningsalternativen "låg" och "hög". Som exempel kan nämnas att friliggande villor ger ett exploateringstal av 0,07,

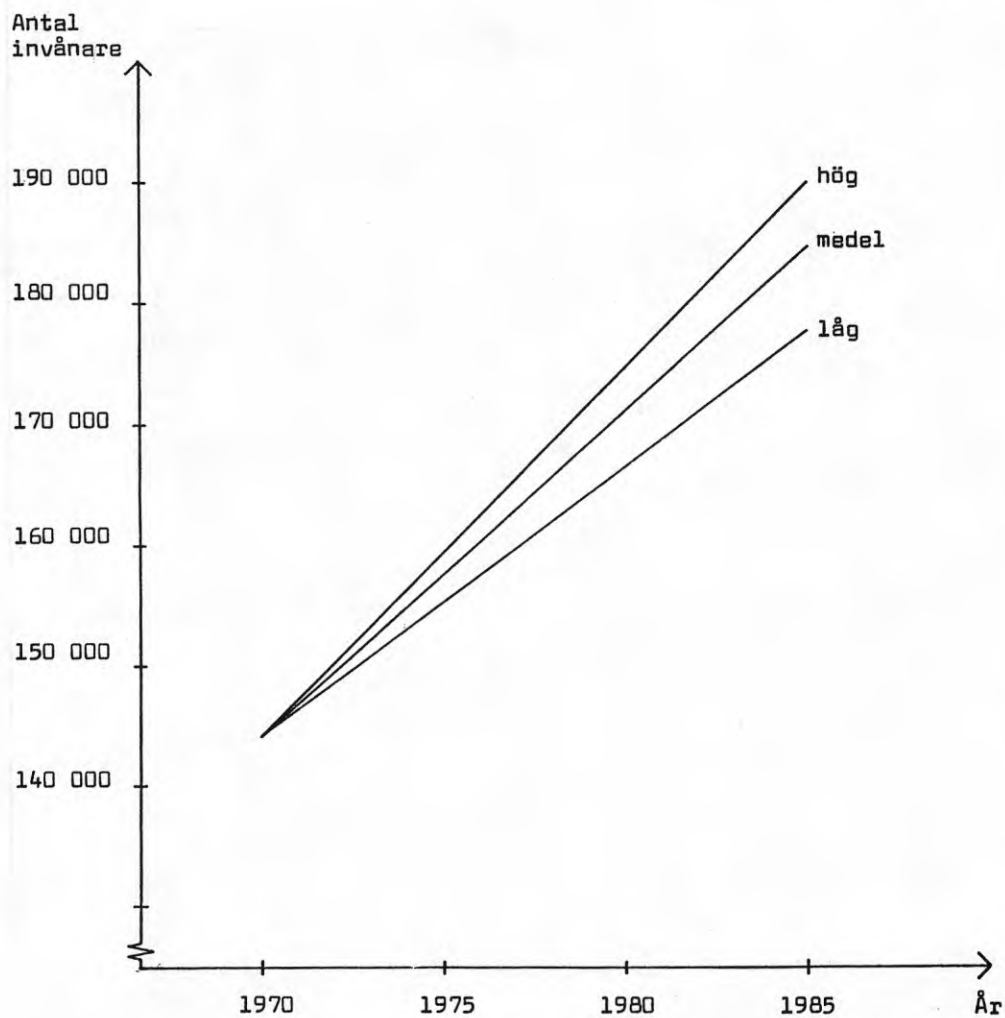

FIG 7:2 Prognostiserad befolkningsutveckling inklusive ej
mantalsskriven befolkning

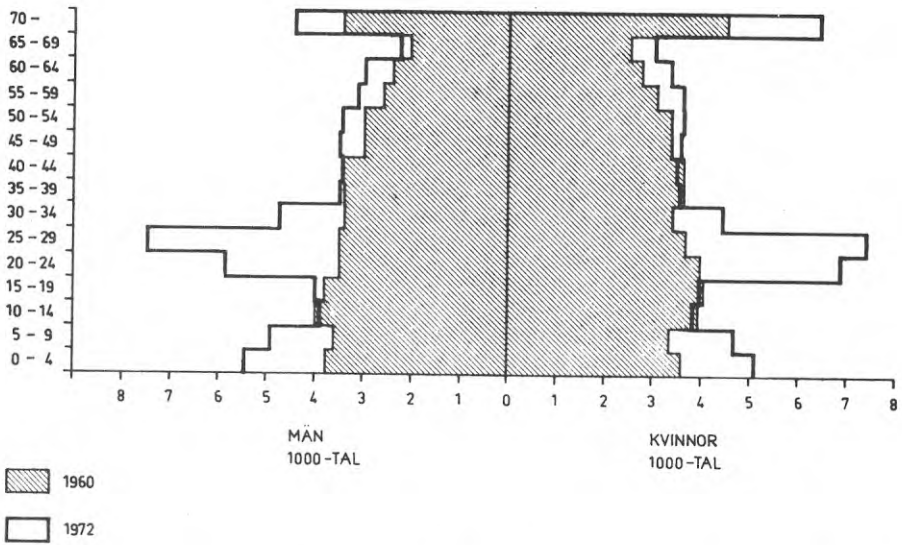

FIG 7:3 Befolkningens ålders- och könsfördelning i Uppsala kommun 1960 och 1972

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 29

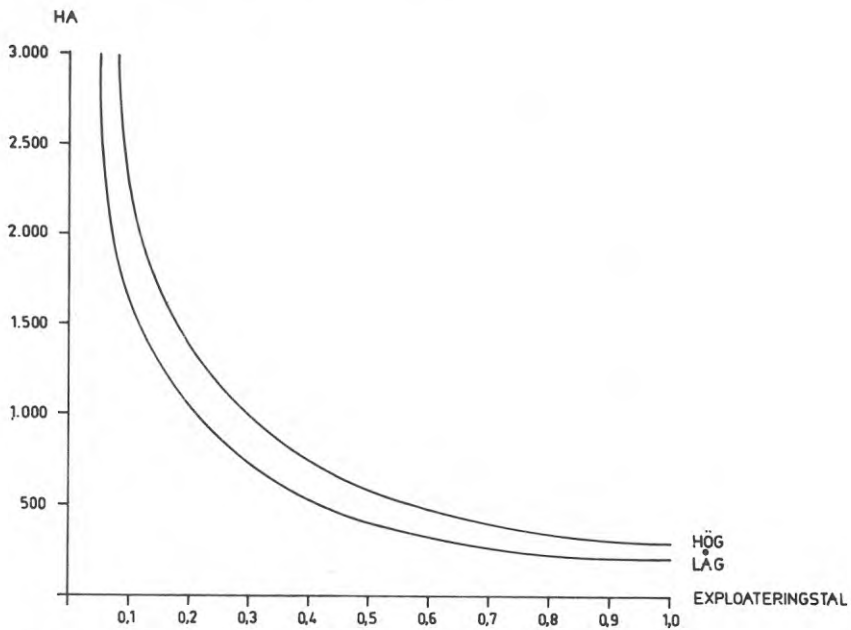

FIG 7:4 Märkåtgång vid alternativa exploateringstal

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 89

4-våningshus cirka 0,5 och 16-vånings skivhus cirka 1,0. (a a sid 88)

Vidare antas att 60 % av byggenskapen under perioden sker med en exploatering på 0,3. Exploateringstalet för återstoden beräknas till 0,1, vilket ger en genomsnittlig exploatering av 0,22. Det totala markbehovet kommer därvid att variera mellan 850 ha och 1 250 ha beroende på befolkningsutvecklingen. (a a sid 89)

- A:6 Av FIG 7:5 framgår fördelningen mellan enfamiljs- och flerfamiljshus inom Uppsala kommun år 1970.

För Uppsala planeringstätort gäller att 13 % av lägenheterna består av enfamiljshus. Motsvarande siffra för kommunen i helhet är 22 %. (a a sid 37)

Angående den framtida fördelningen mellan enfamiljs- och flerfamiljshus görs inga prognoser eller uttalanden annat än vad som framgår av C:2.6 nedan.

- A:7 Med utgångspunkt från gjorda antaganden om befolkningsutveckling och framtida bostadsstandard uppskattas den erforderliga bostadsproduktionen enligt FIG 7:6.

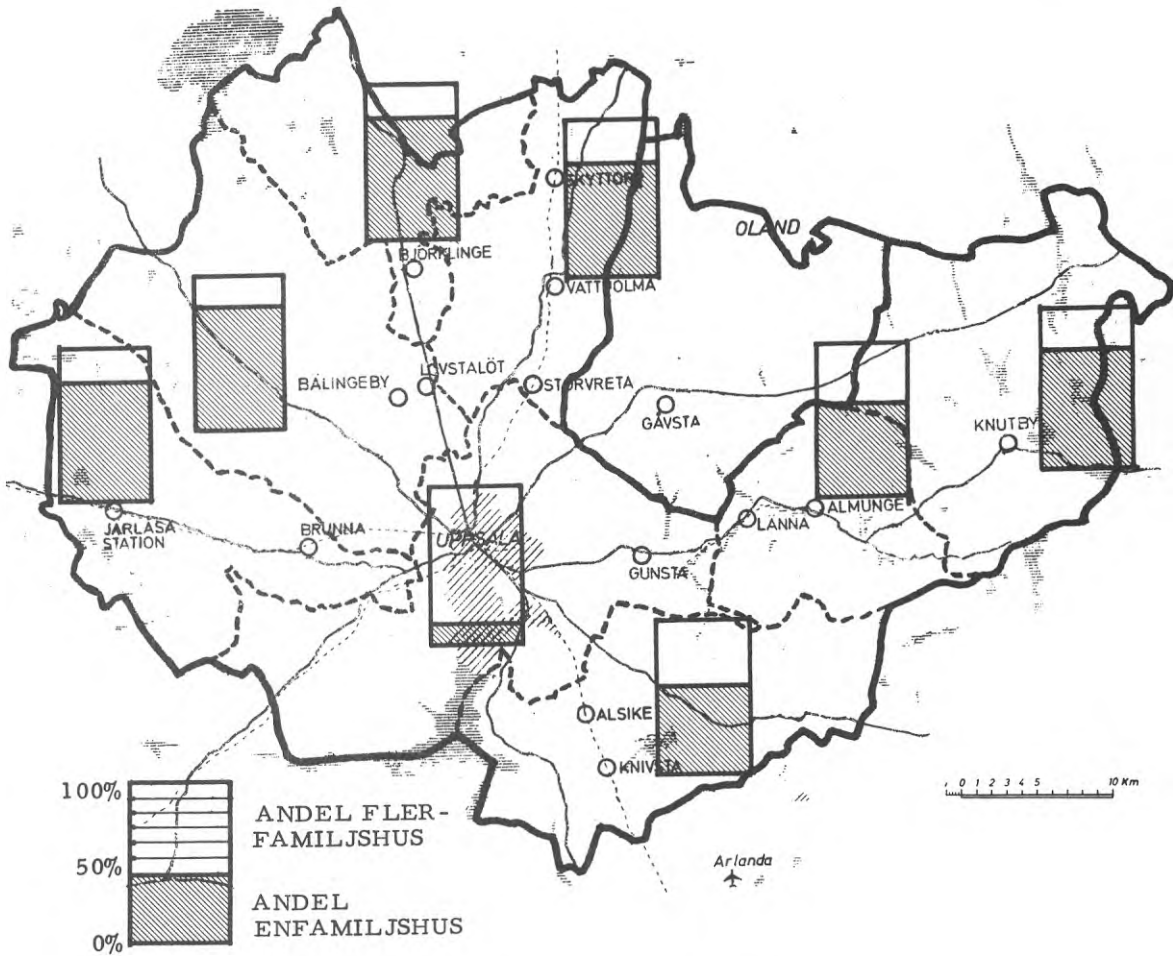

FIG 7:5 Fördelningen mellan enfamiljs- och flerfamiljshus.
Källa: Utvecklingsplan 72 sid 38

	Alternativ		
	Låg	Medel	Hög
Antal erforderliga lägenheter 1972 - 1985	24 000	27 000	30 000
genomsnitt per år	1 700	1 900	2 150

FIG 7:6 Erforderlig bostadsproduktion
Källa: Utvecklingsplan 72 sid 156

Valt huvudsakligt utbyggnadssätt

B:1 Formulerade mål

- B:1.1 "Utvecklingsplanens ändamål är att - med utgångspunkt från befolkningens och näringslivets utvecklingstendenser och en analys av kommunens utvecklingsproblem - söka utröna den lämpligaste dimensioneringen, differentieringen och lokaliseringen av kommunens arbets- och bostadsområden."

Under rubriken "Vissa allmänna och övergripande målsättningar för den översiktliga planeringen" (a a sid 154-155) framgår följande:

"Ökade möjligheter bör ges invånarna till friare val av boendeplats, boendeform, arbete, arbetsplatsområde, service och rekreation.

Bostadsområdena bör beträffande utformning och kvalitet garanteras en likvärdig boendemiljö.

Bostadsmiljön bör i möjligaste mån kunna omformas i takt med förändrade förutsättningar och nya värderingar.

Bostadsmiljön bör ge betingelser för positiva mänskliga kontakter och stimulerande kulturell och fysisk rekreation.

Bostadskonsumenternas behov och önskemål bör avgöra hur bostads- och boendemiljön utformas.

Bostadsområdena bör innehålla mångsidig lägenhets- och hustypssammansättning.

Goda kommunikationer bör eftersträvas för kommunens invånare oberoende av bostads- och arbetsplatsval.

Boendet bör i första hand lokaliseras så att hushållens totala restid till arbetet i möjligaste mån minimeras och så att lägen med goda kommunikationsförutsättningar prioriteras.

De miljömässiga och kommunalekonomiska förutsättningarna bör beaktas vid lokalisering av bostadsområden.

Bostadsområdena bör ha en utformning och ett innehåll som möjliggör ökad förvärvsintensitet.

Vid i övrigt lika utbyggnadsbetingelser bör områden med goda tekniska och ekonomiska utbyggnadsförutsättningar prioriteras.

Bostadsbyggandet bör ske på ett sådant sätt att en på lång sikt ekonomiskt rimlig lokalisering erhålles.

Vid utformning av bostadsområden skall kategorihusbebyggelse undvikas och social och åldersmässig integrering befrämjas."

Planförfattaren diskuterar vidare ur principiell synpunkt vilka för- och nackdelar som kännetecknar den stora respektive den medelstora staden.

I den stora staden uppstår lätt köproblem inom flera områden, t ex trafik, bostäder, vård o s v. Dessa köfenomen anses dock till stor del uppvägas av den höga grad av arbetsfördelning som råder i storstaden. Den högre graden av arbetsfördelning ger högre arbetsintensitet och "därmed högre avkastning per invånare" (a a sid 110).

Planförfattaren hänvisar till forskare, vilka anser att köproblemen helt uppvägs och att "storstaden skulle vara vår mest ekonomiska livsform". (a a sid 109) I den medelstora staden uppträder inte köproblemen med samma intensitet, men förvärvsintensiteten är å andra sidan lägre. (a a sid 109-110)

Planförfattaren frågar sig därvid, "om inte, under förutsättning av tillräckligt snabba och högfrekventa kommunikationer (inberäknat telekommunikationer), en optimal förening av den medelstora stadens lägre friktionsgrad med tillgång till storstadens fördelar av större arbetsfördelning och urval, skulle kunna åstadkommas. Detta förefaller vara en lämplig regional målsättning för Stor-Uppsala med hänsyn till dess samband med Stor-Stockholm." (a a sid 110)

Utvecklingsplanen har studerat kommunens tätorter med avseende på dessas möjligheter till fortlevnad. (Med tätort avses, ort med minst 200 mantalsskrivna invånare) Mot bakgrund av denna analys anføres följande: "Den företagna plananalysen har gett till resultat att varje tätort måste ges en möjlighet till fortsatt existens, låt vara på en mycket enkel servicenivå i många fall. Konsekvenserna av ett avtynande och åtföljande nedläggning av en så pass betydande bebyggelsegrupp som en tätort utgör har betraktats som så pass allvarliga att de inte ansetts acceptabla i en kommun med Uppsalas läge, kommunikationsförutsättningar och tillväxtpotential." (a a sid 9-10)

- B:1.2 Några målsättningar för de dimensionerande faktorerna har inte redovisats.

B:2 Redovisade alternativ och dessas konsekvenser

B:2.1 Angående den hittillsvarande utvecklingen sägs, att denna har inneburit en starkare regional anknypning till stor-Stockholm. "I perspektivets förlängning skyntar en korridorstad Uppsala - Stockholm med en allt mer utpräglad integration beträffande bostäder och arbetsplatser dem emellan.

De för Uppsala kommuns utveckling styrande yttre och inre krafterna kan emellertid komma att ändras till styrka och inriktning... I ett längre tidsperspektiv kan tre alternativa huvudlinjer urskiljas.

Den första innebär ett fullföljande av tanken på korridorstaden Uppsala - Stockholm. En konsekvent satsning härpå skulle bland annat medföra att en inte oväsentlig del av stor-Stockholms förutsatta bebyggelseexpansion lokaliseras i riktning mot och till Uppsalaområdet. Kombinerat med en kraftig satsning på ett högklassigt kommunikationssystem skulle enligt denna tankelinje en dämpning av den egentliga Stockholmstraktens tillväxt- och friktionsproblem kunna åstadkommas...

Den andra linjen skulle innebära en viss satsning bebyggelsemässigt och kommunikationsmässigt mot Örsundsbro - Enköping längs riksväg 55. En sådan inriktning skulle grunda sig på tanken på en Mälarstad med ett antal större bebyggelsekärnor sammanbundna med goda kommunikationer men fristående och självständiga från varandra såväl ur bostads- och arbetsmässig synvinkel som i planeringshänseende...

Den tredje linjen slutligen skulle närmast innebära att Uppsala i första hand betraktades som det centrala Upplands huvudcentrum med ett regionalt inflytande som sträckte sig koncentriskt utöver kommunens gränser. Ett betonande av denna regionala roll skulle då medföra en satsning på bebyggelse och kommunikationer jämväl mot Norrtälje, Sala, Tierp och Östhammar." (a a sid 111-112)

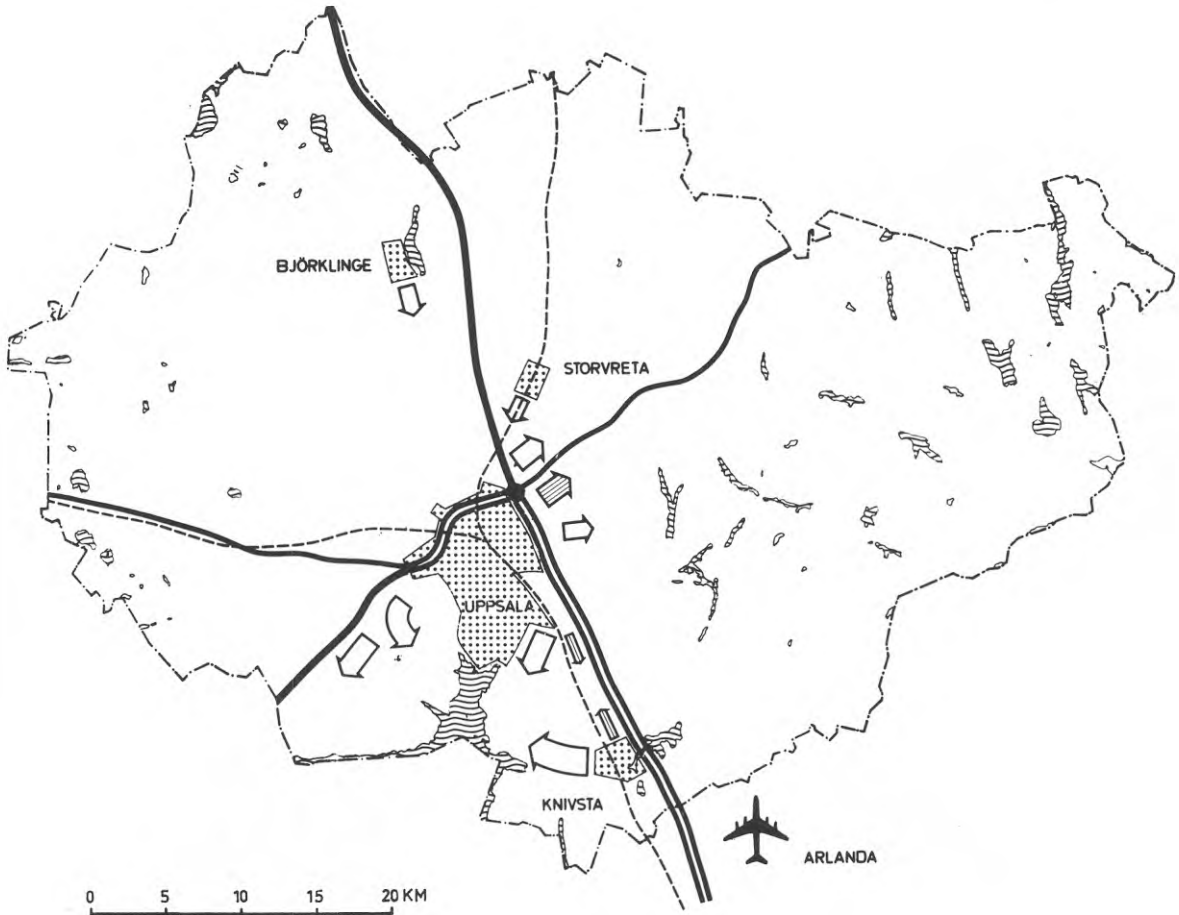
Angående det tredje alternativet påpekas att den i nuläget lämpligaste utbyggnadsriktningen är österut. Skälet till detta är att flygbullret från Upplands flygflottilj hindrar en utbyggnad i nordlig riktning. (a a sid 200) De tre alternativen återges schematiskt i FIG 7:7.

- B:2.2 "Utvecklingsplanen har inte ansett det befogat eller nödvändigt att ta bestämd ställning till dessa större utvecklingsfrågor för perioden fram till 1985. Planen innehåller emellertid utbyggnadselement som anknyter till samtliga tre regionala utvecklingslinjer. Planens alternativa uppbyggnad underlättar vidare en viss betoning av endera linjen även på ett tidigare stadium om så anses önskvärt. Även om så icke skulle vara fallet, bör dock understrykas behovet av att de långsiktiga utvecklingsperspektiven utan dröjsmål blir föremål för politisk utvärdering." (a a sid 112)

Vald lokalisering inom ramen för visst utbyggnadssätt

C:1 Redovisade lokaliseringalternativ

- C:1.1 Planen redovisar två alternativa utbyggnadsmöjligheter, vilka benämnes miljö- och servicealternativ. "Målet för miljöalternativet är en god boendemiljö för så många som möjligt. Målet för servicealterna-

BETECKNINGAR:

- MÖJLIG UTBYGG-
NADSRIKTNING
FÖR BOSTÄDER
- MÖJLIG UTBYGG-
NADSRIKTNING
FÖR INDUSTRI

FIG 7:7 Alternativa utbyggnadsriktningar

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 199

tivet är en god service för så många som möjligt."
(a a sid 157)

C:2 Karaktärisering av alternativens konsekvenser.

I det följande beskrivs alternativen gemensamt så till vida att någon uppdelning i två delar som i kapitel 5 ej kommer att göras. I de fall då alternativen har olika konsekvenser påpekas vilket av alternativen som avses. I övriga fall anges inget av alternativen vilket innebär att deras konsekvenser är likartade.

Fysisk/teknisk dimension

C:2.1. Utvecklingsplanen redovisar dels den föreslagna utbyggnadens geografiska belägenhet och dels dess omfattning genom att ange antalet invånare i de olika utbyggnadsområdena.

I FIG 7:8 redovisas föreslagna utbyggnadsområden i anslutning till Uppsala centralort. Planförfattaren påpekar: "Ovanstående karta skall inte betraktas som ett detaljerat generalplane förslag. Den avses enbart visa ungefärliga lägen för de i utvecklingsplanen angivna tänkbara utbyggnadsområdena för bostäder och arbetsplatser fram till 1985." (a a sid 166)

I FIG 7:9 och FIG 7:10 redovisas antalet invånare i samtliga föreslagna utbyggnadsområden för år 1985 vid en utbyggnad enligt miljö- eller servicealternativet. Av dessa framgår t ex att Storvreta och Bälinge kommer att få en väsentligt större folkmängd om en utbyggnad enligt miljöalternativet väljes.

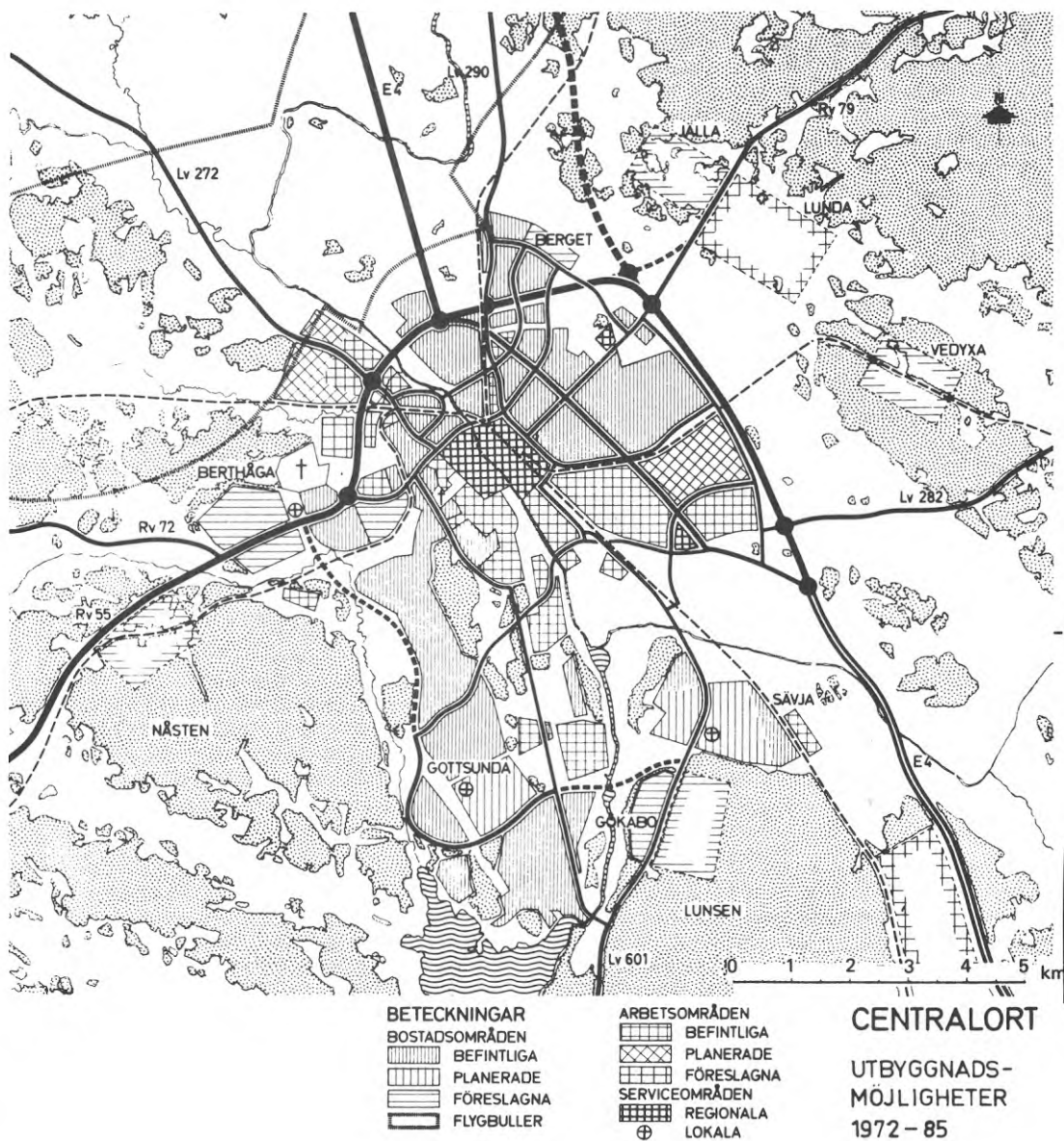
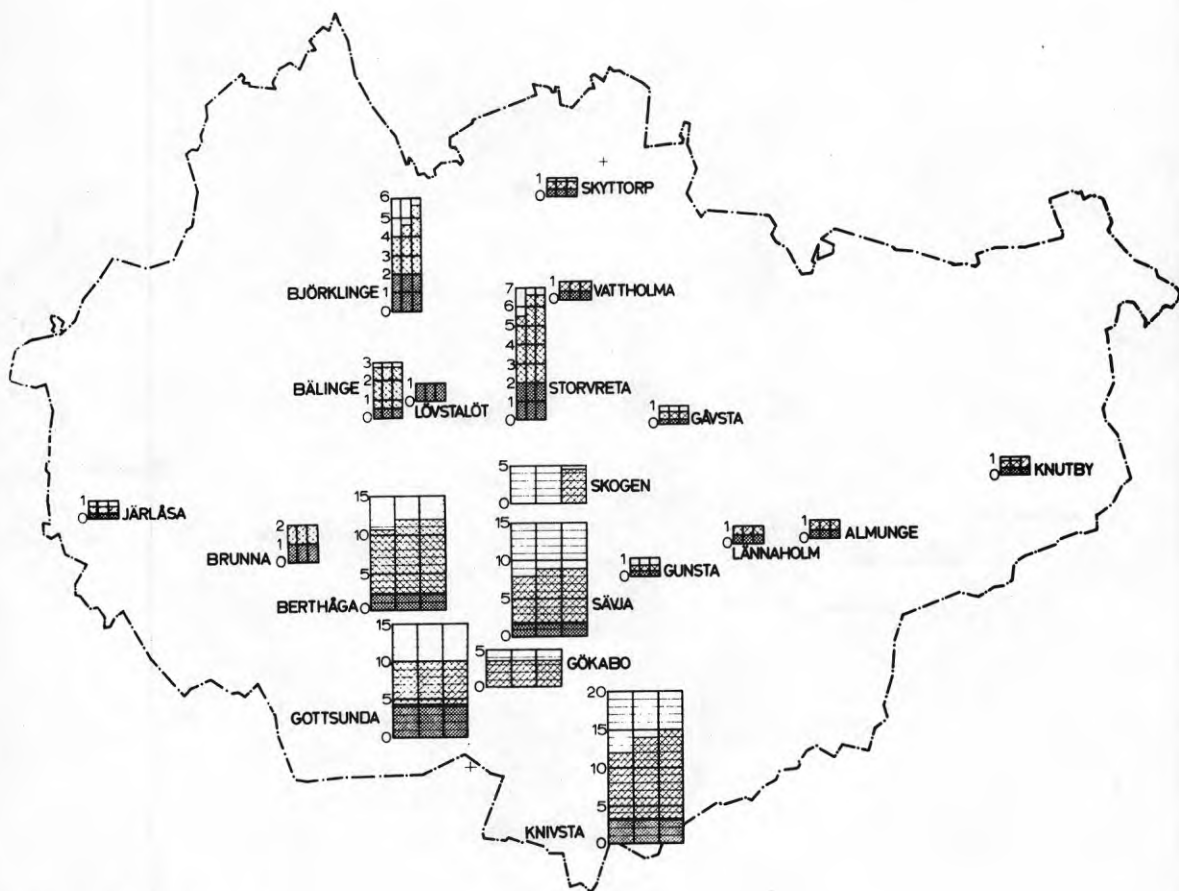

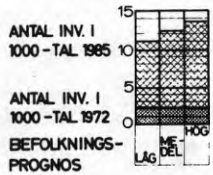
FIG 7:8 Föreslagna utbyggnadsområden i anslutning till
Uppsala centralort

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 166

0 5 10 15 20 KM

BETECKNINGAR:

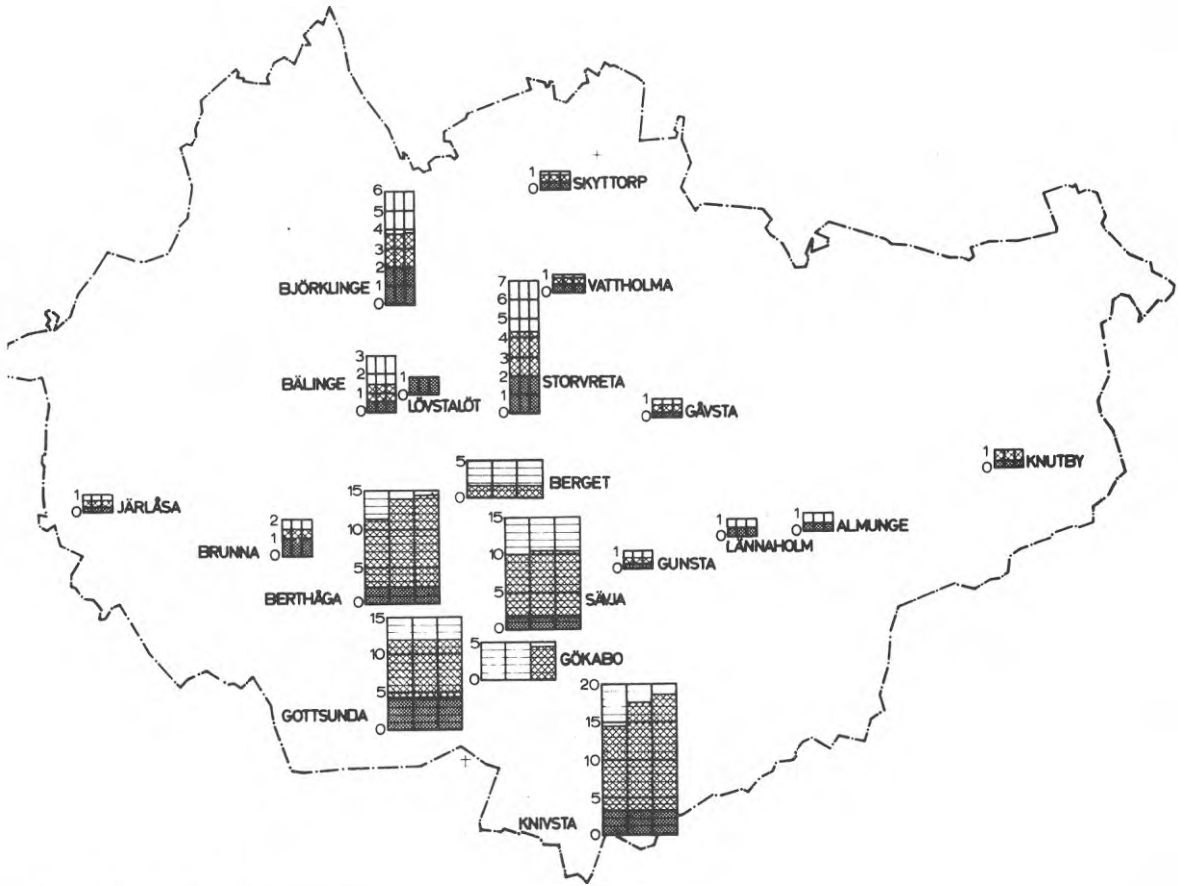
STAPLARNÄR FÖR BOSTADS-
OMRÄDEN I UPPSALA
TÄRT SAMT KNIVSTA
HÄR EREDDARE BÄS, MEN
YTORNÄR ÄR PROPOR-
TIONELLA MOT ANTALET INV.

**MILJÖ-
ALTERNATIV**

**BEFOLKNING I
STADSDELÄR
OCH TÄRTOR**

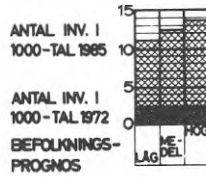
FIG 7:9 Befolkning i stadsdelar och tätorter vid en utbyggnad enligt miljöalternativet

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 164

0 5 10 15 20 KM

BETECKNINGAR :

STAPLARN FÖR BOSTADS-
OMRÅDEN I UPPSALA
TÄTOR T SAMT KNIVSTA
HAR BREDARE BAS, MEN
YTORNA ÄR PROPOR-
TIONELLA MOT ANTALET INV.

**SERVICE-
ALTERNATIV**

**BEFOLKNING I
STADSDELAR
OCH TÄTOR TER**

FIG 7:10 Befolkning i stadsdelar och tätorter vid en ut-
byggnad enligt servicealternativet
Källa: Utvecklingsplan 72 sid 165

Skogen är en samlande benämning på i miljöalternativet föreslagna områden, som mot planperiodens slut kan bli aktuella att bebygga. "På centralortskartan /FIG 7:8/ har alternativa placeringar av området angivits. Den slutliga lokaliseringen blir beroende av vilka utvecklingstendenser man i ett senare skede kan skönja för Uppsala." (a a sid 173) Dessa områden är belägna i Jälla, Vedyxa, norra Lunsen och nordvästliga delen av Nästen.

Av FIG 7:8 framgår även nuvarande och planerade arbetsområden i centralorten. I planen sägs "Genom att anta en måttlig exploateringsgrad för bostadsområdena skulle man där kunna bereda plats för vissa arbetsplatser utöver den sedvanliga serviceverksamheten. Det kan röra sig om mindre enheter, t ex kontor, icke störande hantverk och industri utan krav på tunga transporter. Detta skulle kunna verka berikande för bostadsmiljön och ge arbetstillfällen, kanske på deltid, för de i området boende." (a a sid 178) Planförfattaren föreslår att 5 % av marken i bostadsområdena i fortsättningen kunde avsättas för sådana ändamål. Dylika avsättningar föreslås även i tätorternas bostadsområden. (a a sid 178)

- C:2.2 Av FIG 7:11 framgår den föreslagna trafikledsplanen. Planförfattaren påpekar i anslutning till denna att de öst-västliga förbindelserna är betydligt bättre i stadens norra delar än i de södra. Vidare att de nord-sydliga förbindelserna är bättre på den östra sidan av Fyrisån än på den västra. Med anledning av detta anses att Kungsängsleden är "en absolut nödvändig och brådskande investering", att den planerade bebyggelsen i Sävja och Gottsunda senare aktualiserar en öst-västlig förbindelse samt att det på längre sikt kan bli nödvändigt med en Gottsundaled. (a a sid 184-187) Nämnas bör att

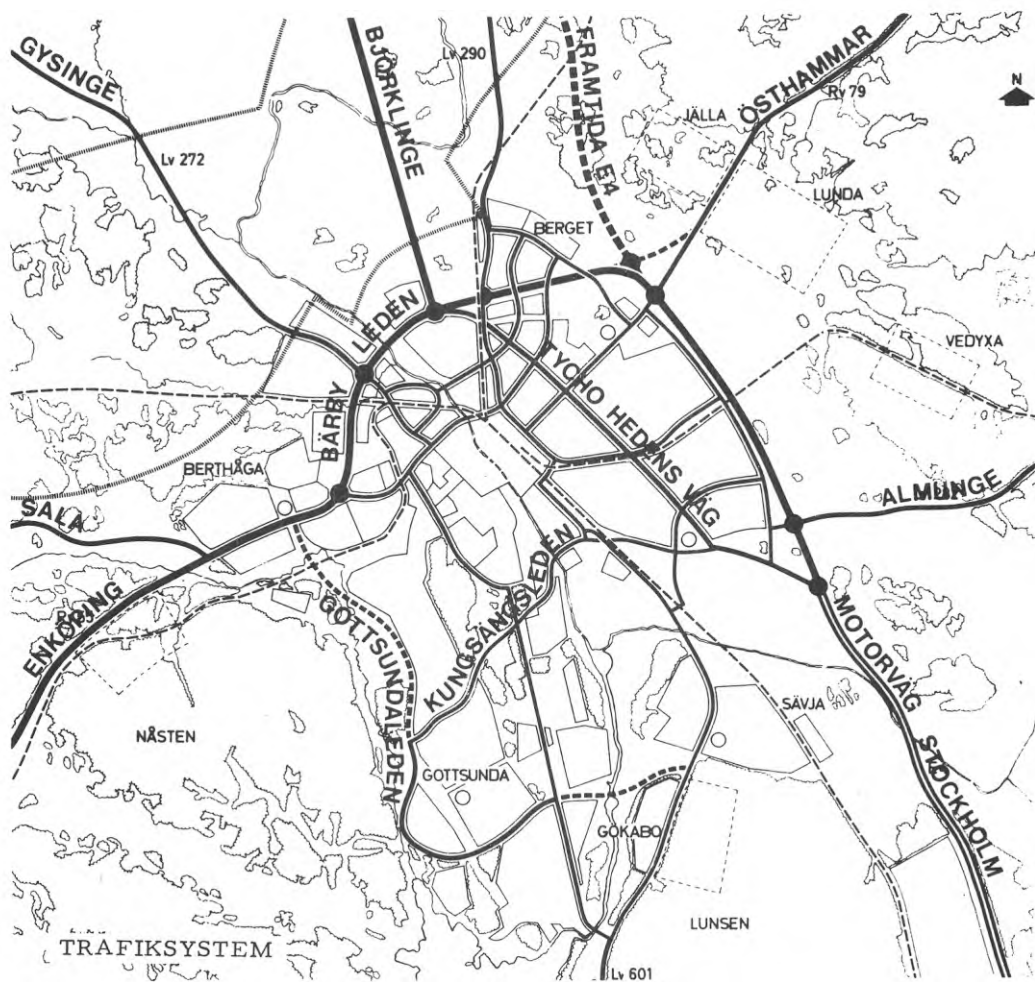

FIG 7:11 Trafikledssystem för Uppsala centralort
 Källa: Utvecklingsplan 72 sid 186

något slutgiltigt beslut om lokalisering av Bärbyledens andra etapp ännu inte har fattats.

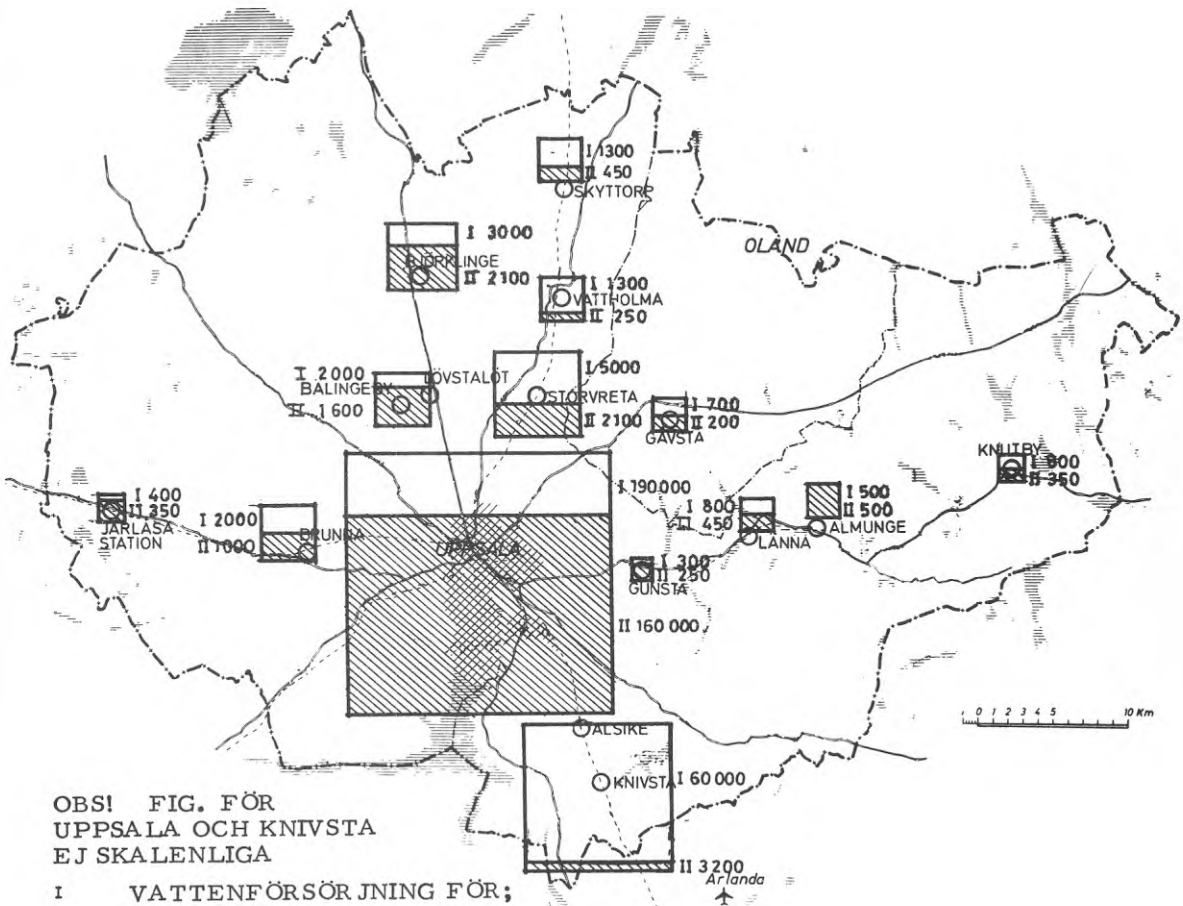
Det lokala trafiknätet beräknas ha tillräcklig ledig kapacitet för att kunna möta den av utbyggnaden genererade trafiken. (a a sid 184)

Monetär dimension

I planen har försök gjorts att bedöma vilka ekonomiska resurser som kommer att stå till kommunens förfogande under 10-årsperioden 1973 - 1983. Den centrala uppgiften har därvid bedömts vara att upprätta en prognos över kommunens framtida skatteintäkter. Vid beräkningen av skatteintäkter har utgångspunkten utgjorts av antaganden om löne- och befolkningsutvecklingen. Vidare har försök gjorts att bedöma det tillgängliga investeringsutrymmet under perioden bl a med utgångspunkt från möjligheterna till lånefinansiering och likviditetssituationen. (a a sid 94-107)

I planen pekas på angelägenheten av att utnyttja ledig kapacitet. "Utvecklingsplanen vill så långt det är möjligt utnyttja redan gjorda eller beslutade investeringar i vägar, vatten- och avloppsanläggningar, kommersiella och allmänna serviceanläggningar m m." (a a sid 157) I FIG 7:12 och 7:13 redovisas tillgänglig och utnyttjad kapacitet för vatten- och avloppsanordningar inom kommunen.

Vid en utbyggnad enligt miljöalternativets principer kommer behovet av mark att vara större än vid servicealternativet. "Detta medför högre anläggningskostnader och följdinvesteringar för kommunen även om byggkostnaderna i och för sig ej behöver bli högre." (a a sid 191) Vidare påpekas att transportarbetet blir större vid miljöalternativet men att dessa kostnader i huvudsak bäres av de boende själva. (a a sid 193-194)

OBS! FIG. FÖR
UPPSALA OCH KNIVSTA
EJ SKALENLIGA

I VATTENFÖRSÖRJNING FÖR;
ANTAL PE

II NUVARANDE BELASTNING;
ANTAL PE

 BELASTNING

 LEDIG KAPACITET

UPPGIFTERNA FRÅN GATU-
KONTORET, DRIFTAVDEL-
NINGEN, MAJ 1972.

FIG 7:12 Vattenförsörjning, tillgänglig och utnyttjad ka-
pacitet

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 59

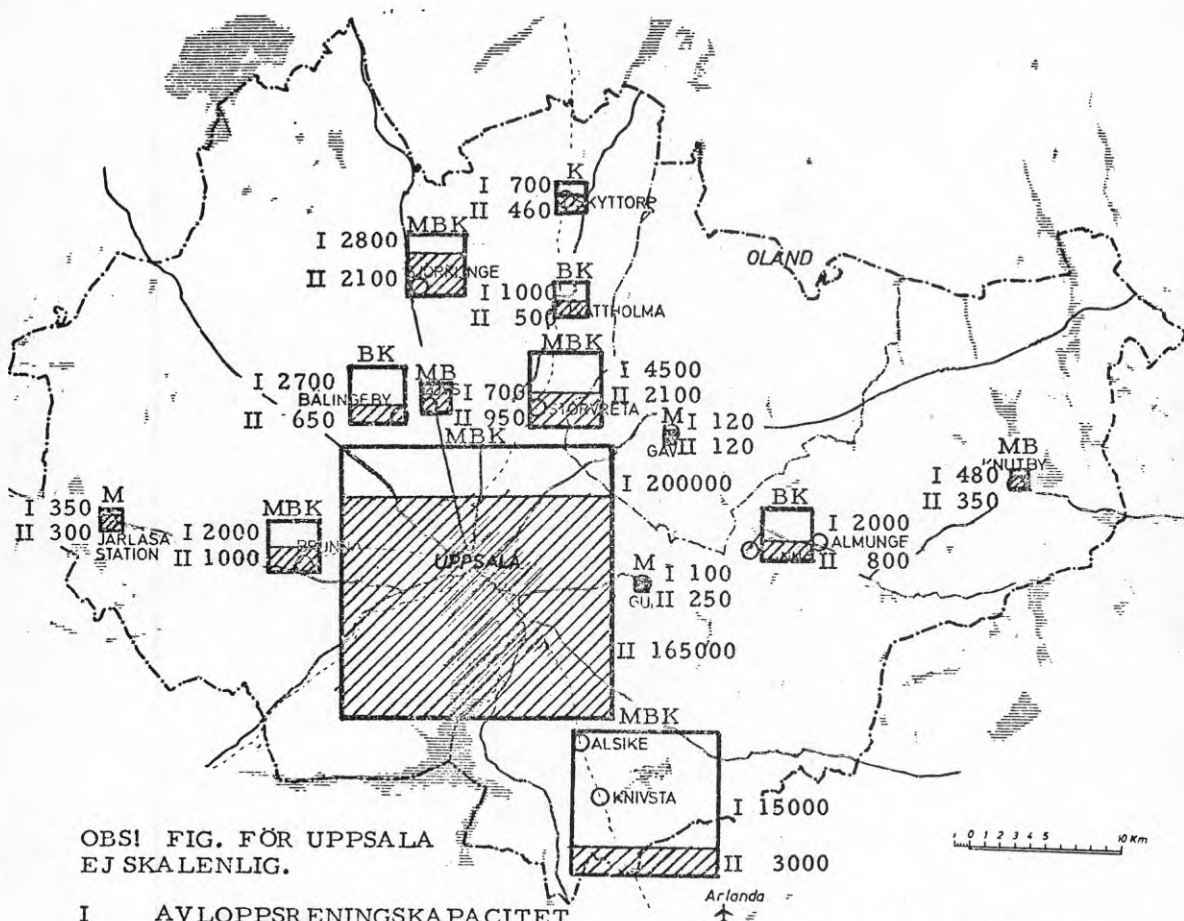

FIG 7:13 Avloppsrening, tillgänglig och utnyttjad kapacitet

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 60

- C:2.3 Av nedanstående figur framgår det beräknade investeringsutrymmet, vid det högre respektive lägre befolkningsalternativet.

		1972-74	75-77	78-80	81-83
investerings- högre alt		244	321	493	642
utrymme totalt lägre alt		211	251	382	478
(milj. kr.)					

FIG 7:14 Totalt investeringsutrymme

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 157

- C:2.4 Av nedanstående figur framgår de beräknade skatteintäkterna.

		1972-74	75-77	78-80	81-83
Skatteintäk- högre alt		913	1246	1694	2267
ter totalt lägre alt		888	1144	1488	1905
(milj. kr.)					

FIG 7:15 Totala skatteintäkter

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 157

- C:2.5 Planförfattaren har vid sina beräkningar antagit en oförändrad utdebitering av skatt fram till år 1983. (a a sid 107)

Social dimension

- C:2.6 Av den karta som redovisar Uppsalas utbyggnadsmöjligheter (FIG 7:8) framgår inte med vilken hustyp de olika bostadsområdena skall bebyggas. Vissa principiella uttalanden görs dock (a a sid 158) vilka återges nedan.

"Utvecklingsplanen vill anpassa utbyggnadstakten i varje område och tätort till där rådande förhållanden, då en alltför snabb expansion bl a kan leda

till en oharmonisk befolkningsstruktur med sociala missförhållanden som följd. En utbyggnad enligt årsringsprincipen kan i detta sammanhang vara lämplig.

Stadsdelar och tätorter bör uppdelas i lätt uppfattbara och ej alltför stora enklaver för att invånarna skall kunna identifiera sig med sin miljö.

Varje bostadsenkav bör där så är möjligt ha en blandad bebyggelse, för att segregationstendenser skall kunna undvikas.

Utvecklingsplanen vill satsa på en lägre och mera marknära bebyggelse, som gör det lättare att åstadkomma en god boendemiljö."

- C:2.7 Några uttalanden om olika bostadsområdets grad av exploatering görs inte (se A:5). Följande princip redovisas vid utbyggnad enligt miljöalternativet. "För bostadsområdena i centralorten och i utvecklingsorterna föreslås ett lägre exploateringstal än för servicealternativet för att därigenom ge större möjligheter till ett marknära boende och ökade möjligheter att spara värdefulla terrängpartier, vegetation o dyl." (a a sid 159) Det föreslås även att exploateringstalen i miljöalternativet bör ligga 10 - 20 % under dem för servicealternativet. (a a sid 171)

Geografisk dimension

- C:2.8 Utvecklingsplan 72 är den första plan som innefattar hela kommunblocket, vilket medför att begreppet interkommunal inte är adekvat längre och närmast borde ersättas med intra- eller inomkommunal.

De intrakommunala konsekvenserna framgår av de i planen redovisade alternativen miljö- och serviceal-

alternativet (se FIG 7:9 och 7:10). Av planen framgår även när olika områden föreslås för utbyggnad.

- "- I Knivsta beräknas under hela planperioden pågå en utbyggnad som i första hand är centralt belägen och nära befintlig service.
- För Storvreta och Björklinge förutsättes en successiv utbyggnad under hela planperioden. Därvid bör dock hänsyn tas till att befintliga VA-kapaciteter, med den till 1985 föreslagna utbyggnaden i flera alternativ blir ianspråktagna.
- En försiktig bebyggelsekomplettering intill kapacitetsgränserna i övriga tätorter förstärker befintligt serviceunderlag, vilket även är av värde för befintlig och tillkommande glesbebyggelse." (a a sid 195)

Angående utvecklingen efter år 1985 sägs att en utbyggnad enligt "Uppsala-modellen" (se B:2.1) skulle kunna tänkas stimulera till expansion i flera omkringliggande orter, t ex Storvreta och Björklinge. (a a sid 200) Vad en utbyggnad enligt de andra "modellerna" skulle innebära för kommunens mindre orter behandlas ej i planen.

C:2.9 Angående interregionala konsekvenser sägs inget utöver vad som framgår av B:2.1.

Geologisk/ekologisk dimension

C:2.10 I planen har en förteckning över tänkbara bostadsområdets förutsättningar redovisats. Bland de karakteristika som anges återfinns terrängbeskaffenhet och vegetation. Av FIG 7:16 framgår vilka områden som har undersökts. "Terrängbeskaffenheten har beräknats kunna påverka totalkostnaderna med upp till 20 % vid gles och 10 % vid tät bebyggelse. Det kan ändå visa sig ekonomiskt lönsamt att bygga i dålig terräng om man därigenom kan minska utsprid-

FIG 7:16 Områden tänkbara för bebyggelse och undersökta i planen

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 130

ningen av en tätort och åstadkomma en mera ekonomisk transport- och kommunikationsstruktur."

(a a sid 194)

C:2.11 Grundens bärighet inom de föreslagna utbyggnadsområdena har inte behandlats.

C:2.12 I FIG 7:17 och 7:18 redovisas de naturvårds- och friluftsområden som är av större betydelse för den vetenskapliga och kulturella naturvården samt för det rörliga friluftslivet. Vidare framgår att områdena är klassificerade av berörda länsmyndigheter och redovisade i "Länsinventeringsmaterialet". (a a sid 15-16) Av FIG 7:19 framgår skogs- och jordbruksområden inom kommunen. Skogsmarksklass 1 markerar de ur skogsbrukssynpunkt mest värdefulla områdena. Även detta material är hämtat från länsinventeringen.

Juridisk dimension

C:2.13 Utvecklingsplanen redovisar större markägares innehav inom kommunen dels på en karta, FIG 7:20, och dels en specificering inom varje tätort exklusive Uppsala. Material till redovisningen har hämtats från lantmäteriet och fastighetskontoret. (a a sid 44-47)

Fysiologisk dimension

C:2.14 I utvecklingsplanen har inte några luftföroreningskällor redovisats.

C:2.15 Av FIG 7:21 framgår nuvarande och framtida flygbulder inom kommunen. Angående en framtida utbyggnad av Arlanda flygplats föreligger två alternativa banlokaliseringar, en nord-sydlig (alt A) och en östvästlig (alt B). Vid en utbyggnad av ett nord-sydligt bansystem kommer vissa delar av kommunen att beröras av det vid start och landning alstrade

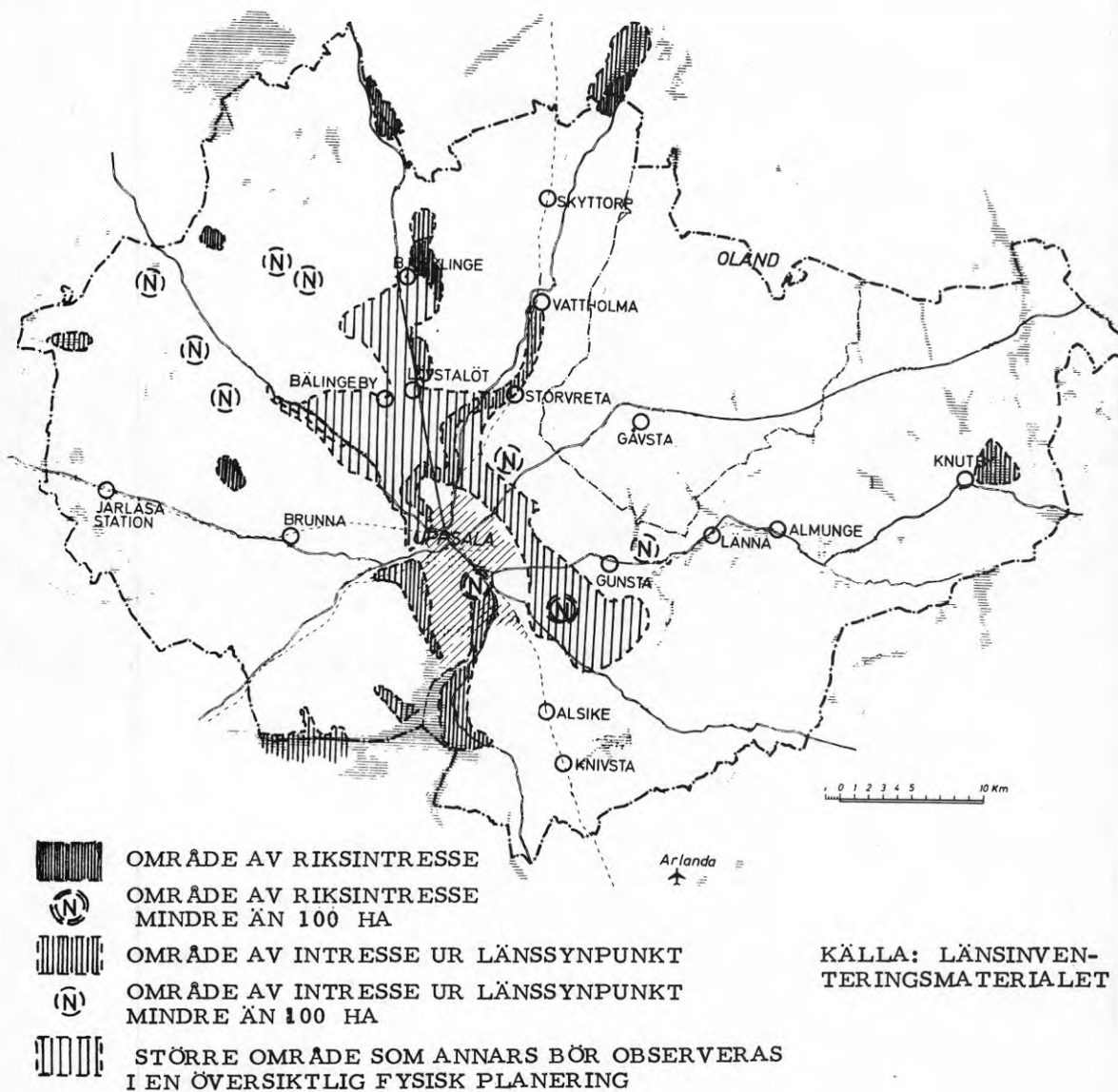

FIG 7:17 Naturvårdsområden

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 15

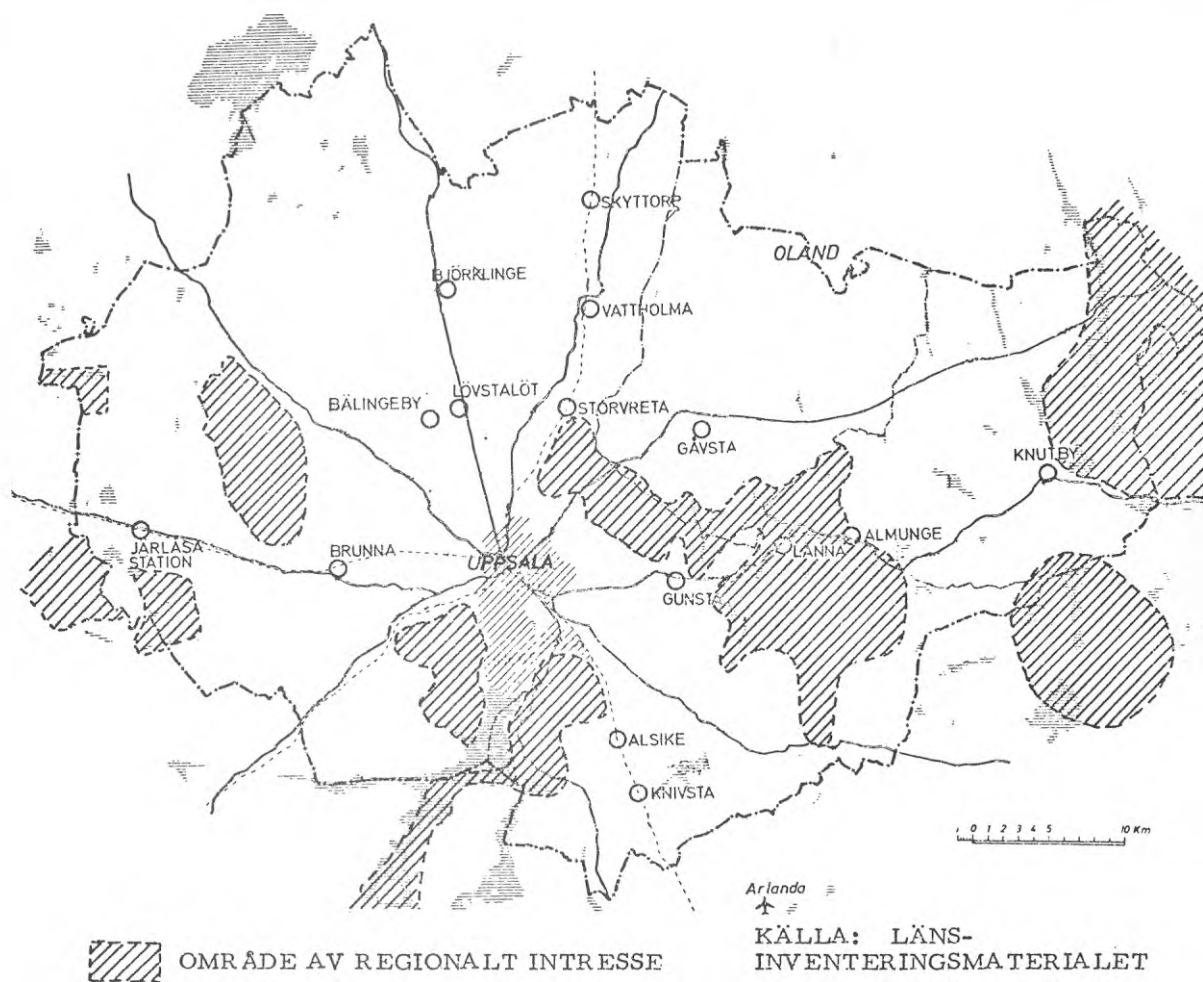

FIG 7:18 Friluftslivsområden

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 16

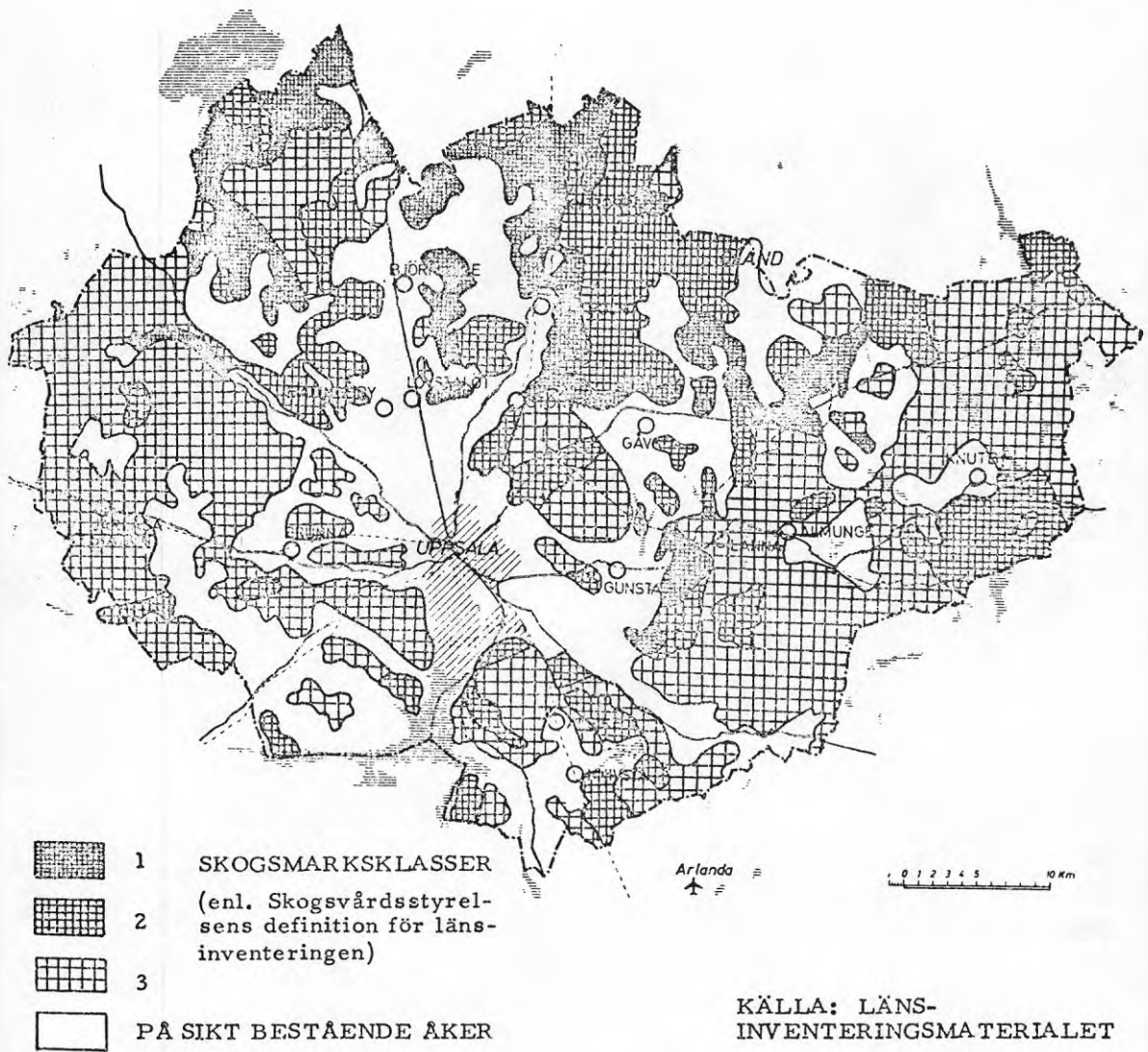

FIG 7:19 Skogs- och jordbruksområden

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 18

FIG 7:20 Större markägare i kommunen
 Källa: Utvecklingsplan 72 sid 44

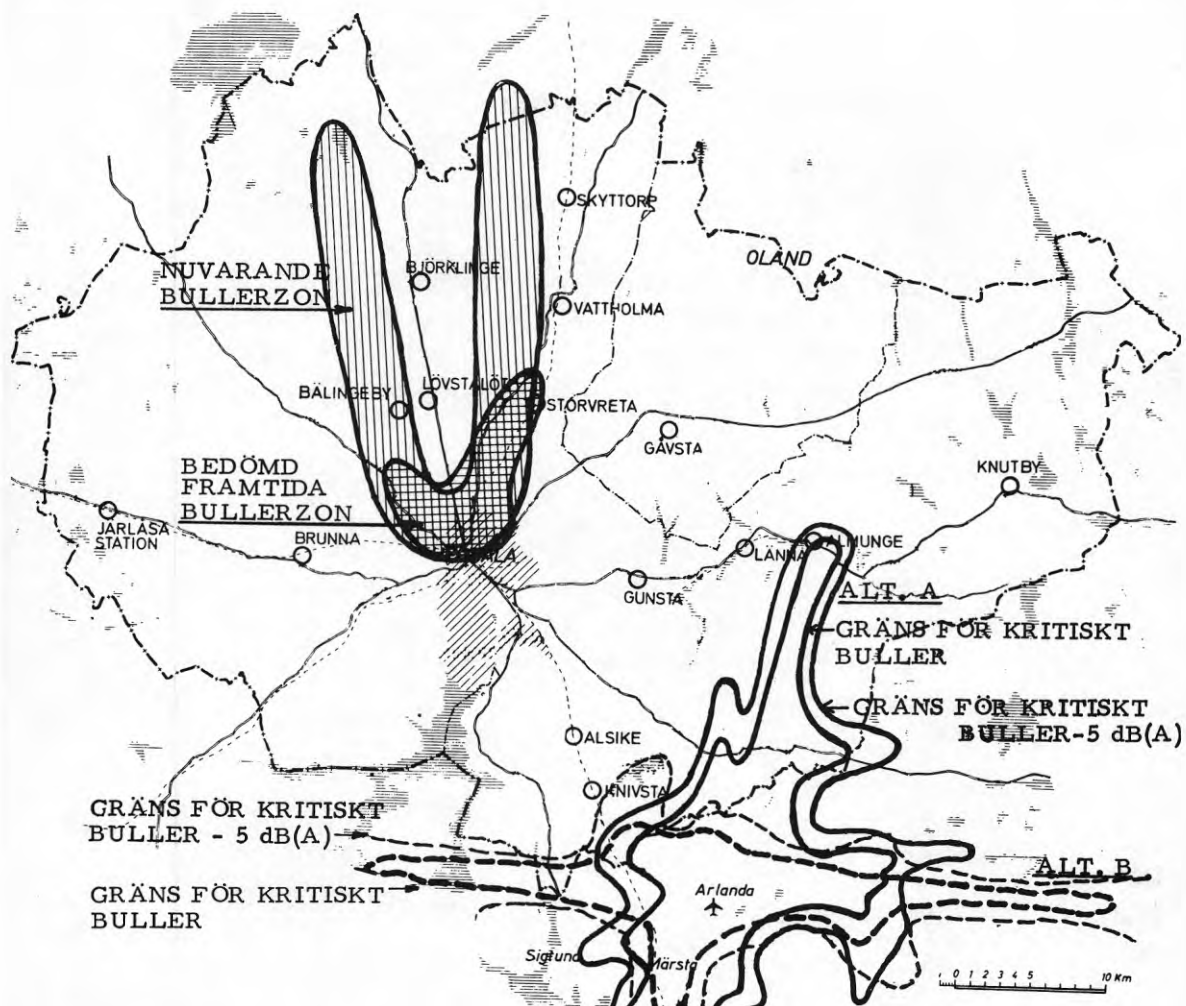

FIG 7:21 Flygbullerzoner

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 19

flygbullret. (a a sid 19) Vad gäller flygbullret norr om Uppsala bör jämförelser även göras med den i FIG 7:8 markerade bullerzonen.

Historisk dimension

C:2.16 Av planen framgår att "Uppsalablocket är särskilt i sin centrala del kring Uppsala tätort rikt på kulturhistoriska objekt och områden. Många områden och miljöer har intresse ur rikssynpunkt." (a a sid 16) Vidare redovisas en karta över kulturvårdsområden, FIG 7:22, från länsinventeringsmaterialet.

C:3 Valt alternativ (lokalisering)

C:3.1 Slutprodukten av planarbetet enligt Utvecklingsplan 1972 är som tidigare har framgått en beskrivning av alternativa möjligheter varför ställningstaganden eller förslag till ställningstaganden endast delvis förekommer.

C:3.2 Se C:3.1.

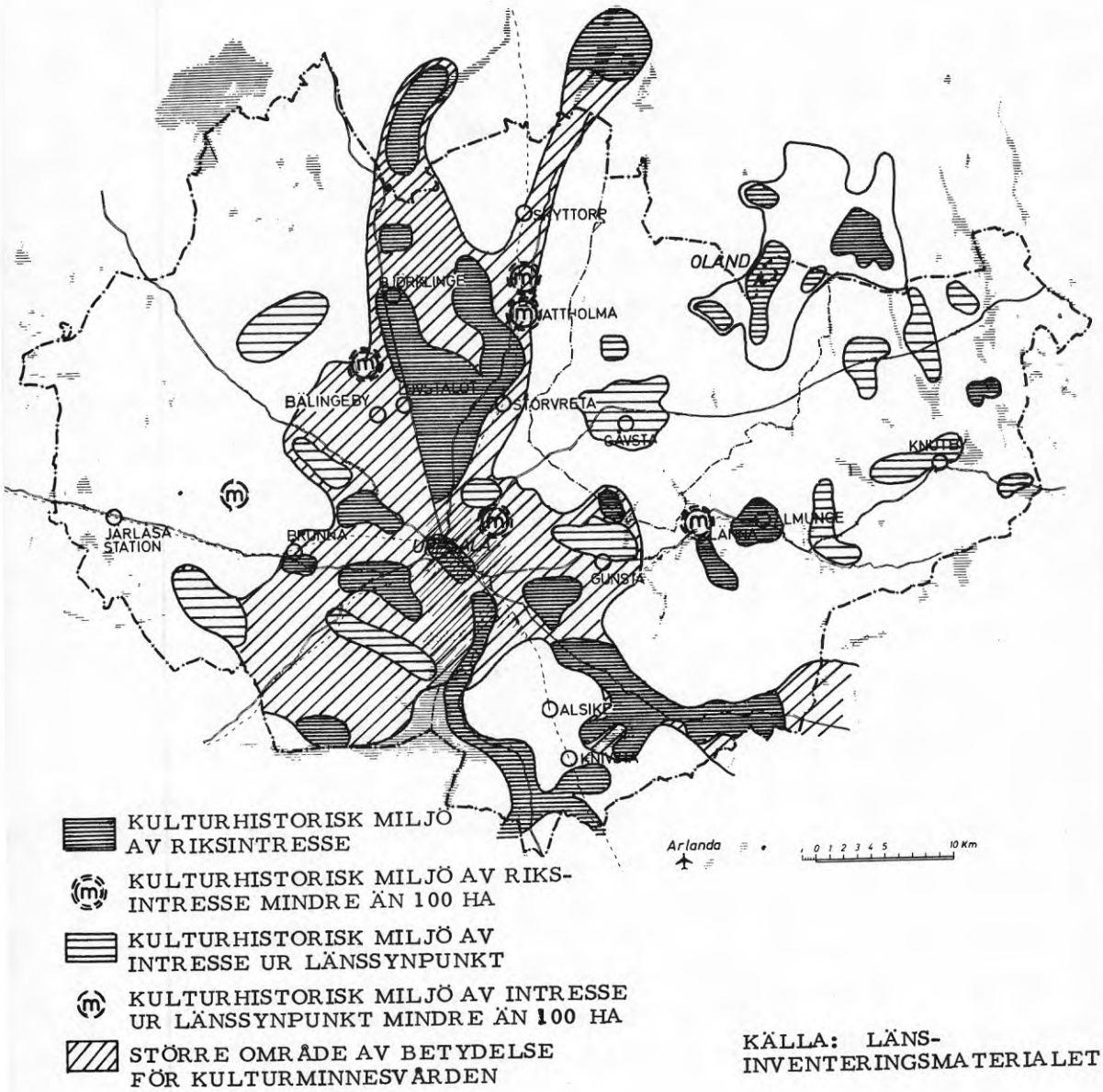

FIG 7:22 Kulturvårdsområden

Källa: Utvecklingsplan 72 sid 17

KAPITEL 8

SLUTSATSER, PROBLEM OCH FORSKNINGSUPPGIFTER

De resultat som redovisats i kapitlen 3 - 7 kan göras till föremål för ytterligare sammanställningar. Med utgångspunkt från varje delfråga i analyschemat kan jämförelser göras mellan planarbetet i olika tidsperioder eller mellan i olika tidsskeden framlagda planer. Framställningen i detta avslutande kapitel begränsas dock till några få jämförelser vilka bedömts vara intressanta med hänsyn till framtida översiktlig planering och fortsatt forskning inom området.

PLANERINGSVERKSAMHETENS BEDRIVANDE

Som framgår av resultatredovisningen i punkterna I B och I C har en del organisatoriska förändringar skett när det gäller den översiktliga planeringen inom kommunen. Övergången från ett system med generalplanearkitekt och generalplanekommitté till en organisation där den översiktliga planeringen direkt underställs kommunstyrelsen är en sådan förändring. Såväl denna mer genomgripande som mindre organisatoriska förändringar t ex personbyten på tjänstemannaposter får självfallet konsekvenser av olika slag. Förändringarna kan exempelvis påverka samarbets- och maktrelationer mellan olika intressentgrupper t ex tjänstemannagrupper eller politiska partier.

Dessa frågor om organisatorisk uppbyggnad har närmast utgjort ett slags bakgrund för studien och ej utsatts för ingående analys. De ger därför ej grund för bedömningar om enskilda individers eller grupperns inflytande. Det är emellertid uppenbart att en rad av dessa frågor kan göras till föremål för fördjupad analys. Hur har relationerna mellan kommuninnevånare, politiker och utredare förändrats över tiden? I vad mån har planarbetet under olika tidsperioder bedrivits på ett sätt som är tillfredsställande ur demokratisk synvinkel? I vad mån innebär överföringen av planarbetet till kommunens styrelse en förbättring eller försämring ur demokratisk synvinkel? Vilken roll har företrädare för olika yrkesgrupper såsom arkitekter, samhällsvetare, naturvetare m fl spelat i planeringen? Mot bakgrund av ett antal indikatorer på vad som är god demokrati torde det vara möjligt att få ett visst grepp om denna aspekt av planeringens bedrivande.¹

- 1) Som tidigare har framgått gjordes ambitiösa försök till informationsutbyte med allmänheten vid utarbetandet av Generalplan 69 (se kapitel 6 I B). Frågan är emellertid i vad mån och på vad sätt arkitekt Wikforss och hans

Som komplement till studier av antytt slag synes det vara meningsfullt att genomföra deskriptiva studier på en lägre beskrivningsnivå och avseende enskilda sakfrågors lösning. Vilken roll har enskilda individer innehaft och vilket beslutsunderlag har förelegat när man fattat olika delbeslut om bostäder, trafikplanering, parker etc inom visst område? Vilken anknytning till olika intressentgrupper gäller för enskilda individer? Hur ser enskilda individer på mål och handlingsalternativ i den speciella planeringssituationen? Hur motiverar man i efterhand de beslut som har fattats?

En annan sida av planeringsverksamhetens bedrivande, frågan om man strävat efter "alternativtänkande" d v s utformat och bedömt konsekvenserna för flera handlingsalternativ än ett, har delvis belysts i studien. När det gäller planarbetet under 50-talet och första hälften av 60-talet har man att döma av studerat material, endast i begränsad omfattning genomarbetat flera handlingsalternativ. Man får en bild av att kognitiva och andra bindningar (Söderbaum 1973 sid 248) inträtt tidigt och fått ett avgörande inflytande på de färdiga planernas utseende. I det tidsskede 1964-67 då man övervägde att uppföra en ny stad skedde en förändring såtillvida att ett antal alternativ med avseende på lokalisering och folkmängd i vissa avseenden studerades ingående.²

forts.

- 1) Medarbetare tog hänsyn till synpunkter framförda vid dessa diskussioner, föredrag, hearings och idésammankomster etc.
- 2) Även i detta fall är det dock tänkbart att t ex planförfattaren genom sitt tidiga förordande av en utbyggnad i Lunsen också i senare skeden upplevde starka bindningar till detta alternativ (jfr FIG 5:13).

Även beträffande de färdiga planerna har man i flertalet fall valt att ta ställning för vissa utbyggnadsområden, trafikleder o d i stället för att redovisa fördelar och nackdelar för flera alternativ. Övergången till utvecklingsplaner synes innebära en förändring till ökad alternativplanering genom att två huvudalternativ, ett miljöalternativ och ett servicealternativ ställts mot varandra.³ Med hänsyn till osäkerhet om framtida befolkning har man i Utvecklingsplan 72 utarbetat ett antal alternativa planer d v s strategier (jfr Massé 1962 sid 250).

- 3) Särskilt när det gäller utredningar som till stor del utförs av tjänstemän förefaller det vara naturligt att ställa politikerna inför flera alternativ. Dessa frågor om hur alternativsituationer förändras över tiden är av intresse också som ett problemområde för normativ analys. I vilken utsträckning kan en enskild intressent påverka den totala uppsättningen alternativ så att sannolikheten för att det av honom föredragna alternativet väljs, ökar? Genom att t ex föra fram alternativ som utmanar enskilda intressentgrupper kan kanske deras proteststormar "kanaliseras" till dessa alternativ. Det synes som om man inom beslutsteoretisk forskning ej har behandlat dessa frågor.

DOMINERANDE PLANERINGSFILOSOFIER

Uppsala kommun har under 50- och 60-talen varit en kommun under stark tillväxt. Befolkningsutvecklingen framgår av FIG 8:1¹.

Man kan till att börja med fråga sig vilken inställning till kommunens tillväxt som kommer till uttryck i de olika planerna. Det studerade materialet antyder att man i samtliga planer under 50- och 60-talen ansett att kommunen bör hålla hög inflyttningsberedskap och uppmuntra eller i varje fall inte motverka inflyttning. Tätorten har vuxit betydligt snabbare än vad som kan förklaras med kommunsammanläggningar. En viss insikt synes ha förelegat om att tillväxten kan skapa problem (t ex när man 1967 redovisade planer på ett nytt trafikledssystem efter amerikanskt mönster) men dessa problem synes ej ha uppfattats som så allvarliga att tillväxten ifrågasatts. I stort sett har man välkomnat tillväxandet och

- 1) De i olika planer redovisade befolkningsprognoserna är inte helt jämförbara beroende dels på att planerna inte avser samma geografiska område och dels på olikheter i prognosmetoder. Prognoserna i Generalplan 1958 och 1967 omfattar båda Uppsala "stad" dock med olika omfattning. Dessutom redovisar den förra mantalsskriven befolkning och den senare total befolkning. De prognoser som redovisats i Generalplan 69 och Utvecklingsplan 72 avser båda Uppsala kommun med den skillnaden att den senare även innefattar den del av Olands kommun som kommer att sammanläggas med Uppsala. Vid ett studium av dessa prognoser och jämförelser med faktisk utveckling (FIG 8:1) kan konstateras, att Generalplan 1958 underskattade befolkningstillväxten, att Generalplan 1967 och 69 sannolikt överskattade densamma och att Utvecklingsplan 72 i relation till de två föregående planerna föreslår en väsentligt långsammare befolkningstillväxt

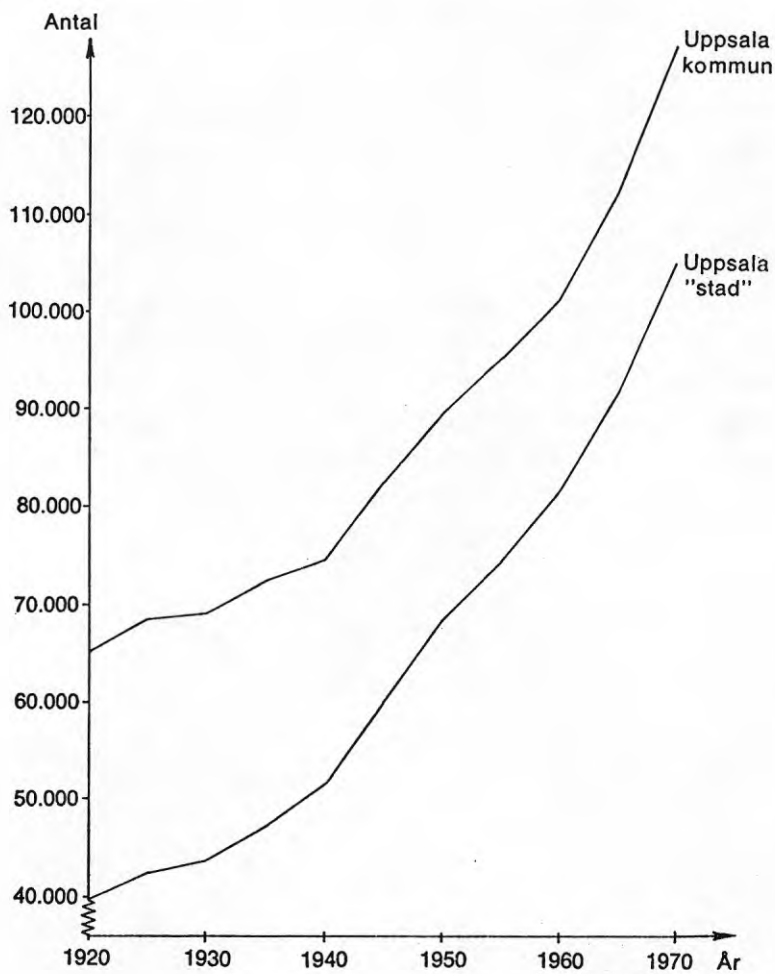

FIG 8:1 Befolkningsutvecklingen i Uppsala "stad" och kommun 1920 - 1970

Källa: Uppsala kommuns planeringskontor 1971 sid 33

sett det som ett tecken på livskraft och utveckling. Icke utan stolthet har flertalet av stadens politiker, utredare, kanske också invånare kunnat notera att Uppsala blivit Sveriges i befolkningshänseende fjärde kommun medan samtidigt ett antal andra kommuner stagnerat. En något dämpad befolkningsutveckling förutses dock i Utvecklingsplan 72¹.

När det gäller den geografiska inriktningen för den expansion man varit överens om har olika huvudfilosofier dominerat under olika perioder. FIG 8:2 utgör ett försök att ange dessa växlingar där respektive utbyggnadsfilosofi har hopkopplats med planförfattaren under perioden. Materialet tyder på att utredarna under de olika perioderna varit starka företrädare för olika planeringsfilosofier.

Planförfattare	Utbyggnadsfilosofi	Utbyggnadsriktning
Lefvert	koncentrisk utbyggnad	
Eriksson	riktad utbyggnad	väster och söder
Lefvert	ny stad	söder
Wikforss	bandstad	söder
Bosaeus	flerkärnig utbyggnad	väster, öster och söder

FIG 8:2 Huvudsakliga utbyggnadsfilosofier och utbyggnadsriktningar för olika planer.

1) Statsmakterna beslutade en tid efter utvecklingsplanens presenterande om begränsade befolkningsramar för olika regioner. Beslutet innebar för Uppsala en befolkningstillväxt lägre än utvecklingsplanens "låg" alternativ. Ett tydligt missnöje framkom därvid bland flera av de ledande politikerna i kommunen. De ansåg att beslutet skulle få orimliga konsekvenser för Uppsalas framtid. Detta kan ses som ett tecken på att man fortfarande önskar en tämligen hög befolkningstillväxt.

PLANERNAS UTFORMNING

Ett studium av de färdiga planerna ger vid handen att dessa volymmässigt blivit alltmer omfattande och att nya beskrivningssätt utvecklats vilka t ex möjliggjort förbättrade helhetsbilder av kommunens tillstånd vid olika framtida tidpunkter. Man kan alltså tala om en inlärningsprocess där positiva och negativa erfarenheter av tidigare planering påverkat nyttillkommande planer. Denna inlärningsprocess har givetvis ej försiggått i ett socialt vakuum. Man kan t ex anta att lärdomar vid generalplanering i andra kommuner än Uppsala påverkat och påverkats av planeringen i Uppsala.

Som exempel på en utveckling mot ökad precision i den använda begreppsapparaten kan behandlingen av det som kallas dimensionerande faktorer (frågorna III A:1 till A:7) anföras. Av FIG 8:3 framgår att utförda prognoser för efterfrågad mängd av bostäder baserats på en successivt preciserad beskrivningsteknik. Detta innebär givetvis inte nödvändigt att de prognoser som baseras på en mer utvecklad begreppsapparat ger bättre resultat.

Fråga	G-plan 58	G-plan 67	G-plan 69	U-plan 72
A:1	X	X	X	X
A:2	0	0	X	X
A:3	0	0	X	X
A:4	0	X	X	X
A:5	X	0	0	X
A:6	0	X	X	X
A:7	X	X	X	X

FIG 8:3 Beaktande av dimensionerande faktorer i olika planer. (X = behandlat, 0 = obehandlat)

En annan likartad utveckling mot förhöjd ambitionsnivå skall uppmärksammas. Samtidigt som flertalet planförfattare

på ett eller annat sätt betonat att framlagda planer skall baseras på "ekonomisk realism" har beräkningar av monetära konsekvenser för kommunen till följd av olika framlagda utbyggnadsalternativ endast genomförts i begränsad omfattning. Kostnadsberäkningar har t ex i en del fall gjorts för vissa nödvändiga investeringar i infrastruktur t ex VA-anläggningar. I Utvecklingsplan -72 görs ett mer omfattande försök att förutse dessa kommunalekonomiska konsekvenser för olika alternativ. Förhållandet att man bedömt möjligheterna att ytterligare öka skattetrycket på kommunens invånare som begränsade kan antas ha inverkat på dessa försök till förbättrad precision i förutsägelser av monetära konsekvenser.

ÖVERSIKTLIG PLANERING - EN TVÄRVETENSKAPLIG ARBETSUPPGIFT

Medan planeringen i vissa avseenden t ex när det gäller geografiska beskrivningar, ingenjörstekniska lösningar avseende VA-anläggningar, trafiksystem och dylikt samt i viss mån monetära konsekvenser baseras på ingående studier synes en del andra dimensionsgrupper vara eftersatta. Detta förefaller gälla den kulturvårdande planeringen, frågor om människans sociala relationer, hennes psykiska och fysiska hälsa samt sist men inte minst ekologiska förhållanden. Att dessa områden släpat efter torde reflektera det allmänna kunskapsläget när det gäller samband mellan samhällsplanering och konsekvenser inom nämnda områden. Den forskning som utförts om hur olika fysiska miljöer kan tänkas inverka på människans sociala relationer, hennes fysiska och psykiska hälsa har av planerarna uppfattats som föga utvecklade och osäker i sina slutsatser. Man har i stället litat på den egna intuitionen om hur människor vill ha sin miljö ordnad, sökt följa den allmänna debatten och även i en del fall på olika sätt tagit direkta kontakter med kommuninvånarna (jfr t ex Generalplan -69).

När man i Utvecklingsplan -72 anknyter till låginkomstutredningens sätt att se på människors mål och resurssituation markeras därmed att t ex sociala och miljömässiga förhållanden tillmäts ökad betydelse. Insikten om miljöns betydelse för människans sociala, psykiska, fysiska och kulturella utveckling kan tänkas leda till att man framledes ej längre uppfattar översiktlig planering som en sysselsättning enbart för tekniker (t ex arkitekter) eller samhällsvetare (t ex ekonomer och kulturgeografer) utan som en tvärvetenskaplig arbetsuppgift där även företrädare för kulturvård, hälsovård, socialpsykologer, ekologer och andra naturvetare engageras. Med hänsyn till den översiktliga planeringens grundläggande inverken på kommunens utveckling synes det oss angeläget att företrädare för nämnda områden finns representerade inom

ramen för de planeringskontor eller andra institutioner som handhar den översiktliga planeringen. Även om några av de planförfattare som varit verksamma inom kommunen i sina intressen och sin kunskap själva kunnat representera något av detta kunskapsmässiga mångfald tror vi att en sådan tvärvetenskaplig arbetsgrupp skulle bli en säkrare grund för uppföljning av forskning inom respektive områden och en balansering av olika faktorerers roll i planeringen.

BEHOV AV EKOLOGISK PLANERING

Ett område som vi funnit vara knapphändigt behandlat är det ekologiska. Vare sig under planeringsarbetet eller i de färdiga planerna synes de ekologiska verkningarna för olika handlingsalternativ vara tillräckligt utforskade eller undersökta. Detta är förmodligen inte något som i högre grad gäller för den översiktliga planeringen i Uppsala än i andra kommuner utan torde snarare kunna hänföras till att den ekologiska kunskapen utvecklats eller i varje fall kommit att uppmärksammas först under senare år.

Om de verklighetsbeskrivningar som tillhandahölls vid FN:s miljövärdskonferens i juni 1972 betraktas som i huvudsak rimliga (Arthur m fl 1972, Ward and Dubos 1972, Commoner 1972) måste man ställa sig frågan vilka krav på översiktlig planering som bör ställas ur ekologisk synvinkel och hur tätorter bör utformas för att bli förenliga med dessa ekologiska krav. I inledningen till denna studie antydde hur sådana krav kan formuleras med utgångspunkt från olika individgrupper inklusive framtida generationer. Naturen omkring oss representerar ett värde i sig och dess vårdande torde framstå som en nödvändighet i ett ekologiskt perspektiv. Mot bakgrund härav borde man studera vilka ekosystem som påverkas, hur de påverkas samt mål formuleras t ex såsom gränsvärden för tillåten påverkan. Är överhuvud tätorter av Uppsalas nuvarande storlek och utformning förenliga med de krav som kan ställas ur ekologisk synvinkel? Vilka tätortsutformningar är bättre än andra ur denna synvinkel? Ger t ex den flerkärniga utbyggnad som förordas i Utvecklingsplan - 72 mer fördelaktiga (mindre ofördelaktiga) ekologiska konsekvenser än enskilda andra utbyggnadsfilosofier?

Förhållandet att dessa frågor för närvarande är svåra att entydigt besvara bör ej hindra oss från att ställa dem.

Tvärtom bör försök göras att på det kommunala planet följa upp den planering på riksnivå som påbörjats med utredningen "Hushållning med mark och vatten" (SOU 1971:75). Man kan alltså tänka sig en ekologisk planering där konsekvenser av alternativa utformningar av byggnation m m på mark, luft och vatten inom olika geografiska områden förutses samt görs till föremål för målformulering och uppföljning.

Genom närheten till olika institutioner inom ramen för universitet och lantbrukshögskola förefaller det ej realistiskt att inom Uppsala kommun överväga att upprätta ett kommunalt kontrollsystem för mark, luft och vatten. Ett sådant ekologiskt kontrollsystem skulle kunna relateras till ett större system för kommunala räkenskaper där också människors hälsa, sociala, bostadsmässiga, monetära och andra förhållanden registreras. På detta vis skulle man kunna få underlag för bedömningar om vilka positiva och negativa positionsutvecklingar som förelegat mellan två tidpunkter eller som förväntas för framtiden.

Om ett kontrollsystem av här antytt slag upprättas torde underlag föreligga för en mer förutsättningslös diskussion av vad som är bra planering i en kommun av Uppsalas art och storlek. Man skulle sannolikt också få fram underlag som är värdefullt också för planeringen på riksnivå.

Exempel på frågor som kan analyseras inom ramen för en ekologisk planering är följande: Hur bör kommunen planeras för att användningen av elenergi skall bli så liten som möjligt? Kan man mot bakgrund av krav på sparsamhet med energi och en hotande energikris fortsätta att planera för allt längre pendlingsavstånd mellan bostad och arbete? Bör man tvärtom minimera trafikarbetet så att t o m arbete inom eller i anslutning till bostad uppmuntras? I vad mån leder befolkningstillväxten till ekologiska störningar genom de ökade kraven på vattenförsörjning?

Bör man mot bakgrund av effekter på människor, atmosfär, mark, vatten, återstående icke-återvinningsbara naturresurser, behovspröva bilanvändning och på allvar satsa på spårbunden eller annan kollektivtrafik? Hur rimligt är det att ta Uppsalaslätten i anspråk för bostadsbyggande, service- och industrianläggningar? Kan exploateringen av ett markområde ske på ett sådant sätt att återgång till tidigare användningsändamål är möjlig?

Ansvar för invånare i andra kommuner på olika avstånd från Uppsala liksom inför framtida generationer - ej enskilda intressentgruppers kortsiktiga intressen - bör vara vägledande vid en sådan planering. Kommunens nuvarande planeringsdirektör Björn Bosæus har i samband med presentationen av Utvecklingsplan -72 ställt konsumtionssamhället under 50- och 60-talen mot det samhälle som bör eftersträvas för framtiden och därvid använt uttrycket "det varsamma samhället". Vi tror att en utvecklade ekologisk planering utgör en viktig del av dessa strävanden mot ett mindre oförsiktigt samhälle.

NÅGRA MÖJLIGHETER TILL FORTSATT FORSKNING

Tidigare i kapitlet har olika möjligheter till fortsatt forskning diskuterats. Dessa kan sammanfattas enligt följande:

1. Av intresse vore att studera den översiktliga planeringen ur demokratisk synvinkel. I vad mån kan kriterier på vad som är god demokrati vid planarbete uppställas. Vilka av studerade perioder har varit bättre eller sämre i detta avseende? Hur bör kommuninvånarna och politikerna delta i planeringen? Kan man genom institutionella eller andra tekniska/organisatoriska förändringar förbättra demokratin?
2. Ett nytt system för kommunala räkenskaper. Den statistik som för närvarande produceras på kommunal nivå är till en del värdefull men som helhet ofullständig såsom instrument vid samhällsplaneringen. En angelägen tvärvetenskaplig forskningsuppgift synes vara att förutsättningslöst studera vilka typer av variabler som är relevanta för målformulering och uppföljning. Dels kan man pröva möjligheten till ett datasystem som är skräddarsytt för en enskild kommun dels sådana som är anpassbara till förhållanden i flera kommuner. Fördelarna (t ex när det gäller uppföljning av planeringen) med datasystem som har en stor andel tillståndsstorheter vid jämförelse med flödesstorheter¹ bör härvid beaktas. Ett önskemål är sålunda att man kan bedöma om situationen för en kommun har förbättrats eller försämrats i olika avseenden mellan två tidpunkter.
3. Ett annat angeläget forskningsområde avser deskriptiva studier av beslutsfattande och planering som är mer begränsade när det gäller planeringsobjekt än vad som här är fallet. Som exempel kan nämnas deskriptiva studier av beslutsprocessen avseende enskilda bostadsområden, industriområden, trafikleder.

1) Jfr diskussion sid 11-12 i Söderbaum 1973

4. Ett fjärde angeläget forskningsområde avser utformningen av beslutsunderlag i speciella beslutssituationer. Andra metoder än de som betonar det monetära skeendet bör utvecklas och prövas inom olika användningsområden. Positionsanalysen representerar en sådan alternativ möjlighet liksom metoder som baseras på ett funktionellt synsätt.

LITTERATUR¹

- Aronsson, Hägg, Wiedersheim-Paul, 1972, Att använda modeller i företagsekonomi. (Gleerup) Lund
- Arthur, Don, m fl, 1972, A blueprint for survival. (The Ecologist, jan 1972) Sv övers Till dem som vill överleva. (PAN/Nordstedts) Stockholm
- Bohm, Peter, 1972, Samhällsekonomisk effektivitet. (SNS) Stockholm
- Bostadsstyrelsen, 1969, Kommunal markpolitik. Stockholm
- Boulding, Kenneth, 1971, Sv övers Ekonomi som vetenskap. (Natur och Kultur) Stockholm
- Christiansson, Gerth, 1969, Plan och verklighet i två expanderande industriorter. En studie i generalplanering. Rapport 13:69 (Statens Institut för Byggnadsforskning, SIB) Stockholm
- Commoner, Barry, 1972, The Closing Circle. (Bantam) USA
- Cyert, Richard, March, James, 1963, A Behavioral Theory of the Firm. (Prentice-Hall) USA
- Detwyler, Thomas, m fl, 1972, Urbanization and Environment. The Physical Geography of the City. (Duxbury Press) USA
- Emery, F, (red) 1972, Sv övers Systemteori, för ekonomer och samhällsvetare. (Prisma) Stockholm
- Eriksson, G, Du Rietz, G, 1969, Bostadsefterfrågans bestämningsfaktorer. (IUI) Stockholm
- Häggroth, Sören, 1972, Den kommunala beslutsprocessen vid fysisk planering. (Stockholms Universitet Statsvetenskapliga Institutionen) Stockholm
- Ingelstam, Lars, 1972, Planeringens grundproblem. Specialarbete S3 till SOU 1972:59 (Allmänna Förlaget) Stockholm
- Karlstads planeringsregion, Samarbetskommittén, 1971, Bedömning av ekonomiska konsekvenser vid alternativa utbyggnader inom Karlstadsregionen. Rapport nr 12. Karlstad

1) Litteraturlistan upptar dels sådana källor som vi direkt har citerat och dels sådana som är att betrakta som referenslitteratur. Någon åtskillnad mellan dessa görs inte i förteckningen (se även avsnittet använda källor, kapitel 2).

- Le Breton, Preston, Henning, Dale, 1961, Planning Theory.
(Prentice-Hall) USA
- Länstyrelsen i Uppsala län, 1970, Länsprogram 1970.
- Mc Loughlin, Brian, 1969, Urban and Regional Planning. A
systems approach. (Faber and Faber) England
- Molin, Månsson, Strömberg, 1971, (3:e uppl) Offentlig för-
valtning. Stats- och kommunalförvaltningens struktur
och funktioner. (Bonniers) Stockholm
- Myrdal, Gunnar, 1968, Obejktivitetensproblemet i samhälls-
forskningen. (Raben & Sjögren) Stockholm
- Nordenström, Hans, 1972, Framtida miljö och fysisk planering,
ett alternativ. Rapport 3:72 (SIB) Stockholm
- Nuder, Ants, 1971, Byggnadsrättens fördelning. Teoretisk
diskussion av fördelningens konsekvenser för byggandets
teknik och ekonomi. Rapport 11:71 (SIB) Stockholm
- Orrje & Co AB, 1970, Uppsala stad. Utredning angående eko-
nomiska konsekvenser vid alternativa utbyggnader av olika
bostadsområden under 1970- talet. Rapport nr 1. Stockholm
- 1970, PM angående Storvretas framtida storlek. Stockholm
- 1971, Uppsala kommun. Utredning angående ekonomiska kon-
sekvenser vid utbyggnader av olika bostadsområden.
Rapport nr 2. Stockholm
- 1972, Uppsala kommun. Studium av alternativa lösningar till
avloppsrening för bebyggelse i Uppsala, Lunsen och Knivsta.
Stockholm
- Ramström, Dick, 1967, The Efficiency of Control Strategies.
(Almqvist & Wiksell) Stockholm
- 1969, Systemplanering, information och beslut i företaget.
(teknik och Ekonomi) Stockholm
- Richardson, Harry, 1971, Urban Economics. (Penguin Books Ltd)
England
- Ryman, Nils, 1968, Hur fyra bostadsområden planerats. Rapport
17:68 (SIB) Stockholm
- SOU, 1967:43, Miljövärdhetsforskning del I. (Allmänna Förlaget)
Stockholm
- SOU, 1971:75, Hushållning med mark och vatten. (Allmänna För-
laget) Stockholm
- Statens Institut för Byggnadsforskning, 1972, Rekommenda-
tioner för tekniska och ekonomiska utredningar vid upp-
rättande av planförslag. Rapport 10:72 (SIB) Stockholm

- Söderbaum, Peter, 1970, System, Funktion, Aktiviteter - en kognitiv köparmodell. Uppsala (stencil)
- 1973, Positionsanalys vid beslutsfattande och planering. Ekonomisk analys på tvärvetenskaplig grund. (Esselte Studium) Stockholm
- Tobé, Erik, 1972, Kommunal planering. (Almqvist & Wiksell) Stockholm
- Torstendahl, Rolf, 1971, (2:a uppl) Historia som vetenskap. Introduktion till historieforskningen. (Natur och Kultur) Stockholm
- Törnqvist, Gunnar, (red) 1970, Artiklar om svensk samhällsplanering. (Studentlitteratur) Lund
- Uppsala kommun, 1972, PM angående bostadsbyggnadsprogram för Uppsala kommun för perioden 1972 - 76. Uppsala (stencil)
- 1972, Remiss av dispositionsplan för Sävjaområdet. Uppsala (stencil)
- **Kommunalrådet, Stadsbyggnadsroteln, 1972, Angående bostadsbyggnadsprogram för Uppsala kommun, perioden 1972 - 76. Uppsala (stencil)**
- **Kommunalrådet, Stadsbyggnadsroteln, 1972, Angående planeringen av Sävja. Uppsala (stencil)**
- Planeringskontoret, 1971, PM angående Sävjautbyggnaden. Uppsala (stencil)
- Planeringskontoret, 1971, Statistisk årsbok. Uppsala
- Vattenbyggnadsbyrån AB, 1966, Trafikutredning för Uppsala del 3. Trafiktekniska jämförelser mellan alternativa lägen för Nysala. Göteborg
- 1967, Trafikutredning för Uppsala del 3, tillägg. Trafiktekniska jämförelser mellan alternativa lägen för Nysala, alternativ 5. Göteborg
- Walldén, Marja, 1972, Småhus eller lägenhet? B 1:72 (SIB) Stockholm
- Ward, Barbara, Dubos, René, 1972, Only one earth. Sv övers Den enda jord vi har. Vårda och värna en liten planet. En inofficiell rapport beställd av generalsekreteraren för FN:s konferens om den mänskliga miljön och sammanställd med hjälp av 152 rådgivare från 58 länder. (Forum) Stockholm
- Zetterberg, Hans, 1968, Om teori och belägg inom sociologin. (Argos) Uppsala

R55: 1974

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag Bs 931 från
Statens råd för byggnadsforskning till Företagsekonomiska
institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.**

**Distribution: Svensk Byggtjänst, Box 1403, 111 84 Stockholm
Grupp: samhällsplanering**

Pris: 31 kronor + moms